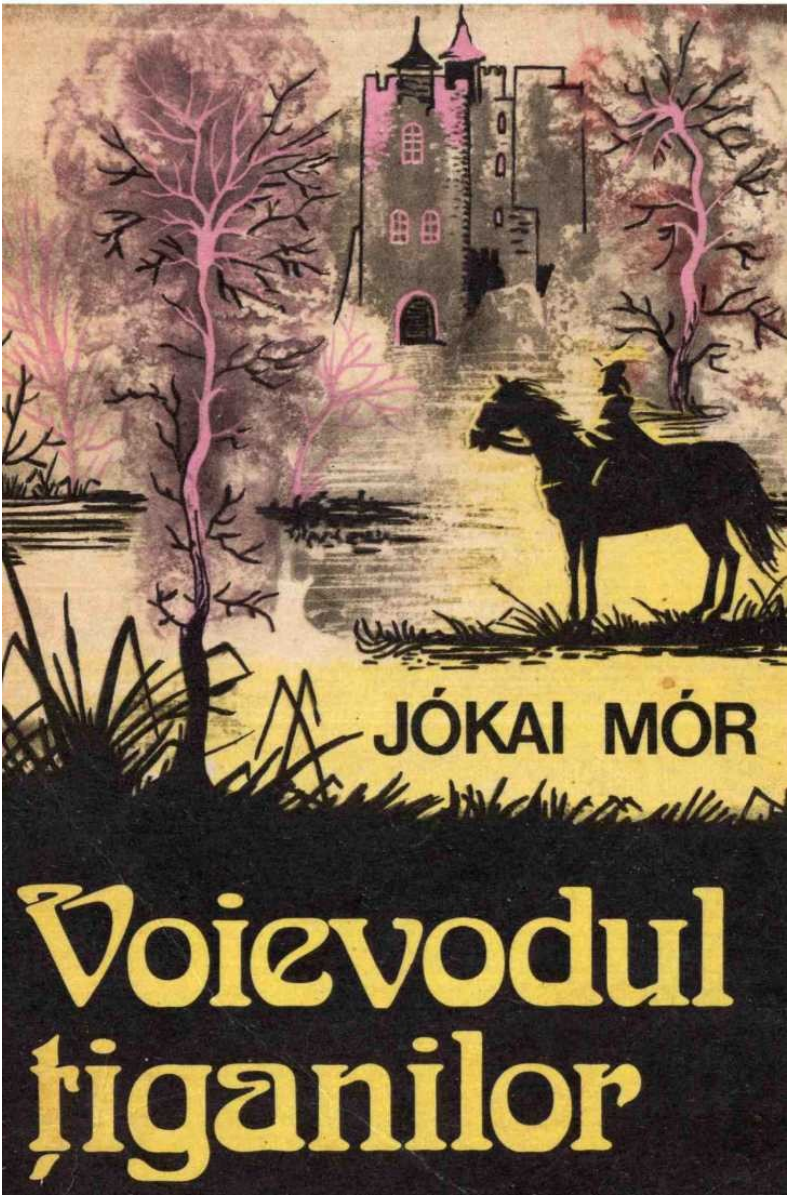

JÓKAI MÓR
VOIEVODUL ŢIGANILOR

TRANDAFIRUL
Coperta şi ilustraţiile de FELICIA AVRAM
JÓKAI MÓR
VOIEVODUL ŢIGANILOR
TRANDAFIRUL GALBEN
Traducere de:
AL. PEZDER ŞI AL. CHIRIACESCU

EDITURA DACIA CLUJ-NAPOCA, 1976

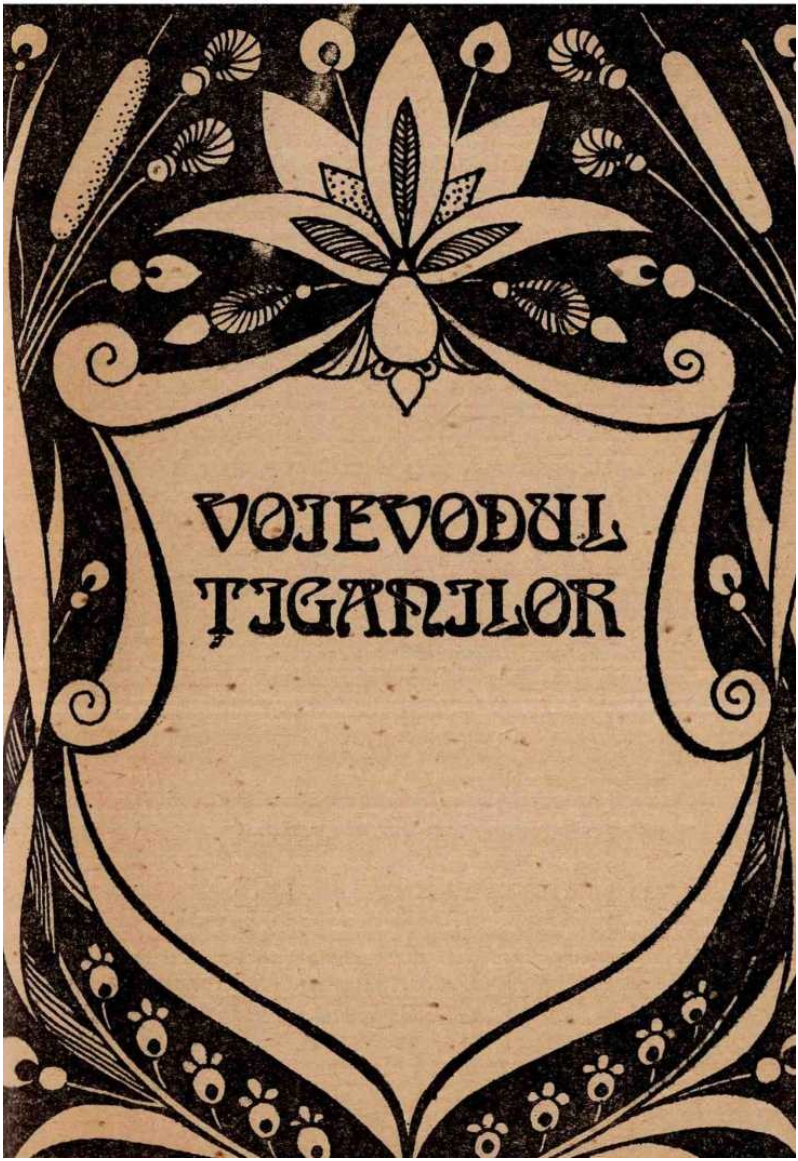

Traducerea s-a realizat după volumul „A CIGÁNY BÁRÓ" de Jókai Mór, Szépirodalmi könyvkiadó, Budapest, 1954.

Trăia la începutul veacului trecut în Banatul Timişoarei un boier bogat.

În maghiară cuvântul *unul* are un sens precis. *Unul* doar şi nu mai mulţi.

Şi tocmai despre asta e vorba aici. Numai un boier bogat exista în tot ţinutul şi nu mai mulţi. Se numea Botsinkay Gáspár.

Pe atunci, acest ţinut mănos azi era un tărâm al sărăciei şi mizeriei. Nouă sute de sate fuseseră părăsite în ţinutul Banatului. (Dacă mai existau măcar două gospodării, recensământul socotea satul printre cele locuite). Multe case arseseră sau fuseseră dărâmate până în temelii, dar unele mai păstrau încă pereţii năpădiţi de buruieni şi acoperişurile răvăşite de furtuni; numai uşile, ferestrele şi cumpenele fântânilor, care scârţâiau în bătaia vântului, dădeau de ştire că nimeni nu se află acasă. Locuitorii au fost alungaţi sau au fugit; poate se vor mai întoarce, dacă nu ei, fiii sau nepoţii lor.

Uneori, câte o inundaţie mătura şi acele aşezări în care mai sălăşluia cineva.

Turcii distruseseră toate întăriturile de pământ, toate stavilele care mai opreau apele şi tot ţinutul se transformase într-o mlaştină. Timişul era pe atunci un lac – precum Fiertő[1] – din care apa se revărsa în vale. Se numea lacul Betzkerek. Toamna şi primăvara acest ţinut mocirlos devenea o imensă întindere de apă, pe care oamenii o străbăteau cu bărcile. Cu câţiva ani în urmă la hotarul satului Maidan din Timiş-Torontal, unde acum se cultivă viţă de vie şi tutun, s-a găsit îngropată adânc în pământ o adevărată corabie, păstrată în întregime, în care mai rămăseseră urme de cereale. Era un vas mare, din stejar, dintre cele bine alcătuite. Vechile acte amintesc despre

1 Denumirea ungară a lacului Neusiedler, aflat la frontiera Ungariei cu Austria.

procese şi plângeri adresate defterdarilor (perceptorilor) pentru asemenea vase confiscate pe locurile unde astăzi se cultivă grâul. Această împărăţie a mlaştinilor, pustie şi fără drumuri, ţară a lupilor, a broaştelor şi a ţestoaselor era acoperită de o ceaţă otrăvitoare atât pentru om cât şi pentru animale; felurite molime îi pândeau pe trecători şi decimau garnizoanele puţinelor cetăţi întărite; săptămâni de-a rândul nu se arăta aici soarele şi cerul senin; când se ridicau roiurile de ţânţari părea că ard satele scoţând un fum gros, iar când năvăleau tăunii, în stare să ucidă şi bivolul, oamenii şi animalele îşi căutau scăparea în fugă. Armatele de şerpi şi de alte târâtoare se înmulţiseră peste măsură, încât noaptea fojgăiau pe sub paturi, se băgau în străchinele de pe vatră, iar afară, pe câmp, capetele lor se ridicaţi din iarbă asemeni unor nemaivăzute plante. Ogoare nu existau pe aici şi chiar dacă ar fi existat om care să-şi bage plugul în acest pământ, multă încredere ar fi trebuit să aibă să-şi semene grâul, când nu putea şti dacă el va culege roadele sau milioanele de insecte, sau popândăii, sau lăcustele, sau turcul. Iar în altg locuri, unde pădurile fuseseră distruse, vântul care alerga liber săpase şi crăpase şirul dealurilor prefăcând ţinutul într-un pustiu, unde nu creştea altceva decât nişte bălării firave. Bălţi, mlaştini, pustiu, loc de refugiu pentru vânători, pescari, nomazi şi lotri era acest ţinut pe toată întinderea lui. Cum putea oare atunci să existe aici un om bogat? Oricât de ciudat ar părea, faptul poate fi explicat.

Încă strămoşul familiei Botsinkay, chiar cu prilejul primei năvăliri otomane începuse o nouă politica: nici nu a fugit, nici nu a ridicat arma împotriva necredincioşilor, ci s-a străduit să câştige bunăvoinţa paşei de la Timişoara. Înţelepciunea lui a fost apoi moştenită din tată în fiu şi tuturor le mersese din plin.

Botsinka, străvechiul cuib al familiei, era lângă Timişoara, chiar la marginea mlaştinilor Begăi. Boierul

căpăta aprobarea paşei de la Timişoara să ridice un dig împotriva apelor, ba căpătă chiar şi prizonieri de război pentru această –, treabă, încât marile întărituri de pământ se ridicară fără cheltuială, întinsa moşie fiind astfel apărată de inundaţii. Aşa că se putea ara şi semăna, se puteau înmulţi cirezile de vite. Cirezi, aveau turcii destule şi le vindeau ieftin, fiindcă ei le luau şi mai ieftin: pe nimica. E „drept că ridicând aceste întărituri Bega ieşea din albie în alte părţi, prin apropierea cetăţii Timişoarei, dar acest lucru îi convenea turcului, căci nimic nu asigura o apărare mai straşnică unei cetăţi, decât mlaştinile întinse de jur-împrejur. Prizonierii de război au fost, cei mai mulţi dintre ei, împământeniţi pe aceste locuri: li se dădu în arendă câte un petic de pământ şi ei rămaseră bucuroşi – era un pământ mănos, blagoslovit de Dumnezeu, iar boierul se purta omeneşte cu ei. Construi chiar şi o bisericile cheltuiala sa, – cu un turn înalt, zvelt, acoperit cu tabla strălucitoare. Şi pentru ca biserica să nu ducă în veci lipsă de nimic o înzestră cu zece mii de taleri depuşi la autorităţile bisericeşti din Viena, din dobânzi urmând să se plătească cele cuvenite preotului, şi dărui bisericii dreptul de pescuit în tot ţinutul. Privilegiu pe care nu-l pot ameninţa nici apele, nici turcul, nici deprecierea banilor. Şi pe lângă toate acestea boierul strânse comori de neînchipuit. Tot ceea ce apucaseră să jefuiască turcii de prin castelele nobiliare, capodopere ieşite din mâinile aurarilor şi argintarilor luară drumul castelului Botsinkay. În schimb, boierul întreprinzător aproviziona turcimea din Timişoara cu alimente, cereale, vite de tăiat şi fiecare paşă se putea, la rându Tsău, îmbogăţi. Hambarele se găseau acolo, în vecinătate, dar paşalele dădeau socoteală haznadarului (vistiernicului) din Istanbul ca şi cum fiecare îmbucătură ar fi fost adusă taman din Rumelia.

Un singur moştenitor se năştea întotdeauna în familia Botsinkay, aşa încât moşia nu se împărţise

niciodată. Şi aceasta era necesar pentru sporirea averii.

Lui Botsinkay Gáspár doar târziu, de abia de la cea de-a treia soţie i se născuse un băiat. Această nevastă era o georgiană primită în dar de la paşa Mehmed. Era catolică, aşa încât se căsătoriseră şi la biserică. După un – an li s-a născut băiatul. Era un copil negricios, ţigănos, dar las că nici taică-său nu era prea alb, iar maică-sa era neagră de-a binelea. L-au botezat Jónás.

Domnişorul a avut o zi de naştere de pomină: ziua bătăliei deja Oradea, la 5 august 1717.

În numele vechii prietenii domnul Gáspár l-a invitat la botez şi pe paşa Mehmed, cu toate că acesta n-avea ce căuta nici la un botez creştinesc, nici lângă buteliile de vin.

Dar marele comandant turc se înfăţişă totuşi în minunatul castel din Botsinka, unde cu prilejul acesta i s-a pus masa într-o sală separată „ca nu cumva să fie nevoit să se aşeze la masă cu un popă creştin şi cu alţi ghiauri necuraţi, mâncători de carne de porc şi băutori de vin. În schimb, însuşi domnul Gáspár mânca tot acolo, în sala separată, împărţind cu paşa pilaful de berbec, umplutura din carne de pui, şi mustul fiert, aromat cu apă de trandafiri, adică tot mâncăruri cuvenite unui turc.

Apoi, la sfârşitul mesei, paşa se spălă pe mâini şi după ce i se aduse cafeaua neagră şi i se aprinse luleaua, umplută cu tutun veritabil – boctutun –, îi spuse boierului Gáspár:

— Ei, băiete, cu ziua de San Mihai se sfârşeşte domnia noastră.

— Cum să se sfârşească?

— Cum spuneam, trebuie să fugim de aici cu căţel, cu purcel, cu tot.

— Dar de ce?

— Pentru că ne alungă.

— Cine?

— Prinţul Eugen.

— Dar pe ăsta îl ţine strâns împresurat în cetatea de la Pétervárad marele vizir.

— Seraschierul (marele vizir) nu mai ţine pe nimeni strâns, poate doar ciotul sabiei îl mai strânge în mână în groapa în care a fost înmormântat. Prinţul Eugen a spulberat marea noastră armată; am pierdut toate tunurile, flamurile, până şi steagurile cu cozi de cal ale vizirului. Iar acum prinţul Eugen vine grabnic, cu toată oastea lui, împotriva Timişoarei; peste o săptămână va fi aici. Mlaştinile sunt secate, de nouăsprezece săptămâni e arşiţă şi n-a plouat deloc. Nimic şi nimeni nu i se poate opune.

— Dar Timişoara da!

— Nu multă vreme. Un derviş din ordinul nimetullahita a prezis că va fi luată cu asalt. Doar Allah ajută, dacă ajută!

— Mare nenorocire!

— Pentru mine nu e, fiindcă sunt un om bătrân, dar pentru tine e mare, căci eşti tânăr încă: de abia acum ţi-ai botezat feciorul.

— Ce necazuri aş putea avea eu? N-am făcut nimic împotriva împăratului de la Viena.

— Cum n-ai făcut nimic fiule? Ia aminteşte-ţi de Rákóczi! De câte ori i-ai adăpostit trimişii care se duceau la Poartă! Şi chiar dacă tu n-ai fi făcut nimic, destule au făcut taică-tău şi bunicu-tău. Şi mai ai un păcat mare: eşti foarte bogat. Ai adunate grămezi de comori. „Şi ce comori! Ia priveşte, pe tava aceasta de argint este blazonul familiei Pálffy. Pe piciorul acestei cupe de aur este gravat blazonul familiei Balassa. Şi celelalte, toate, sunt cunoscute. Pe la noi, în Turcia, când un paşă se îmbogăţeşte mult prea mult, ştii cum e uşurat? În beciurile din Ediculé, cea cu şapte turnuri, sunt ţinuţi prizonierii condamnaţi la moarte. Dintre aceştia sunt aduşi la lumina zilei trei: li se promite libertatea în cazul în care depun mărturie că respectivul

paşă a uneltit împotriva sultanului. Trei martori sunt suficienţi pentru a trimite cuiva şnurul de mătase. Iar comorile mortului revin vistieriei. N-aş crede că la Viena n-ar exista o asemenea Ediculé! Omul bogat e un condamnat la moarte, fiule. Aşa stând lucrurile să fii pe deplin încredinţat că în momentul în care prinţul Eugen mă va alunga pe mine din Timişoara – că doar nu-s prost să fiu înmormântat sub dărâmăturile cetăţii – ori fugi tu cu mine ori capul tău va fugi de tine.

— Atunci voi fugi cu tine.

— Bine zici. Dar ştii bine că omul care fuge nu poate lua cu el prea multe poveri. Iar comorile pe care le lasă în grija altuia, e ca şi cum le-ar dărui sfintei biserici… Mergând călare nu vom putea salva mai mult decât un sac de monezi de aur, cu totul să zicem vreo sută de ocale. Iar eu numai deunăzi am primit de la Varna trei sute de butoaie cu arginţi, una peste alta cam un milion de dinari, cu care ar trebui să-mi plătesc soldaţii. Dar prostia asta n-am s-o fac, că de-ar cuceri inamicul Timişoara şi ar găsi banii la mine sau la soldaţii. mei tot îi va lua.

— Să-i ascundem aici, pe moşia mea.

— Mi-ai luat vorba din gură. Dar unde şi când? Asta-i întrebarea. Aşa ca atunci când ne vom întoarce (ceea ce e sigur) noi să-i găsim, dar între timp alţii să nu-i găsească.

Şi cei doi se sfătuiră îndelung, până ce căzură de acord asupra acestei probleme.

În timp ce mulţimea de oaspeţi petrecea cu mare bucurie la masa de botez, cei doi coborâră în frumoasa grădină a castelului şi îşi continuată sfatul.

Clopotul din turnul bisericii tocmai bătea ora şapte. din seară.

Umbra turnului căzu pe una dintre aleile acoperite cu pietriş ale parcului. În vârf avea o cruce, iar deasupra crucii un glob înstelat.

Domnul Gáspár desenă cu vârful bastonului său

umbra acestui, glob, apoi şi el şi paşa Mehmed îşi scoaseră ceasurile lor smălţuite din brâiele late cu care erau încinşi şi se priviră semnificativ: ceasurile de buzunar, ceasul turnului, cadranul solar, arătau deopotrivă ora şapte.

— 19 august 1717. Ia aminte: e un an bisect!

Apoi îşi sărutară unul altuia barba, îşi strânseră mâinile şi se despărţiră.

În ziua următoare, când boierul Gáspár privi afară, pe fereastră, văzu în faţa lui o mare. Noaptea paşa Mehmed scufundase mai jos de Timişoara câteva vase mari încărcate cu pietre, zăgăzuind atât de bine albia Begăi încât râul a inundat toate împrejurimile oraşului. Apele luaseră case şi chiar cătune întregi. Nu se mai vedea nimic decât vârfurile plopilor înalţi ieşind din apă. În această mare, moşia lui Botsinkay, ferită jur-împrejur de întăriturile de pământ, apărea ca o insulă.

În aceeaşi zi, după-amiază, dinspre Timişoara, sosi în micul port din Botsinká un vas mare şi greu având la bord şaisprezece vâslaşi şi un cârmaci; negri nubieni cu toţii.

După ce vasul a ancorat, toată noaptea urmă un du-te vino neîntrerupt de bărci între galeră şi ţărm. Dacă cineva ar fi stat la pândă (de departe, căci Botsinkay Gáspár nu lăsă pe nimeni să se apropie) ar fi putut să vadă că bărcile erau încărcate şi la dus şi la întors. Se ducea ceva şi se aducea ceva. Se aducea argint şi se lua în schimb pământ negru. Pare-se că a fost săpată o galerie sub pământ, unde a fost ascunsă imensa comoară a paşei Mehmed.

Patru zile şi patru nopţi s-a lucrat fără întrerupere.

Atunci Botsinkay Gáspár puse să fie adunate din castel toate comorile, vasele de aur şi de argint şi pocalurile, şi lumea putea să vadă cum toate acestea au fost duse pe vas. Dar n-au fost duse acolo cu adevărat, aşa cum un neştiutor putea să creadă, ci au fost adăpostite tot sub acea boltă săpată pe ascuns sub pământ. Iar după ce treaba a fost dusă la bun sfârşit nu se mai putea observa

absolut nimic: cu ajutorul câtorva încărcături de pulbere intrarea în ascunzătoare a fost acoperită de apele Begăi. Cine ar mai putea să ştie pe unde trebuie căutat drumul spre galeria subterană?

După toate acestea, când totul a fost astfel încheiat, nava se întoarse spre Timişoara şi – fireşte dintr-o greşeală – un bătrân tun turcesc a nimerit-o taman sub linia de plutire în timp ce probabil toţi negrii dormeau frânţi de oboseală, încât vasul se scufundă repede, înainte ca vreun suflet să se poată salva. Astfel secretul comorii paşei Mehmed a fost înmormântat pe vecie şi doar cei doi buni prieteni mai ştiau despre ea.

Bine că s-au grăbit. Căci prinţul Eugen apăru chiar în mai puţin de şapte zile cu armata lui victorioasă şi, după cucerirea Timişoarei, observă motivul care provocase – în timp de mare secetă – această teribilă revărsare de ape. Scufundătorii lui puseră încărcături de pulbere sub vasele înecate în albia Begăi, încât apele sau şi retras cu repeziciune de peste tot, iar drumul spre moşia Botsinka era din nou liber.

Dar domnul Gáspár nu era nevoit încă să fugă fiindcă prin Ţara Românească veni o oaste otomană care-şi aşeză tabăra tocmai pe moşia lui. Slavă Domnului, aveau ce mânca acolo! Paşa Amhat Cenderli, comandantul suprem. se încartirui în castel şi se puse pe odihnă. Domnul Gáspár îl tot îndemna să-i atace pe imperiali, dar strălucitul conducător de oşti îi răspunse:

— Dragă fiule, dacă i-aş ataca, atunci ori i-aş bate eu, ori m-ar bate ei pe mine.

— În ăst timp tunurile bubuiau puternic zi şi noapte: prinţul Eugen de Savoia poruncise ca zidurile cetăţii să fie distruse de artilerie. Paşa Amhat tot aştepta să sosească din regiunea transdanubiană Ali Kurd în fruntea armatei sale, ca să prindă armata imperială între trei focuri. Numai că s-a întâmplat altfel: în calea acestuia ieşi guvernatorul

Pálffy Iános, leul marii bătălii de la Pétervárad, care îi trase o chelfăneală zdravănă, făcându-l să se retragă fără zăbavă de unde plecase.

Bunul paşă Mehmed se apăra între zidurile cetăţii. Cât era de bătrân, se puse în fruntea oamenilor săi hăituindu-i pe imperiali, înfruntându-l chiar şi pe mai bătrânul decât el, prinţ Eugen, care a şi fost rănit în luptă. Dar prinţul rămânea victorios: zidurile exterioare fură luate cu asalt. Atunci paşa Mehmed, împresurat între zidurile interioare, a predat cetatea. Prinţul învingător, cu o nobleţe desăvârşită, lăsă cale de retragere comandantului învins, cu toţi oamenii şi cu toate bunurile sale. Îi dădu chiar o mie de căruţe pentru transportul până la Dunăre, şi cinci sute de husari pentru a-i. Însoţi şi apăra împotriva tâlharilor butoaiele cu bani. Însă, într-o noapte, chiar soldaţii paşei dădură o alarma falsă, strigând „vin croaţii!”, şi în timp ce călărimea care însoţea convoiul s-a dus în căutarea inamicului, au spart fundul butoaielor, şi-au umplut desagii şi duşi au fost. E drept, or fi înjurat ei văzând la lumina zilei că banii furaţi erau numai aramă şi tinichea fără valoare. Argintul fusese ascuns într-un loc sigur de către paşa Mehmed. Ştiuse el bine, de la început, că tot aşa ar fi păţit şi cu banii de argint, dacă i-ar fi luat cu el. Doar îşi cunoştea oamenii!

— Ei, fiule! – zise paşa Amhat lui Gáspár când auzi de căderea cetăţii Timişoarei – acum trebuie să fugim şi noi şi unde ne-om opri din fuga, numai Allah poate să ştie!

Aşa că Botsinkay Gáspár îşi urcă nevasta cu copilul în căruţă, iar el îşi umplu desaga cu bani de aur, şi trecu, cu armata lui Amhat, în Muntenia.

Toţi servitorii castelului au fugit odată cu el, luând şi vitele, aşa încât moşia a rămas pustie.

Nici ochii nu i se umeziseră stăpânului când părăsi acest paradis creat de el – într-atât era de încredinţat că se va întoarce cât de curând.

— Sultanul e, doar, atotputernic! Fericiţi cei ce se pun sub oblăduirea caftanului său!

MOŞTENIREA VRĂJITĂ

Dar Botsinkay Gáspár n-a mai revăzut niciodată frumosul pământ negru bănăţean: şi-a găsit odihna în nisipul roşu de la Nicomedia, lângă gloriosul Francisc Rákóczi. Avusese parte de o viaţă grea după ce fugise în ţara turcească. Marele său sprijinitor, paşa Mehmed a fost decapitat în piaţa Atmeidan, pentru că predase Timişoara. Mai înainte însă i-au scos cu fier şi foc mărturisirea că numai boierul fugar Botsinkay Gáspár cunoaşte secretul nepreţuitei comori. Din această clipă Botsinkay Gáspár era când aruncat în temniţă, când trimis în fruntea unor trupe de cavalerie; oricum era păzit ca un lucru de preţ, ţinut sub supraveghere doar – doar va trăda secretul comorii. (Peste un milion de taleri nu erau de aruncat nici pentru Sublima Poartă). În câteva rânduri era chiar cât pe ce să năvălească în fruntea unei oşti otomane în Banat, ca să recucerească pentru el Botsinka, iar pentru sultan, Banatul. Dar toate planurile i-au rămas baltă, turcii au fost bătuţi, conducătorii maghiari din Turcia muriseră, muriseră şi fiii lui Rákóczi; lupta împotriva habsburgilor a fost astfel înmormântată, iar lui Botsinkay Gáspár nu-i mai rămase decât să se odihnească şi el, pe veci, în nisipul cimitirului Iz-Nikmidi.

În acest timp nevastă-sa şi băiatul trăiau cum puteau. De când se despărţiseră de el, la Orşova, nu se mai întâlniseră niciodată. Botsinkay fusese dus la Istanbul, iar nevasta şi copilul rămăseseră pe undeva pe la Vidin. Banii pe care Botsinkay îi adusese cu el nu-i împărţise, firește, cu nevasta; avea nevoie de ei pentru a cumpăra bunăvoinţa paşalelor. Femeia, lăsată singură, trăi o vreme vânzându-şi giuvaerurile, iar după ce nu mai avu nimic începu să cânte

prin cafenele, unde câştiga binişor. Mai târziu, un artist ambulant arab, care îşi distra publicul cu acrobaţii şi scamatorii o luă sub protecţia lui. În tovărăşia acestuia cutreieră toată Bulgaria şi Rumelia. Băieţelul începu să crească, jonglerul arab îl luă şi pe el sub protecţia lui şi-l învăţă tainele meseriei: să sară ca broasca, ca maimuţoiul, să umble în mâini, să-şi scarpine urechea cu unghiile de la picioare, să înghită jăratic sau cuţite de tot felul şi alte asemenea lucruri folositoare, într-o zi însă sărmanul jongler îşi rupse gâtul şi trupa s-a destrămat. Nevasta domnului Gáspár (sau poate văduvă de-acum? Cine ştie!) deschise atunci o cafenea improvizată, iar micul domnişor Jónás aprindea cu iscusinţă lulelele beilor şi le făcea tot felul de servicii. Trăiau modest, dar se descurcau.

Pe lângă toate acestea buna femeie când rămânea nopţile cu băieţelul nu-l lăsa să adoarmă până ce nu-l punea să citească iar şi iar dintr-un abecedar ferfeniţit, din care îl învăţă literele creştină, ba chiar îl învăţă şi să scrie. L-a obişnuit şi cu câteva rugăciuni. Uneori, când vântul bătea cu furie printre scândurile barăcii numită „cafenea”, mama povestea fiului cine i-a fost tatăl. Ce domn mare şi puternic fusese el acolo, în îndepărtatul Banat, şi câte bogăţii avusese.

Descria palatul în care locuiseră atât de fidel, încât băieţelul vedea parcă aievea poarta cu blazoane şi cu cei doi Herculi de piatră, încovoiaţi, care o susţineau, fântâna arteziană cu delfinii care scuipau şuvoaie de apă, copilaşii aceia goi şi ciudaţi de pe stâlpii gardului de piatră, blazoanele sculptate pe uşi (un urs cu un miel în braţe). Apoi mama îi povestea în şoaptă ce bogaţii erau adunate în castel! Ce de-a pocaluri de aur, ce tăvi, ce vase de aur şi de argint puse la îndemâna oaspeţilor; dar lăzile de fier pline cu comori ferecate cu lacăte! într-o zi taică-său a ascuns undeva toate acestea, dar nici măcar soţiei sale nu i-a spus unde. Toate se găsesc şi acum acolo, în ascunzătoare.

Jónás să se roage lui Dumnezeu poate într-o zi va descoperi comoara.

Dar şi până atunci trebuia să-şi agonisească traiul, şi încă din nimic – un avut destul de frumuşel, mai ales în Turcia. Şi pe cât creştea domnişorul Jónás, pe atât îmbătrânea maică-sa: femeile din Georgia la vârsta de treizeci şi cinci de ani sunt aproape bătrâne. Nu mai era bună decât să ghicească în cărţi şi să prezică viitorul. Până la urmă îşi pierdu şi minţile (ceea ce nu-i de mirare!); îşi făcu o coroană de pene şi îşi zicea prima doamnă a Curţii: de altfel i-a şi rămas această poreclă. Astea toate s-au întâmplat pe când colindau prin Istanbul. Jónás făcea pe tălmaciul câştigând de la străini câţiva piaştri, pe care îi dădea mamei sale bolnave. Dar, într-o zi, s-a terminat şi cu asta; maică-sa muri şi Jónás moşteni de la că cărţile de joc uzate, rupte – şi poate toată nebunia unei asemenea vieţi.

…A moştenit însă şi altceva!

Pe atunci îi murise şi tatăl. Din averea adusă de acasă lui Botsinkay Gáspár îi mai rămăseseră o mie de galbeni. Lăsă banii unui efendi turc cu care era prieten rugându-l să-i caute nevasta, care trăia cine ştie pe unde o viaţă de mizerie, sau pe fiul său şi să le dea banii.

Şi s-a întâmplat o minune în Turcia!

Trecând moştenirea din mină în mână, i-au ajuns totuşi şi lui Botsinkay Jónás o sută de galbeni!

Păi asta pentru el era o adevărată comoară.

Dar lucrurile nu se sfârşiră aici. Când norocul se porneşte odată, apoi nu se mai odihneşte. La fel ca şi nenorocul.

Împăratul a cucerit în întregime ţinutul Banatului. A trimis acolo un guvernator neamţ. Om bun şi cinstit. Avea un nume franţuzesc, vorbea limba germană şi era papistaş, dar era un om cumsecade. Datorită lui Banatul a început să devină din nou un ţinut bogat. Astfel că, pe drept cuvânt, întreg Banatul îi spunea: Merçi (ăsta era numele

lui).

Celor exilaţi li s-au iertat păcatele, moşiile au fost restituite proprietarilor sau moştenitorilor acestora; oamenii fugiţi se întorceau, repopulând satele. Într-o bună dimineaţă Botsinkay Jónás se trezi că este stăpân peste o moşie de şaisprezece mii de iugăre în Banat, cu un castel în care nu trebuie nimic altceva decât să se mute.

Regreta mult că pe maică-sa nu mai avea cum s-o ia cu el. Măcar o dată dacă ar mai fi putut să revadă şi ea castelul străvechi în care, după cum ghicise de atâtea ori în cărţi, băiatul ei va mai petrece mult şi bine. Luă însă cu el cărţile moştenite de la maică-sa. Şi cu aceste cărţi de joc se sfătui el tot drumul, destul de lung, de la Istanbul până la Orşova, pe care îl străbătu pe o corabie cu pânze.

Odată ajuns pe ţărm îşi cumpără un cal şi îşi continuă apoi drumul călare până în ţinutul Timişoarei, pe o şosea frumoasă care i se datora guvernatorului german.

La Timişoara ceru îndată audienţă la guvernator. Semnă un angajament că va fi credincios împăratului, că nu se va amesteca în niciun fel de ligă sau conjuraţie, că nu se va împotrivi poruncilor împărăteşti, că nu va face opoziţie şi va participa călare la festivităţile oficiale.

Procedându-se la cuvenita repunere în drepturi i s-au dat ca însoţitori un comisar militar şi un inginer hotarnic ca să-i arate de unde şi până unde ţine moşia pe care devenea din nou stăpân. Martori vor găsi ei în satul Botsinka; doar actele numărau aici o sută douăzeci de case locuite.

Domnii au mers cu trăsura până unde s-a putut, iar când în calea lor s-a ivit o întindere mare de apă au luat un bac, pe care şi-au urcat şi caii îndreptându-se în direcţia unui turn ce strălucea în zare. Acolo era Botsinka.

Lui Jónás îi plăcu mult. Era un turn zdravăn.

Nu-i plăcu însă că au mers atât pe apă. Ici-colo vâslele atingeau fundul, dar asta se întâmpla în puţine

locuri, iar plantele acvatice trăiau ca într-o adevărată împărăţie a lor.

— Păi unde naiba începe odată moşia mea?

— Ehei, de când tooot pe moşia dumitale călătorim, domnule! – răspunse inginerul. Apoi începu să-i arate că acolo, în depărtare, unde se văd rândurile de plopi uscaţi, acolo este hotarul de miazănoapte al moşiei; iar la miazăzi este fâşia aceea lungă verde, ce nu e altceva decât păpurişul, care e tot al lui.

— Plopii sunt uscaţi fiindcă stau de-atâta amar de vreme în apă până la mijloc.

— Da' ce, toată moşia mea e pe fundul apei?

— Ba mai e ceva şi pe uscat.

Dar acel uscat era un hăţiş de tufe prin care abia se putea pătrunde; în faţa cailor mişunau bursucii ţepoşi şi broaştele ţestoase; pe câte un mal şobolanii de apă îşi construiseră un adevărat oraş de galerii, şiruri întregi de vizuini din care priveau acum cu mic şi mare sosirea boierului. Iar pe unde fuseseră cândva arături, acum pământul era atât de bolovănos, de parcă ar fi arat pe aici ucigă-l toaca, încât caii mai-mai că-şi rupseră picioarele.

— Dar – atunci fără să semene şi să culeagă din ce trăiesc oamenii din sat?

— O să vezi dumneata domnişorule!

Când au ajuns, în sfârşit, cu ajutorul lui dumnezeu, în sat găsiră toate ferestrele şi uşile caselor ferecate; în zadar au tot strigat şi au tras chiar cu pistoalele; nici ţipenie de om, şi nici măcar un lătrat de câine.

Oare ce s-a întâmplat cu satul? Proprietarul moşiei trăind în exil, vecinul din sus a pus să fie distruse digurile care apărau Botsinka în partea aceea, lăsând drum liber apelor. Şi cum moşia dinspre hotarul de jos era, la rându-i, apărată de îndiguiri, ap Üt Begăi a rămas acolo an de an, peste pământul odinioară binecuvântat. Lipsiţi de ocrotire şi înspăimântaţi de veşnica năvală a apelor, locuitorii

satului şi-au părăsit căminele şi s-au stabilit pe insulele apropiate, trăind acolo din pescuit.

Mare necaz pentru Jónás: potrivit legii avea neapărată nevoie de doi martori din partea locului pentru a lua în stăpânire moşia.

Dar iată, casa preotului. A rămas întreagă, iar florile din fereastră arată că acolo locuieşte cineva.

Botsinkay Jónás se duse la uşă şi bătu tare. Nimeni nu veni să deschidă şi în loc de răspuns se auzi doar lătratul nervos a doua javre. Unde or fi oare stăpânii? Cineva, desigur, locuieşte aici, pentru că-jarin fereastra bucătăriei se poate vedea că în soba de gătit arde focul, iar pe plită, într-o oală mare, fierbe o pulpă întreagă de porc.

Spre norocul său se auzi clopotul din turn, un clopot mare, frumos, de şaisprezece măji, pe care îl turnase încă bătrânul boier. Desigur preotul şi locuitorii satului sunt acolo, în biserică.

Domnişorul se îndreptă spre biserică: găsi uşa deschisă, intră în pronaos, îşi scoase cizmele, dar îşi păstră pălăria pe cap şi intră astfel înăuntru, aşa după cum prea bine învăţase el în Nicomedia.

În toată biserica nu se găseau însă decât o tânără simplă şi un copilaş îmbrăcat într-un costum roşu. Dar tocmai atunci coborî pe scara turnului un bărbat mărunt, îndesat, cu faţa îmbujorată.

— Ei, clopotarule, unde-i popa?

— Eu sunt preotul.

— Dar clopotarul?

— Tot eu sunt. Popa e şi clopotar! Dar tu al cui bufon eşti?

— Al meu şi al tău. Eu sunt boierul Botsinjcay Jónás.

— Aha! Acu vii din Turcia, nu-i aşa? Crezi că te afli într-o moschee turcească de intri desculţ şi cu pălăria în cap?

— Da' nu aşa trebuie?

— Ah, păgânule! Tu nu-ţi cunoşti religia?

— Ce? Asta cu ce s-o fi mâncând?

— Încălţările şi pălăria! Trebuie invers.

— Cum? Să-mi pun încălţările pe cap?

În loc de explicaţii popa îi dete o palmă zdravănă încât îi zbură pălăria de pe cap; ei, pe asta o înţelese.

— Îţi dau eu ţie să-ţi baţi joc de lucrurile sfinte! Domnişorul Jónás îi sărută mâna pentru palma primită; era o regulă pe care o învăţase prea bine în Turcia.

— Şi de ce ai venit?

— Am venit să te rog smerit să mă însoţeşti în faţa domnilor care îmi vor preda moşia moştenită de la taică-meu, iar dumneata vei depune mărturie că eu sunt eu.

— Bine, oi veni eu, dar întâi să ţin slujba.

— Apoi cui o ţii? Doar nu-i nimeni în biserică.

— Asta mă priveşte pe mine. De altfel, am timp destul până vei mai găsi încă un martor în satul ăsta.

— Dar această tânără cinstită n-ar putea să-mi fie ea al doilea martor?

— Nu. Căci mi-e soră şi legea interzice să fie martori doi fraţi în aceeaşi pricină.

— O să-i întreb pe domnii veniţi cu mine.

— N-are rost! Căci pe deasupra e şi surdo-mută.

— Păi atunci de unde să mai iau încă un martor?

— Du-te la marginea satului, acolo o vei găsi pe ţiganca Cafrinka; ad-o pe ea; pentru tine e bună şi ea ca martor.

Începe prost, îşi zise Jónás, primii întâlniţi sunt un popă şi o baborniţă. Se întoarse la „cei doi domni, le povesti cum stau lucrurile şi îi rugă să trimită un ostaş după bătrâna ţigancă.

Domnilor le era indiferent, un singur lucru îşi doreau: să termine cât se poate mai repede treaba. Până la venirea celor doi martori se apucară, să deschidă castelul în faţa proprietarului, ce urma să fie repus în drepturile sale. N-

avuseseră nevoie de cheie, ci de un cleşte, căci toate uşile, fiind lipsite de broaşte, erau bătute bine în cuie. 1

Nu erau prea multe de păzit în sălile castelului, în care nu se auzea decât ecoul paşilor; nu se putea fura nimic de acolo, căci nicio mobilă nu se afla pe nicăieri doar nişte resturi afumate din vetrele căminelor mărturiseau că toată a fost arsă. O vreme castelul a servit drept cazarmă pentru trupele imperiale, apoi a fost refugiu pentru tot soiul de haiduci rătăcitori, după care trecuseră pe aici nişte căutători de comori care călcau, luându-se după vechi scripte, cetăţile şi castelele vechi şi părăsite sperând să găsească comori ascunse. Aceştia au rupt duşumelele, au spart şi au aruncat claie peste grămadă frumoasele dale ale pardoselei de marmură, au găurit minunatele fresce căutând aurul ascuns, au spart toate sobele de teracotă, au distrus tot ce putea să fie bănuit că ar ascunde ceva, încât tot castelul ajunsese doar o părăginită împărăţie a şobolanilor. Minunat loc de înnoptat!

Între timp sosi unul dintre martori: bătrâna ţigancă.

Era îmbrăcată în nişte fuste pestriţe. Obrazul îi era negru, plin de zbârcituri, dinţii îi străluceau albi, iar părul îi era ca o claie de fân – era aşa cum sunt toate ţigăncile bătrâne.

Domnişorului Jónás îi erau dragi ţigăncile: printre ele a crescut, de la ele a învăţat tot ce ştia, iar maică-sa aducea a ţigancă în ultimii ani ai vieţii.

Când îl văzu pe tânărul boier, Cafrinka rosti o binecuvântare ţigănească încurcată şi nemaisfârşită şi mângâindu-i prietenoasă obrazul îi zise:

— Semeni leit cu taică-tău pe când era flăcău.

— L-ai cunoscut tu pe tata?

— He-he, păi eu să-l nu fi cunoscut?

Şi povesti, având vreme destulă până la sosirea celuilalt martor, ce flăcău zdravăn a fost tatăl domnişorului Jónás. Avea fruntea mare, înaltă, părul său des, castaniu

era legat în părţi în două şuviţe împletite, avea o mustaţă mare, stufoasă şi ochi albastru-închis; când striga se auzea la şapte poşte; şi ce putere avea! Prindea cerbul viu de picioarele dinapoi.

— Aşa e! E adevărat! – zise domnişorul cu un zâmbet fericit – Şi mama, biata de ea, aşa mi-l descria!

El nu-şi mai amintea de taică-său; îl ştia doar din spusele altora.

Între timp se terminase, în sfârşit, slujba de la biserică şi s-ar fi cuvenit să vină odată şi preotul ăla. Cei doi funcţionari îl aşteptau nerăbdători.

— Ecclesia praecedit! (Biserica are întâietate) – zise preotul. A trebuit mai întâi să închid biserica fiindcă băiatul-paracliser n-ajunge până la gaura cheii.

În fine, se putea începe instalarea. Dar unde-i diploma? Ei, drăcie! un şobolan o şi înhăţase, simţind mirosul proaspăt al sigiliului de ceară. Din fericire nu mâncase prea mult din el, doar una din aripile pajurii cu două capete. Se putea da citire:

„Nos Maria Theresia, divina favente dementia Rex… (Noi Maria Tereza din mila lui dumnezeu…”) etc. etc.

Crezând că şi asta e un fel de ceremonie sacră şi temându-se de o nouă palmă Jónás ascultă totul cu capul descoperit.

Apoi l-au ademenit cu tot felul de şiretlicuri pe micul paracliser, care se căţărase pe un zid, l-au culcat în iarbă şi i-au tras cu nişte vergele douăsprezece lovituri ca să-şi amintească până la adânci bătrâneţi această ceremonie.

Şi cu asta autentificarea instalării luă sfârşit.

Întrebarea era acuma cine face cinste, ăsta fiind momentul esenţial al ceremoniei. Cine să facă cinste?

Evident, domnişorul, cu toată bunăvoinţa, nu putea să cinstească pe nimeni.

Nu rămânea nimeni altul decât preotul care însă la acest cuvânt îşi luă deodată o mutră cât se poate de

posomorâtă. Unul dintre domni îi şi spuse: Sacerdos debet esse homo hospitalis (Preotul trebuie să fie ospitalier).

— Aş fi eu, aş fi, de aş avea din ce. Dar biserica e săracă. N-am alt câştig în afară de ceea ce mi se cuvine din dobânzile la zestrea bisericii. Niciun fel de alt venit. Nici măcar morţi de înmormântat nu mai sunt. Postesc şi când nu-i post. Chiar azi nu vă pot servi decât cu o gustare destul de săracă;

— Dar sfinte părinte – zise domnişorul – eu când m-am uitat mai înainte pe fereastră am văzut o pulpă de porc fierbând pe plită.

— Te-a încercat diavolul, fiul meu. Vrăjitorie, halucinaţie! Altă dată să-ţi faci îndată cruce, căci în această primă miercuri a postului mare te încearcă cel rău apărându-ţi în cale în chip de jambon. Dar vei vedea cum o să se transforme într-o pulpă de broască.

Şi a avut dreptate preasfinţia sa. Tot prânzul a constat doar în nişte pulpe de broaşte care înotau în spanac, nişte peşti uscaţi şi un vin acru, bălos, care trebuia tăiat cu foarfecă atunci când luai paharul de la gură. Cu adevărat vin din acela care te pune pe fugă!

Domnii, obişnuiţi cu bucătărie aleasă, se străduiră să-şi ia tălpăşiţa cât mai repede din acest ţinut nefericit, unde până şi popa flămânzeşte, dar domnişorul era obişnuit cu toate relele, aşa că el rămase acolo. De altfel, nici n-avea unde să se ducă. De aceea, când rămase singur cu preotul, găsi de cuviinţă să spună:

— Ei acum tare aş vrea să ştiu unde am să trag eu în noaptea asta!

— Oriunde, dragă băiete, în castelul tău sau aiurea, dar la mine în niciun caz, căci, vezi bine, eu n-am decât un pat, de care am eu nevoie. Nici odăi n-am decât două, una e a mea, cealaltă e a sorei mele, încât n-avem din ce alege.

Domnişorul Jónás îndrăzni să remarce:

— Şi doar tata a ctitorit biserica asta!

— Crezi că a făcut-o gratis? Taică-tău era un păcătos atât de mare încât nu mai pridídesc cu slujbele pentru iertarea sufletului său, ca să-i mai uşurez, pe cât e posibil, chinurile iadului.

— Chiar şi pe lingurile astea de argint se află blazonul lui.

— Pe acestea mi le-a dăruit când te-am botezat pe tine. Dacă nu te-aş fi cufundat atunci în apa sfinţită, acu ai fi fost păgân de-a binelea.

— Ei, atunci Salem aleicum, popă, merg la bătrâna ţiganca, poate ea o să-mi ofere un culcuş.

— Că foarte bine faci. Ai avut tu culcuşuri şi mai proaste. Servus!

— Mai ’nainte însă mi-aş aprinde luleaua. Unde-ţi ţii tutunul?

— Înăuntru în dormitor, în cutia de pe masă.

Jónás îşi trase luleaua de la brâu. Bineînţeles de mult timp nu mai fusese curăţată. Un om binecrescut procedează astfel într-o asemenea situaţie: ridică cuvertura de pe pat şi scoate un pai din saltea, de preferinţă un fir mai gros, pe care îl trece apoi prin coada luklei. Aşa procedă şi domnişorul Jónás, apoi umplându-şi luleaua cu tutun din cutia de lut ars şi aprinzând-o cu amnarul şi iasca, pufăi de câteva ori, îi sărută mâna preotului, ciupi în bucătărie braţul gras al domnişoarei surdomute, la care ea îşi recăpătă de îndată, ca prin farmec, glasul, şi o luă din loc pufăind.

Doar după ce s-a îndepărtat observă sora preotului lipsa celor două linguri de argint.

Nimeni altul nu putea fi vinovat de dispariţia lor decât domnişorul Jónás. Că ăsta a umblat pe-acolo prin Turcia cu şarlatani de tot felul; e sigur că el le-a şterpelit. E în stare nepricopsitul! dar nu trebuie să se işte scandal. Poate a făcut-o doar în glumă. Şi de altfel pe linguri e gravat blazonul său.

BORDEIUL ŢIGĂNCII

Era uşor de găsit; ultima poartă la marginea satului, ultimul horn care fumega, acolo era casa ţigăncii Cafrinka.

Dar ce rosturi are o ţigancă la marginea unui sat pe care locuitorii l-au părăsit cu toţii?

Ehei, această Cafrinka era o persoană importantă, avea rang de căpetenie. Căpetenia vrăjitoarelor, adică, în toate procesele de vrăjitorie pe ea o pomeneau chinuite vrăjitoarele de rând ca pe magistrul lor, că ea până acum nu păţise nimic, n-a fost prinsă, n-a fost înecată, dovadă poate că „diavolul are grijă de ai săi”!

Era o casă veche, dărăpănată, cu pereţii înverziţi şi cu acoperişul năpădit de muşchi. N-avea gard, dar era împrejmuită de urzici înalte cât un stat de om.

Pe uşă intrai coborând ca într-o groapă. În sobă duduiau flăcări mari şi vesele; ţiganca făcea floricele. Tocmai atunci intră tânărul.

— Te-am aşteptat la masă! – îi strigă Cafrinka, râzând.

— Păi ştiai c-am să vin, şi că o să-mi fie foame?

— Mi-au spus cărţile.

Perspectiva unei cine rămânea însă destul de tristă. Focul era el aţâţat din tot felul de uscături, dar lângă el nu se afla nimic în afară de o pisică mare şi neagră care torcea.

— Şi ce-ani putea mânca oare la cină?

— O să vezi îndată. Hei, Szaffi scoală-te odată, destul cu somnul! La aceste cuvinte pisica cea neagră se ridică, se duse la Cafrinka şi începu să se frece de picioarele ei.

— Du-te la naiba – strigă Cafrinka, lovind-o uşor cu palma, la care pisica sări şi fugi să se ascundă după soba, de unde, la strigătul bătrânei „ei, unde-mi eşti”, reapăru sub chipul unei ţigăncuşe bosumflate.

Domnişorul Jónás nu se sperie deloc; auzise el nu o dată de la maică-sa că vrăjitoarele obişnuiesc să-şi transforme fiicele în pisici, pentru ca apoi să le prefacă iar în fete.

Fata era neagră, mânjită cu funingine şi avea ochii adormiţi. Scâncea frecându-şi ochii cu pumnii ca un copil supărat că e sculat din somn.

— Du-te imediat în cameră, îmbracă-te, pune masa şi aprinde luminările. A sosit prinţul, nu vezi?

Fata plecă anevoie bombănind supărată şi ascunzându-şi cu grijă obrazul în faţa străinului.

Cafrinka continua să facă floricele, aruncând una după alta floricelele făcute într-un ciubăr. Jónás stătea şi privea zicându-şi în sinea lui: „Slabă cină după un prânz de post!”

După ce ciubărul se umplu cu vârf ţiganca îl invită:

— Ei prinţişorule suntem gata. Pofteşte înăuntru. Şi deschise uşa în faţa lui Jónás.

Camera era slab luminată, dar nu de luminări; un craniu atârnat de grindă răspândea lumină prin găvanele ochilor şi prin gură. Şi nu mai puţin înfricoşătoare erau şi celelalte lucruri din cameră. Pe soba din colţ îşi făcea veacul o bufniţă împăiată, mai încolo, pe un butoi, se afla scheletul unui dihor, pe perete o oglindă metalică în care dacă te uitai îl vedeai în spatele tău pe ucigă-l toaca, pe o frânghie atârna o pelerină roşie-gălbuie pe care dacă o îmbraci, într-o clipită zbori departe ca vântul şi ca gândul, într-un alt colţ faimoasa corugă[2] care, dacă vrei, se transformă în cal, dacă vrei în balaur; deasupra ei atârnă, sabia de lemn cu care se bat drăcoaicele cu dracii; un alt butoi, fără fund, pe care stă frâul bătut cu tot felul de cochilii de melci; de butoi se sprijină o roată cu zece spiţe; pe o poliţă, o tobă, un fluier din trestie, un clondir din fier, creuzete multicolore în care sunt păstrate tot felul de alifii

2 polonic

miraculoase; o mulţime de ierburi uscate, în grămezi, de sub care clipeşte mirată o broască ţestoasă; un steag negru de mătase înfipt într-un bostan golit; piei de animale necunoscute, bine întinse; oase uriaşe, totul era aşa cum mai văzuse domnişorul Jónás (nu chiar aievea, ci în vis, pe vremea când maică-sa îi împuia capul cu asemenea lucruri). Nu-l surprinse nici faptul că în mijlocul odăii se vedea o masă acoperită frumos cu o bucată de mătase, pe care se orânduiau tipsii, căni, pahare atât de strălucitoare că-ţi luau ochii, de parcă ar fi fost din argint. Dar n-apucă să se mire de toate acestea căci o mulţime de ochi de-ar fi avut, ca păianjenul, şi tot ar fi fost orbit de minunata făptura în care se transformase ţigăncuşa aceea nesuferită, bosumflată şi plină de funingine. La multe se pricep vrăjitoarele!

Sunt în stare să-şi prefacă odraslele lor pocite în nişte frumuseţi de fete, aruncând peste ele cămaşa unei zâne. Ce făptură! Şi ce ochi! Scânteierea lor e asemeni stelelor din înaltul cerului. Iar buzele întredeschise, surâzând, sunt ca o gură de rai trandafirie, lăsând să se zărească strălucirea albă şi ispititoare a dinţilor.

Cât timp rămăsese fata în odaie, domnişorul n-a avut ochi pentru nimic altceva, decât pentru ea. Abia după ce o trimise maică-sa afară îşi aruncă din nou o privire în jur.

— Ei, Szaffi! sări! adu bucatele pentru cină!

Bucatele? Oare ce fel de bucate?

Dar iată că acestea aproape că nu se mai sfârşeau. Se aflau acolo: purceluş de lapte, pogăci, miere cu nuci, caşcaval afumat, gogoşi şi, pe lângă toate, un vin grozav de Ménes, pe care îl beau numai domnii.

O vrăjitorie desigur, că altfel nici nu se poate explica decât prin iscusinţa lui ucigă-l toaca! O şi băgase pe mânecă domnişorul Jónás, dar Szaffi îl pofti atât de frumos, încât nu putu să reziste, încercă întâi vinul, îşi ridică paharul şi închină astfel: dumnezeu să răsplătească pe

gazdă”!

(Ştia bine că pomenind numele lui dumnezeu vrăjitoarele se prefac de îndată în broaşte râioase, iar mâncărurile lor în rumeguş; dar se şi linişti imediat văzând că toate au rămas neschimbate. Poate totuşi nu-i vrăjitorie?)

— Ce masă minunată mi-ai oferit buna mea Cafrinka – zise el la sfârşit, după ce îşi şterse buzele cu un şervet de damasc.

— Te aşteptam prinţişorul meu. Ştiam că azi vei veni. O ţigancă bătrână ca mine poate să facă rost de orice îşi doreşte. Nu te teme, mănâncă liniştit: toate acestea mi le aduc proştii care vin la mine să capete un dram de înţelepciune. Cei înţelepţi sunt supuşii regelui, cei proşti sunt ai mei. Am mai mulţi supuşi decât regele şi mai multă putere decât episcopul.

— Ştii să dai şi în cărţi?

— Păi asta mi-e meseria.

— Atunci spune-mi şi mie viitorul. Uite îţi dau cărţile mamei; ea era foarte pricepută.

— Ştiu, cum să nu ştiu, dragă prinţişorule. Am cunoscut-o bine pe maică-ta, ea a fost cea mai de seamă dintre noi. Ce bucurie mi-ai făcut aducând cu tine cărţile ei! Căci astea sunt cu adevărat cărţi. Curăţă masa Szaffi! Hai să-ţi ghicesc prima oară norocul din cărţile mamei tale.

Cafrinka sărută fiecare carte înainte de a le pune pe masă, iar după ce le privi întinse bătu din palme:

— Ei, chiar că eşti foarte norocos, prinţişorul meu! în scurtă vreme te vei căsători. În noaptea nunţii micuţa ta nevastă va visa ceva; tu pune-o să-ţi povestească căci visul se va împlini, iar tu vei deveni tot atât de bogat ca şi taică-tău, ba mai mult, de două ori mai bogat. Vei fi un domn vestit.

Un noroc mai mare nici nu-şi putea dori Jónás. Păi şi

mama lui îi ghicise nu o dată în cărţi că va deveni un om bogat, dar atât de bine nu o brodise nici ea: „ceea ce micuţa ta nevastă va visa în noaptea nunţii!” – Dar unde o fi acea micuţă nevastă?

— E timpul să ne culcăm – zise Cafrinka.

— Este târziu. Astăzi n-are rost să te duci în castelul tău. N-ai găsi acolo decât şobolani, n-ai nici măcar o mână de paie pe care să te culci. Rămâi aici la mine şi-ţi fac un culcuş bun: ai să dormi lângă fata mea.

La auzul acestor cuvinte inima lui Jónás începu să bată nebuneşte. Nu că s-ar fi speriat prea tare, dar totuşi… Se gândi: „ia uite, ţiganca asta bătrână vrea zor-nevoie să-mi şi dea acum, îndată, pe fiică-sa de nevastă”. Căci era prea cinstit pentru a se gândi ia altceva.

Dar vrăjitoarea citea pe faţa lui totul ca într-o carte deschisă. Începu să râdă.

— Mai, mai că te-apucă plânsul de speriat ce eşti prinţişorul meu, numai că nu va fi aşa cum crezi tu; Szaffi va dormi înăuntru, în cuptor, iar tu deasupra, deci cu peretele cuptorului între voi. Căci vezi şi tu, casa asta are atât de multă igrasie încât singurul loc uscat din ea este cuptorul pe care îl încălzim în fiecare zi. Tu dormi deasupra, Szaffi dedesubt, dar tu să te întorci cu picioarele spre spatele cuptorului, căci dacă doi oameni dorm exact unul deasupra altuia, chiar dacă e un perete la mijloc, niciunul nu va putea dormi bine toată noaptea.

După asta o puse pe fată să-şi spună în genunchi rugăciunea de seară, o puse să spună şi „Tatăl nostru” – şi nu invers, adică de la coadă la cap, – şi nu uită nici versetul „şi ne izbăveşte de cel rău”, încât Jónás îşi putu da seama liniştit că fata nu-i încă vrăjitoare. Mai mult, chiar maică-sa i-a legat la gât panglica roşie care apără fetele de duhuri rele.

Între timp pisica neagră intră şi ea în odaie şi Jónás putu să constate că acelaşi nume; Szaffi, îl purtau şi fata şi

pisica.

Apoi se culcă şi el pe aşternutul călduţ de pe cuptor, unde se simţi mai bine decât într-un pat moale, şi încetul cu încetul adormi. În somn i se păru că fata aceea care doarme lângă el şi de care îl desparte doar zidul gros de un deget murmură nişte cântece vrăjite al căror vers şi melodie erau pline de dulceaţă. Când se trezi uitase versurile, dar melodia îi răsuna mereu în ureche.

A doua zi dis-de-dimineaţă domnişorul Jónás îşi căută calul. Nu era greu de găsit; păştea prin curtea castelului. Calul ăsta nu ştia nici de ovăz, nici de grajd, nici nu trebuia păzit; nu departe de el zăcea ucis un lup. Jónás bătu prietenos calul pe spate, îi puse zăbala, îi strânse chingile, apoi încălecă şi porni încotro vedea pământ uscat.

Drumuri sau poteci nu erau nicăieri.

Porni să-şi caute nevastă. Aşa se făcea în acele vremuri bune. Pe atunci fetele nu se adunau prin sălile de bal pentru ca flăcăul de însurat să poată alege dintre ele. Tânărul trebuia să colinde drumurile ţării în lung şi-n lat, să treacă de la un castel la altul, neascunzând defel de ce bate drumurile. Unde se ştergea scaunul înainte de a fi poftit să se aşeze, acolo îşi putea da seama că este binevenit; unde se pregătea păsat pentru prânz, ştia că poate să-şi ia catrafusele şi să-şi continue drumul. Despre fata de măritat peste tot se spunea că e „de vânzare”.

Pustiu satul cât mare
Han pentru drumeţi nu are
Doar o fată de vânzare.

Jónás văzu în depărtare un turn şi se-ndreptă într-acolo. Nimeri mai întâi într-un păpuriş, în care ce afundă curajos. După o bucată bună de drum auzi nişte detunături de armă. „Cine cutează oare să tragă cu arma pe moşia mea?” Dădu bice calului. Ce să vezi? O întreagă ceată de vânători trăgea nestingherită din bărci în raţele sălbatice din păpuriş. În prima barcă un ofiţer în uniformă

înzorzonata dădea porunci în nemţeşte. Domnişorul Jónás nu stătu prea mult pe gânduri, sări cu calul în apa adâncă şi înotă până la barca ofiţerului.

— Kassamadiner! Cine eşti, domnule?

— Eu sunt generalul baron Feuerstein, la dispoziţia dumneavoastră – zise ofiţerul – cu cine am onoarea?

— Iar eu sunt Botsinkay Jónás de Botsinka. Cine v-a permis să vânaţi pe moşia mea?

— Hahaha! – râse grupul de vânători.

— Păi nici măcar n-am ştiut că mlaştina asta e proprietatea cuiva – răspunse ofiţerul.

— Acesta e domeniul meu nobiliar şi nu permit că se vâneze aici. Daţi-mi armele!

— Cu-u-um?

— Aşa, bine. Te-am prins şi te amendez, domnule! Dacă nu-mi dai arma cu frumosul îţi răstorn luntrea rit ai zice peşte.

Nu era o glumă deşi situaţia era mai curând amuzantă. Domnul ofiţer preferă să râdă în loc să se enerveze şi îi întinse frumoasa sa armă cu ţeavă dublă ciudatului cavaler, care, ridicând capătul luntrei mai-mai că n-o răsturnase.

(Domnişorul Jónás auzise de la mama lui despre o împrejurare asemănătoare, când taică-său arestase pe boierul vecin cu toată suita, prinzându-l la braconaj pe moşia sa; crezu deci că şi el trebuie să procedeze la fel.)

— Doar n-ai să arestezi tot grupul nostru? – întrebă generalul vânător.

— Ehei! De-aş avea în castelul meu vreo sută de paturi pentru oaspeţi şi vreo sută de butoaie de vin în pivniţa mea, cum avusese tata, nu v-aş da drumul domnilor decât peste două săptămâni.

— Ah! Dar e un brav flăcăul ăsta! – zise generalul însoţitorilor săi.

— Nobile cavaler Botsinkay de Botsinka hai să fim

prieteni şi vecini buni; şi eu stau nu departe de aici; onorează-mă acum cu o vizită la castelul meu.

— Asta o pot face.

— Atunci hai să ne tutuim! Arma mea ţi-o las ca amintire. Grupul de vânători se îndreptă cu pradă cu tot spre malul bălţii, acolo se urcă în căruţe trase de patru cai. Domnişorul Jónás îi însoţi călare. Merseră în galop până când dădură de o mare întindere nisipoasă, unde nu mai puteau înainta decât la pas. Aşa încât cei doi vecini avură vreme să se cunoască. Generalul Feuerstein era – după cum putu să-şi dea seama domnişorul Jónás – un cavaler chipeş, care, deşi nu împlinise încă patruzeci de ani, îşi dobândise rangul prin vitejia sa. Avea o alură bărbătească şi era un om de spirit, căruia îi plăceau glumele, ceea ce îl făcea şi mai simpatic. Vorbea în maghiară, turcă, croată, gândind că una trebuia să fie limba maternă a lui Jónás.

În schimb, generalul află în domnişul Jónás fiinţa cea mai simplă a universului, un necioplit care nici măcar în vis n-a ştiut vreodată ceva despre viaţa nobilimii, şi deci pe socoteala lui se va putea petrece de minune.

Jónás chiar de la început spuse deschis că el este în căutarea unei fete pe care s-o ia în căsătorie, pentru că o ţigancă bătrână i-a prezis că visul nevestei sale în noaptea nunţii îi va aduce mult noroc: de care, între altele fie zis, chiar are nevoie urgent.

— Ia spune-mi, te rog, tu n-ai vreo fiică de măritat?

Baroul Feuerstein râse cu poftă.

— N-am, prietene. M-am însurat abia anul trecut.

Hm! – îşi zise domnişorul Jónás – Deci nevasta tinerică la casa omului.

Dar nu puse întrebări despre ea. Ştia că marii domni din Turcia nu suportă să vorbească cineva despre nevestele lor. În sinea lui îşi închipui însă cât trebuie să fie de frumoasă o cadână pe care un asemenea bimpaşă a ales-o dintre mii!

— Eu n-am fată de măritat iubite prietene, dar vecinul meu, castelanul din Sugovitz are o domnişoară tocmai potrivită pentru tine, o adevărată Diană!

— E frumoasă?

— Ca o zână. Înăltuţă, subţirică, mândră ca un ghepard.

— Ah! Şi ochii ei sunt tot atât de frumoşi că ai ghepardului?

— De mii de ori mai frumoşi. Sprâncenele ei negre aproape că se îmbină una cu alta.

— Ah, ce frumoase ar fi dacă ar fi îmbinate de-a binelea!

— Buzele ei, roşii ca o cireaşă coaptă!

— Ah! Ca o cireaşă coaptă!

— Apoi, tatăl ei e putred de bogat, iar ea e singurul lui copil.

— Ce e taică-său?

— Eh, ce să-i faci, bătrânul Lonciar nu-i un nobil de viţă prea aleasă. A fost negustor de porci, dar acum este moşier.

Domnişorul Jónás cam strâmbă din nas la această descoperire. Căci omul uită uşor că el însuşi a fost măscărici şi chelner la cafenea, dar că strămoşii lui fuseseră cu toţii nobili până la a şaptea spiţă asta nu uită niciodată.

— Ei, o să mai vedem.

Grupul de vânători ajunse la castelul baronului şi merseră cu toţii să dea onorurile cuvenite baronesei. Şi, pentru această ocazie, domnişorul Jónás scuipându-şi în palme îşi netezi cu grijă părul.

Dar mai-mai să se facă stană de piatră de mirare când o văzu pe baroneasa cu care se căsătorise abia anul trecut chipeşul său vecin. Nu aşa şi-o închipuise.

Pe cât era de măruntă doamna, pe atât era de grasă. Pentru nimic în lume n-ar fi reuşit să-şi împreune mâinile

în faţă, iar la obraz era tot atât de durdulie, nu puteai nici măcar să-ţi închipui că are gât; nasul şi ochii de-abia i se zăreau din rotunjimile feţei. Când mergea părea că se rostogoleşte ca o bilă.

— Uf, amice! – zise domnişorul Jónás baronului grozav de bogată trebuie să fie nevasta asta a ta, nu-i aşa?

Cei care-l auziră râseră cu poftă. Remarca deplasată ajunse şi la urechile gazdei; râse şi ea cu poftă, mai ales după ce soţul i-l prezentă pe noul vecin şi-i povesti despre el că vrea să se însoare şi caută pentru aceasta o fată prin împrejurimi.

Baroneasa îl aşează pe Jónás la masă lângă ea. Era o femeie foarte spirituală şi cuvintele îi erau ca nişte săgeţi ascuţite. Vorbea cu cei din jurul ei în germană şi în franceză, făcând observaţii usturătoare la adresa ciudatului flăcău. Nici nu-şi putea închipui că acesta înţelegea totul: fusese doar tălmaci la Istanbul. Dar cu el baroneasa vorbea doar în limba croată.

La un moment dat i-a spus:

— Dumneata să ai grijă acum când umbli să te însori. Dacă vrei o nevastă bogată alege-ţi mai degrabă o statuetă chinezească, aşa ca mine, decât o zână mlădioasă, pentru că statueta chinezească nu ţi se va fura niciodată, dar o fermecătoare Diană curând îţi va aşeza pe frunte acea coroană cu care îl dăruise pe Acteon.

Ce ştia Jónás cine a fost acel Acteon? Nici nu înţelesese de ce râd toţi cu atâta poftă. Şi nici nu avusese intenţia să spună vreo grosolănie. Observă numai cu înţelepciunea sa înnăscută:

— Dar, doamnă baroană, părintele meu adoptiv, care era jongler, avea o menajerie; acolo se afla o femeie grasă care întrecea de patru ori pe excelenţa voastră. Jur pe Allah că până şi pe ea ne-au furat-o într-o noapte.

Azi pentru o asemenea grosolănie ai fi dat afară, dar pe atunci era socotită o glumă bună: mult mai apreciat era

un om care nu se lăsa luat în râs, ci trecea el însuşi la atac.

Apoi, bărbaţii rămaseră între ei pentru a petrece, la început, mai ales, pe seama lui Jónás, dar, mai târziu, când trecură la jocul de cărţi, îşi plătiră cu vârf şi îndesat această distracţie. Căci domnişorul Jónás nu le mărturisise cât de bine îl învăţase părintele lui adoptiv această „artă de importanţă capitală: în măsluirea cărţilor Jónás era de neîntrecut. Domnii îşi spuneau: „prost să fii, noroc să ai”, dar nu puteau surprinde nicio înşelătorie.

Petrecerea l-a ajutat să-şi mai rotunjească punga care ajunsese chiar goală-goluţă. Apoi, tot înţelepciunea sa cea din naştere îl făcu pe Jónás să-şi ia tălpăşiţa de acolo, din timp, cu banii câştigaţi, luându-şi rămas bun doar de la poartă. N-a mai aşteptat ca domnii, trezindu-se pe la orele unsprezece, să strige după săpun şi apă caldă pentru ras, ci încă din zori, când începuseră să cânte mierlele în grădină, îşi trase de îndată cizmele, coborî la grajd, puse şaua pe cal, şi fără să dea cuiva vreun bacşiş, dus a fost.

La capătul satului întrebă pe un porcar unde este castelul Sugovitz. Porcarul îi spuse să meargă tot pe urmele porcilor că aşa nu va greşi drumul. Poate să se ia şi după miros, căci nimic nu întrece duhoarea porcilor.

Pe la ora prânzului Jónás sosi la Sugovitz şi intră în curtea castelului domnului Lonciar.

Şi acest castel părăsit ajunsese o ruină, iar noul stăpân neobişnuit încă cu viaţa de mare domn nu-l refăcuse deocamdată decât în parte: o aripă a castelului era nelocuită – se vedea după murdăria ferestrelor prăfuite –, în schimb, în cealaltă aripă, ferestrele, toate din sticlă colorată, străluceau.

Domnul Lonciar era în sala cea mare cu prietenii săi când noul oaspete fu introdus. Erau tocmai pe cale să-şi termine cina.

(N-am uitat că mai sus spuneam că domnişorul Jónás sosise pe la ora prânzului şi totuşi nu-i nicio greşeală –

aceasta era cina începută aseară şi care se termina de-abia azi. Apoi se vor aşeza la masa de prânz, pe care o vor sfârşi cam pe la miezul nopţii.)

Oaspeţii erau cu toţii boieri croaţi. Făceau parte din cele treizeci de mii de familii pe care le adusese cu el din Croaţia patriarhul Arsene Cernovicz, în timpul ultimei campanii otomane.

Nu era niciunul beat. Căci nu este beţiv cel care bea mult, ci acela pe care îl covârşeşte băutura.

— Ei, băiete! – strigă domnul Lonciar către oaspetele nou venit, pe care vreo şase câini de vânătoare îl petreceau de-a lungul sălii cu lătrături infernale –, la mine ai venit sau la fiica mea?

— La fiica ta.

— Atunci cară-te, lua-te-ar naiba, la ea în odaie. Numai să nu-ţi pară rău.

Domnul Lonciar era destul de sincer când i-a spus de la început peţitorului să aibă grijă dacă vrea să se apropie de fiica lui.

Căci ciudată fiinţă era domnişoara Arsenal (Până şi numele ei era o ciudăţenie, pentru că „arsen” pe greceşte înseamnă „bărbat”; şi pe lângă asta e rădăcina cuvântului „arsenic”.)

Mai întâi că era înconjurată de tot felul de animale de-a dreptul nesuferite pentru oaspeţi. Avea un câine mare, care obişnuia să „glumească” punând labele pe umărul „omului, privindu-l aşa în ochi cu limba scoasă. În timp ce oaspetele se străduia să scape de sub apăsarea acestor labe, în spatele lui apărea tiptil un cotoi sălbatic care începea să socotească cu ghiarele pe picioarele omului înălţimea straturilor de zăpadă ale iernii viitoare. Şi pentru ca ofensiva să fie completă pe umărul lui se aşeza un diavol pestriţ, o pasăre afurisită, cu ciocul întors, care vorbea omeneşte şi care îi ţipa în ureche asurzindu-l, iar dacă toate acestea nu-i erau de ajuns, îl trăgea şi de

perciuni.

Şi vai de tânărul care ar fi murmurat măcar la toate acestea, frumoasa domnişoară Arsena ar fi râs de el fără milă.

Îi stătea bine să râdă, toată fiinţa ei era parcă i acută numai pentru asta: sprâncenele şerpuite, ochii asemeni unor diamante negre, părul buclat, buzele groase, gropiţele din obraji, toate râdeau parcă în acelaşi timp. Ştia ea foarte bine acest lucru, tocmai de aceea căuta să-şi râdă de peţitorii ei.

Dar domnişorul Jónás chiar de la început, îşi dovedi priceperea cu aceste animale. Crescuse pe lângă menajerii şi învăţase să ţină sub ascultare lupul, hiena, chiar şi şarpele. La primul său cuvânt câinele, cotoiul şi papagalul deveniră mieluşei; unul s-a culcat la picioarele lui, celălalt în braţele lui, al treilea pe umărul lui, adormind de îndată, şi rămânând aşa liniştiţi, până voi primi poruncă să se trezească.

Arsena stătea turceşte pe o sofa, cu picioarele adunate, lăsând să i se vadă doar papucii brodaţi cu perle şi rubine; pe cap avea o coroană bătută cu bani de aur; pieptul îi era împodobit cu şapte salbe de galbeni.

Îşi primi oaspetele cu multă bunăvoinţă, şi, după ce acesta îşi spuse numele, îl aşează în faţa ei pe o perniţă de piele brodată şi porunci unei slujnice să aducă de îndată delicatesele. Aşa-i obiceiul la croaţi, se servesc întâi delicatesele. Numai că, domnişoara Arsena avea gusturi cam ciudate. Ceea ce se adusese într-un vas mare de argint acoperit, nu era altceva decât o mulţime de cărăbuşi vii.

Săltă capacul vasului, scoase pe dată un gândac din aceştia pomeniţi adesea de popor în poveştile sale, îi rupse capul şi începu să-l ronţăie cu o deosebită plăcere:

— Este mâncarea mea preferată, serveşte şi dumneata, domnule Botsinkay!

În asemenea situaţii oaspetelui îi vine rău, îl trec frigurile şi se înverzeşte de scârbă; dar domnişorul Jónás luă cu plăcere un pumn întreg şi începu să înfulece cu poftă bomboanele vii.

Ar sena fu surprinsă.

— Şi dumitale îţi plac cărăbuşii?

— Sunt foarte buni! Dar domnişoară să gustaţi măcar o dată lăcustele! Acelea chiar că sunt formidabile!

Şi îi vorbi apoi despre tot felul de gândaci, insecte şi larve dintre cele mai scârboase, pe care le consumă ca delicatese popoarele din părţile Asiei şi Africii, încât, până la urmă, chiar domnişoara îl rugă să conteneasc㠒: s-a săturat de ele. Mai degrabă să bea ceva împreună.

Iar băutura, care în alte părţi se servea la gheaţă, aici a fost servită clocotind într-un castron de argint pus pe jăratic. Domnişoara luă cu un polonic licoarea fierbinte şi turnă oaspetelui în cupă: „pofteşte şi bea!” – Şi pe deasupra băutura fu „întărită” turnându-se cu nemiluita piper, încât unui cu o inimă mai sta la şi-ar fi dat duhul dintr-o singură înghiţitură.

Dar domnişorul Jónás o sorbea cu multă plăcere.

— Grozavă băutură!

Şi ca să-i simtă şi mai bine gustul luă cu mâna puţin jăratic de sub castron şi îl înghiţi.

Domnişoara Arsena începu să-şi dea seama că de data asta şi-a găsit naşul.

Întreaga masă se compunea din asemenea feluri ciudate: ardei roşii umpluţi cu sâmburi de migdale amare, stafide şi smochine ce înotau într-o tavă cu spirt în flăcări, şi care trebuiau mâncate aşa, arzânde. La sfârşit, când se aduse cafeaua neagră, în care se fierseseră şi nişte ierburi amare, domnişorul Jónás spuse că ar avea poftă şi de un pic de arsenic pe care să-l pună în cafea, cinstind astfel numele gazdei.

După acest „ospăţ” fură aduse şi cărţile, iar

domnişoara Arsena îl provocă pe Jónás la o mică partidă.

El să nu primească? Au jucat pe aur. Domnişorul Jónás ţinea banca şi o lăsa pe Arsena să câştige câteva jocuri unul după altul. Credea că aşa îi va intra mai uşor în voie. Apoi domnişoara ţinu banca. Jónás observă că Arsena este destul de pricepută în măsluirea cărţilor. Dar treacă şi asta de la el, odată ce voia să-i intre în voie. Însă domnişoara după ce câştigă măsluind, o partidă după alta, începu, râzând, să-şi bată joc de victima ei.

Ei, lasă! – îşi zise atunci domnişorul Jónás – vrei să vezi cine ştie să măsluiască mai bine?!

După câteva jocuri Jónás goli toată banca.

Domnişoara Arsena supărată foc încercă să forţeze norocul, dar îşi pierdu pe rând toţi banii. Se avântă în joc şi mai aprinsă. Îşi scoase de la gât salba cu şapte rânduri de galbeni şi o puse drept miză. O pierdu şi pe aceasta. În zadar folosi toată priceperea ei de a trişa, Jónás era un maestru şi mai şi. În cele din urmă îşi puse drept miză şi cununa ei de fată: Jónás o câştigă. Avea în faţa lui o grămadă întreagă de galbeni. Atunci Arsena, roşie la faţă, strigă:

— Mizez totul! – şi îşi scoase un papuc bătut cu nestemate, aruncându-l pe masă.

— Primesc! – zise domnişorul Jónás, apoi privi zâmbind şăgalnic fata, în timp ce făcea cărţile: zâmbea în aşa fel, încât Arsena să înţeleagă că o va lăsa să câştige. Domnişoara îşi recâştigă astfel tot ce pierduse. Jónás îi împinse în faţă toată grămada de aur, dar nu mai înainte de a săruta papucul. Arsena însă îl lovi cu el peste mână: „cum ai cutezat să-l săruţi, dacă nu-i al dumitale!”

A fost totuşi atât de binevoitoare încât l-a aşezat lângă ea, pe aceeaşi sofa.

Ceru apoi narghilelele şi începură să pufăie amândoi stând faţă-n faţă cu capul sprijinit în perne şi întrecându-se în a scoate rotocoale de fum cât mai frumoase.

Şi în tot acest timp domnişoara Arsena nu mai conteni cu povestiri dintre cele mai fioroase, cu stafii şi cu ucigaşi, grozav de potrivite pentru a-i strica cuiva somnul liniştit. Domnişorul Jónás chiar credea în existenţa stafiilor şi a vrăjitoarelor.

Apoi, în timp ce se lăsa amurgul, domnişoara Arsena îi povesti oaspetelui ei, şoptindu-i în taină la ureche întâmplări şi mai înfricoşătoare, iar când în încăpere se făcu întuneric beznă, îi mărturisi că acest castel în care locuieşte este un loc blestemat, bântuit de o mulţime de stafii. Prin camere rătăceşte fosta domniţă a castelului, care murise chiar în ziua nunţii, şi ori de câte ori vine în castel un peţitor, ea apare însoţită de nişte zgomote drăceşti, se apropie de patul lui, îi suflă deasupra capului şi tânărul se trezeşte dimineaţa cu părul albit. Tocmai din această cauză oaspeţii bărbaţi din castel nu se duc noaptea în camerele lor, ci petrec cu toţi împreună în marea sală de primire, culcându-se abia după cel de-al treilea cântat al cocoşilor.

Bineînţeles, este vorba de acei domni care vin în peţit.

— Eu tocmai pentru asta am venit – zise domnişorul Jónás. Dar între cei care petrec nu mă duc, căci nu-s învăţat cu băutura. Aşa că oi dormi acolo unde se plimbă stafia aceea frumoasă.

— Poate că dumneata nici nu crezi că stafia sălăşluieşte aici în castel?

— Ba cred, cred asta, numai că eu ştiu cum trebuie să stau de vorbă cu ea!

— Cum anume? Spune-mi, te rog, şi mie.

— De-a-ndărătelea.

— De-a-ndărătelea? Cum de-a-ndărătelea!

— Nu ştiu să-ţi explic mai bine. Dar de-a-ndărătelea! Apropiindu-se miezul nopţii Jónás se duse în camera cea mare, unde îi fusese aşternut patul.

Sabia şi puşca lui (pe care o primise de la baronul Feuerstein) erau aşezate lângă pat.

Când ceasul bătu miezul nopţii îl treziră nişte zgomote infernale: ţipete, behăituri, lătrături, râsete drăceşti.

Îşi luă repede puşca, dar băgă de seamă că ţeava era înfundată cu smoală; dădu atunci să-şi scoată sabia din teacă, dar ca vrăjită sabia nu ieşea.

Auzi apoi o larmă de parcă roţi invizibile se rostogoleau, zornăiau lanţuri şi nenumărate pisici potcovite tropoteau alergând care încotro prin încăpere.

După ce se terminară şi acestea se auzi un vaiet înfricoşător, uşa se deschise şi prin întuneric se zări o lumină palidă, misterioasă. Domnişorul Jónás văzu apropiindu-se de patul său silueta unei femei îmbrăcată într-o rochie lungă albă, având pe cap o cunună şi un văl de mireasă. De gât îi atârna un lanţ subţire de argint, având la capăt o piatră fosforescentă: de aici se răspândea lumina aceea stranie.

Domnişorul Jónás ştia prea bine că într-o asemenea situaţie un bărbat cu inimă tare şi neînfricoşat de teribila apariţie s-ar putea duce curajos la ea să-i ridice vălul. S-ar găsi însă faţă în faţă cu un craniu care l-ar înspăimânta atât de mult, încât ar rămâne ţeapăn, ţintuit locului. Atâta lucru ştia şi el despre lumea duhurilor. Dar învăţase de la regretata sa mamă cum să stai de vorbă cu o stafie.

Trebuie să te apropii de ea, dar de-a-ndărătelea: nu cu tălpile, ci cu palmele pe pământ şi cu capul în jos. Nu oricine poate face aşa ceva, dar domnişorul Jónás din asta trăise, doar, atâta vreme.

Făcu îndată un salt şi, cu tălpile înspre tavan, începu să se apropie de stafie mergând în mâini.

Sufletul rătăcitor nu se aşteptase la o asemenea primire. Când văzu plutind în aer călcâiele unui muritor se fâstâci de tot şi nu se mai urni din loc. În schimb

domnişorul Jónás, cum stătea cu capul în jos zări papucii care ieşeau de sub rochia lungă a stafiei: îi era cunoscută broderia lor cu perle şi pietre preţioase.

— Hm! Papucii ăştia parcă i-am mai văzut.

Spunându-şi aceasta şi apucă brusc unul, scoţându-l de pe piciorul stafiei, apoi făcu un salt, căzând de astă dată în picioare.

Sufletul rătăcitor ţipă speriat şi întorcându-se o luă la fugă într-un singur papuc; alergă aşa prin camere trântind toate uşile în urmă-i.

Domnişorul Jónás mulţumi în gând mamei sale pentru învăţăturile înţelepte pe care i le lăsase.

În ziua următoare se trezi dis-de-dimineaţă şi coborî să se plimbe în grădina castelului. Domnişoara Arsena era deja acolo. Culegea flori şi făcea buchete.

— Pentru cine sunt buchetele astea frumoase?

— Pentru dumneata.

Se schimbase cu totul domnişoara. Era cuminte şi smerită de mai-mai să n-o recunoască domnişorul Jónás.

— Astă-noapte m-a vizitat stafia castelului.

— Ştiu.

— Mi-a lăsat chiar unul din papucii ei.

— Bine a făcut.

— Acum am de gând să mă prezint la domnul Lonciar ca să-i fac o propunere: vreau să scap castelul de stafia asta înspăimântătoare.

— Aşa să faci.

— Dar nu pot face asta decât dacă frumoasa domnişoară Arsena e de acord cu dorinţa mea.

— De asta poţi să fii sigur.

— Ei, aşadar, îndată ce domnul Lonciar se va trezi mă înfăţişez cu propunerea mea.

Până atunci domnişoara Arsena l-a invitat la ea pentru micul dejun.

De astă dată însă au fost puse pe masă numai

mâncăruri obişnuite ca la orice casă: gustări din carne de porc, lapte proaspăt, suc de vişine şi vin de mere.

— Păi azi nu mai mâncăm cărăbuşi?

— N-a fost decât o glumă, ca să-ţi aflu tăria inimii. Te rog să mă ierţi.

Domnişoara Arsena devenise dintr-odată o fetişcană blândă. Până şi sălbăticiunile de ieri dispăruseră de lângă ea; în cameră nu se aflau decât câţiva porumbei, pe care Jónás dintr-o privire îi recunoscu ca fiind de cei călători, cu trupul alb şi cap negru. Câte unul se aşeza pe umărul fetei, iar ea îl mângâia.

Apoi începu să discute cu Jónás lucruri serioase. Îi explică pe larg din ce cauză cea mai mare parte din moşia lui se află sub ape. Îi spuse şi ce ar putea să facă pentru a redobândi aceste pământuri, reconstruind întăriturile distruse. Îl sfătui să discute şi să se „înţeleagă şi în privinţa moşiei cu tatăl ei, care era tocmai vecinul de sus, cel ce dăduse liber apelor peste pământul lui Jónás. Domnişorul Jónás înţelese astfel că Arsena vrea să-i fie soţie şi că ar fi o soţie minunată.

Aştepta cu nerăbdare ceasul când domnul Lonciar trezindu-se va putea sta de vorbă cu el; fireşte că pentru domnul Lonciar această oră era pe la prânz.

Numai că domnul Lonciar după ce se trezeşte nu stă de vorbă cu nimeni înainte de a-şi fuma luleaua; trage tot timpul cu sârg din ea nu cumva să se stingă. Nu scoate nici măcar un cuvânt. De-abia într-uft târziu îi răspunde peţitorului.

— Ei, băiete, înainte de a discuta trebuie să ne rugăm!

În limbajul domnului Lonciar „rugăciune” înseamnă golirea unui clondir de palincă.

În zadar se eschivă domnişorul Jónás că el s-a rugat pe ziua de azi, şi, că, de altfel, potrivit religiei sale, el nu se „roagă” astfel, nu află îndurare! Trebui să bea.

Apoi, după ce goleşte primul pahar, pe al doilea trebuie să-l bea pentru prietenie, un altul pentru frăţie, apoi urmează sărutările frăţeşti şi în zadar protestează domnişorul Jónás că lui nu-i plac sărutările unui bărbat, că el vrea fata nu pe tatăl ei! Fie, atunci să bea pentru frumoasa fată! Dacă nu bei tot paharul, ţi-l toarnă sub guler sau te botează cu el. Apoi, cu siguranţă, urmează cântecul ştiut:

„Uneori românul zice

Iar cântecul acesta n-are nici mai mult nici mai puţin de şaptezeci şi două de versuri.

Nu se putea schimba cu bătrânul nici măcar o singură vorbă serioasă, darămite să-l întrebi „îmi dai fata?”

— Să rămâi aici până la lăsata secului, îl sfătui Arsena. (Ajunseseră de-acum apropiaţi, încât se tutuiau.) Bătrânul va trebui atunci să ţină post o săptămână întreagă.

Deci rămase acolo aşteptând lăsata secului. N-avea de ce să se plângă de această aşteptare: toată ziua şi-o petrecea cu aleasa inimii care se arăta foarte drăgăstoasă întorcându-i îmbrăţişările şi oftând de dor împreună cu el. Un singur lucru nu-i permitea: să o sărute, amânându-l de fiecare dată pe a doua zi.

În sfârşit veniră şi mult aşteptatele zile ale postului când toţi oaspeţii domnului Lonciar se împrăştiară pe la casele lor, iar la castel nu se mai mânca altceva decât fasole cu ulei şi ouă răscoapte. Aşa că venerabilul tată se trezise de-a binelea.

Numai că în zile ca acestea era foarte morocănos. Nu-i mai intra nimeni în voie. Ascultă cam nerăbdător până când Jónás îşi termină cererea în căsătorie, înghiţind între timp în sec ca un peşte pe uscat. Apoi, când în sfârşit, înţelese despre ce e vorba şi că fata şi-a dat şi ea consimţământul, îi spuse strâmbându-se:

— Fie şi aşa! Nu-mi pasă! Un şmecher sau altul, tot

una. De tine măcar îmi place că ai o mutră de ţigan simpatic. N-am ce face, ia fata, leagă-ţi un bolovan de gât şi sări în Bega, ce-mi pasă! Odată şi odată o să-ţi blestemi tu zilele şi o să vrei să mi-o dai îndărăt. Dar ţi-o dau de nevastă cu o singură condiţie: dacă te faci baron.

— Ba-a-a-ron? – se bâlbâi domnişorul Jónás. Păi cum să mă fac eu baron?

— Asta-i treaba ta. Titlul de baron se împarte azi cu nemiluita. Fă-ţi rost şi tu de un titlu de ăsta. Dacă un Beleznay s-a putut face grof şi un Grassalkovics – prinţ, un Botsinkay de ce ú-ar putea să se facă baron? încearcă! Dar eu fata nu mi-o dau decât după un baron! Schimbă-ţi pielea!

— Mi-aş schimba-o eu, zău, cu plăcere, numai de-aş şti cum să-mi lepăd penele de cioară îmbrăcând apoi pene de păun.

— Ah, netotule! – păi nici atâta nu pricepi? Bani ai?”

— Bani? – întrebă încurcat domnişorul Jónás. La aceasta nu se aşteptase.

— Bani mulţi! Doar n-oi fi un terchea-berchen? Că, doar, de vrei să iei fata unui Lonciar n-oi fi studentul cerşetor? Ce-a fost tătâne-tău?

— Ce-a fost taică-meu? – se aprinse domnişorul Jónás la auzul acestor cuvinte, simţind cum se trezea în el mândria nemeşească.

— A fost un domn! Mare şi nobil! A fost boier neam de neamul lui până la a şaptezeci şi şaptea spiţă.

— Ei, atunci desigur ţi-a lăsat şi ceva avere.

— Cum să nu fi lăsat? La noi oaspeţii mâncau din farfurii de argint şi cu linguri de aur! Iar după-masă fiecare putea să-şi ia tacâmul cu care mâncase, aşa era datina.

— Dar o mai fi rămas totuşi ceva?

— Ceva? O pivniţă plină cu aur, alta plină cu argint, a treia plină cu nestemate! Butoaie întregi! Butoaie pline cu

bani, bani nenumăraţi, cântăriţi cu maja! Eu să n-am?

În timp ce nu mai prididea lăudându-se domnişorul Jónás nici nu observă că oaspeţii se adunaseră din nou cu încetul, aşezându-se turceşte pe rogojinile pestriţe de pe lângă pereţi, aprinzându-şi lulelele şi amuzându-se din plin pe seama minciunilor nemaipomenite pe care el le turna.

La un moment dat însă unul dintre oaspeţi împinse înainte un băieţel de ţăran, cam prostuţ după cum îl arăta chipul, şi îl încurajă să se apropie de domnul peţitor, care îşi luase între timp avânt. Băieţelul prinse curaj şi îndrăzni să se strecoare lângă Jónás tocmai în timp ce acesta făcea socoteala pocalelor de aur şi a butoaielor pline cu argint bătut pe muchie din vistieria lui şi îi zise trăgându-l de mânecă:

— Ian ascultă, bre!

Jónás aruncă o privire peste umăr spre băietanul care îi tulburase avântul şi îşi dădu seama că l-a mai văzut undeva, deşi nu-şi mai putea aminti unde anume.

— Ce vrei, măi?

Copilul înghiţi în sec, îşi suflă nasul, apoi ghemuindu-se tot în blana de oaie de pe el, ca şi cum s-ar fi simţit astfel mai în siguranţă, prinse glas:

— Auzi dumneata ăsta! îţi trimite vorbă popa din Botsinka; când îi dai înapoi cele două linguri de argint?

— Cine eşti tu bolundule? – îl repezi supărat Jónás.

Oaspeţii îl împingeau mai în faţă pe băieţandru încurajându-l să nu se teamă de nimic, şi nici el nu se lăsă:

— Să nu te faci că nu mă cunoşti, şi că nu m-ai văzut niciodată! în trei sate te-am căutat până acum, că te-ai topit cu cele două linguri de argint cu tot. Bine că te-am găsit. Dă-mi-le frumuşel îndărăt!

Domnişorul Jónás socotind nedemn de el să se ia la harţă cu un asemenea prostănac, îi făcu doar semn că poate să plece şi îi spuse:

— Du-te-napoi la domnul preot şi spune-i că n-am luat

niciun fel de linguri de la dânsul; cele cu care am prânzit sunt acolo, să le caute bine şi le va găsi.

Dar copilul dădea dovadă de curaj:

— Apăi, o zis domnul preot că dumneata le-ai şterpelit!

La asemenea cuvinte răbdarea lui Jónás se spulberă: apucă din mâna domnului Lonciar apărătoarea de muşte, cu care acesta gonea obraznicele zburătoare, şi tăbărî cu ea pe băiat, care, sub loviturile dese o luă la goană pe culoar, afară în curte, îndreptându-se spre poartă. Domnişorul Jónás îl tot mângâia pe spinare, iar după el se luară, agăţându-i-se de picioare, toţi câinii curţii.

Tot peţitul lui se dusese pe apa sâmbetei.

Un singur lucru era clar, dacă vrea să ia fata, trebuie mai întâi să-şi facă rost de un titlu de baron.

Cu acest răspuns se înapoie la fată pleoştit, ca un câine bătut, şi îi povesti că bătrânul nu se împotriveşte căsătoriei lor, dar pune asemenea condiţii, încât nici la calendele greceşti nu se vor putea căsători. Scandalul cu băiatul şi cu lingurile de argint nici nu-l mai pomeni.

— Hai să născocim ceva, spuse Arsena. N-ai vreo cunoştinţă care te-ar putea prezenta la curte?

— Cunoştinţă? – se străduia Jónás să-şi amintească, gândindu-se cine ar putea să fie. Preotul din Botsinka? – ăla nu-i potrivit pentru aşa ceva. Cafrinka – bătrâna ţigancă? Nici cu ea n-ar avea şanse. Am găsit!

— Ala, Feuerstein. Cu el mi-s prieten. Voi încerca.

Nici nu spuse mai mult, îşi luă frumos rămas bun de la Arsena, puse să i se aducă calul şi o porni în lume, cu o imagine foarte neclară despre felul în care trebuie vânat, fie pe cale cinstită, fie prin braconaj un titlu de baron.

Îşi îndreptă deci calul spre moşia lui Feuerstein: pe la prânz ajunse chiar la hotarul acesteia şi văzând acolo o tarla frumoasă de trifoi, nu se putu stăpâni să nu-şi lase calul să pască puţin, iar el se aşează jos.

Cum stătea aşa, văzu zburând un porumbel, pe care îl vâna o gaie uriaşă. Îşi dădu seama că e un porumbel călător.

Avea el un meşteşug tainic: dacă fluiera într-un anume fel, sâsâit, într-o clipă porumbelul dându-se peste cap îi cădea drept în braţe. Mulţi porumbei prinsese el astfel când era mic.

Reuşi şi de astă dată. Porumbelul chemat veni drept pe braţul său întins, iar gaia zbură într-aiurea.

Presupunerea lui se dovedi adevărată. Porumbelul alb cu capul negru avea o scrisorică pusă sub aripă. Era adresată baronului Feuerstein.

Niciodată nu auzise Jónás că nu-i frumos să deschizi scrisorile adresate altora, mai ales dacă nu sunt sigilate. Aşa că el a deschis-o.

Dar deocamdată această indiscreţie nu-i fu de niciun folos, căci scrisoarea era scrisă în limba germană, limbă pe care Jónás n-o cunoştea. Totuşi, deoarece curiozitatea nu-i dădea pace, se gândi la ceva: îşi scoase din desagă cele necesare scrisului şi copie pe ultima foaie a cărţii sale de rugăciuni toată scrisoarea. Va găsi el o cale să afle conţinutul ei.

Legă apoi din nou scrisoarea sub aripa porumbelului şi, sărutând ochii strălucitori ai micuţului poştaş, îl aruncă în înaltul cerului, unde acesta cu un fâlfâit de aripi îşi luă zborul.

CELE ŞAPTE PROBE PENTRU DOBÂNDIREA TITLULUI DE BARON

După acestea domnişorul Jónás îşi reluă drumul înspre Luduş, satul bănăţean căruia nemţii îi spuneau Clarissendorf, iar turcii Maidan.

În sat veniseră nu demult colonişti aduşi din Mecklenburg, cărora guvernatorul le clădise case nou-

nouţe, mobilate, cu bucătării amenajate, cămări încărcate şi grajduri pline de animale (se zice că primiseră până şi pisici); când au venit au găsit chiar şi pământurile arate şi semănate. Tot să fi fost colonist ca aceştia!

La castelul lui Feuerstein neobişnuitul oaspete era aşteptat cu pregătiri deosebite: o formaţie de trâmbiţaşi îi anunţase sosirea, iar baroana şi baronul coborâseră pe scară până în pridvor, întâmpinându-l cu toate onorurile; Şi de data asta castelul era plin de oaspeţi onorabili: domni în uniforme strălucitoare de îţi luau ochii şi doamne în toalete somptuoase, între care numai domnişorul Jónás se distingea prin veşmintele sale ponosite peste măsură. De când lumea n-avusese el deodată două costume de purtare, ca să-l dezbrace pe unul şi să-l îmbrace pe celălalt; nici cămăşi nu avea măcar două, dar e drept că pe aceea singură pe care o avea o spăla în fiecare seară, iar dimineaţa o îmbrăca curată. Aşa învăţase el încă de acasă, de la maică-sa. Nu-i de mirare deci că acolo unde lăţimea gulerului, felul în care se leagă şireturile ghetelor, sau felul broderiei de la vestă – de aur adevărat sau doar imitaţie –, acolo unde toate acestea constituiau subiecte de discuţii şi de observaţii maliţioase, domnişorul Jónás deveni, îmbrăcat cum era, ţinta glumelor răutăcioase, căci un domn e cu atât mai grozav cu cât poate să-şi bată joc mai mult de alţii.

Excelenţa sa doamna baroană îi oferi maliţioasă braţul, îl conduse astfel în sala de primire şi, luând loc pe divan, îi permise chiar să se aşeze în spatele ei. Se purta ca şi cum ar fi fost favoritul ei.

În această strălucită societate se afla şi un boem vienez, un fel de prestidigitator, aşa cum găseai pe atunci pe la toate castelele nobiliare. Acestuia i se spunea Meister Pumpernickel.

De data asta era într-un costum de mag din India răsăriteană: o scufie ascuţită în vârf şi o mantie lungă,

brodată cu zodii. Cu ajutorul acestei broderii întocmea horoscoape ghicind viitorul. Şi, cum era pe atunci obiceiul acestor înşelători, amesteca cuvinte nemţeşti, franţuzeşti, româneşti, italieneşti, croate şi maghiare. Jónás le înţelese pe toate, în afară de cele nemţeşti. Meister Pumpernickel după ce le citise doamnelor pe rând, în palmă, viitorul, fiecăreia după gustul ei, vru să onoreze în primul rând cu arta sa pe oaspetele nou venit.

— Ah, signore Botsinkay, io prego, geruhen sie, să vă scoateţi mănuşa de pe mână.

Mănuşă n-avusese domnişorul Jónás niciodată. Ce-i drept avea mâinile atât de arse de soare încât pielea lor putea fi luată drept mănuşi. Dar nici această înţepătură răutăcioasă nu-l încurcă deloc pe Jónás. Răspunse cu superioritate măscăriciului:

— Adevăratul nobil nu obişnuieşte să-şi ascundă mâinile în mănuşi, căci le are întotdeauna curate!

Baroana bătu din palme când auzi această replică, iar ceilalţi începură să râdă.

Meister Pumpernickel urmări liniile palmei lui Jónás, apoi punându-şi degetul pe nas începu să prezică viitorul:

— La dumneata, cher enfant va fi, una partidă bun, un fata care pe dumneata va iubeşte eperdument. Tantummodo este una schweres obstacle jupânul de padre nu ţine nunta dumque fecior nu se face pe el baron.

Domnişorul Jónás rămase surprins. Asta totuşi e vrăjitorie! De unde ar putea să ştie acest ghicitor taina pe care nu o mărturisise nimănui decât Arsenei? Cum putea această taină să ajungă aici, înaintea lui?

Fire încrezătoare şi deschisă, Jónás credea că trebuie să ia în serios complimentele strălucitilor oaspeţi. Credea că toţi cei de aici îi vor binele. Şi au fost de ajuns câteva întrebări puse de baron ca să-şi depene povestea dragostei lui pentru frumoasa croată, mărturisind că de-acum în calea fericirii lui nu mai există niciun obstacol în afară de

condiţia dificilă impusă de tatăl fetei: să devină mai întâi baron. El însă nu ştie ce trebuie să facă pentru aceasta. Dar nu-i nimic, tocmai de asta a şi venit aici, pentru ca acei ce ştiu acest lucru, să-i dea sfaturile de cuviinţă.

— Foarte bine ai făcut, domnia ta că ai venit aici – zise baroana, făcând semn celor din jurul său să-şi păstreze o mină serioasă şi să nu strice râzând această farsă nemaipomenită.

— Noi îţi suntem cei mai buni prieteni, şi, desigur, vom face totul ca să-ţi câştigi titlul de baron. E vorba într-adevăr de un câştig, pentru că acel care doreşte să dobândească acest titlu trebuie să treacă şapte probe în faţa curţii.

— Le vin eu de hac acelor probe, chiar de-ar fi ele de două ori pe atâta.

— Care sunt probele alea?

— În primul rând virtutea, în al doilea rând credinţa, în al treilea rând fidelitatea, în al patrulea rând nobleţea, în al cincilea rând manierele, în al şaselea rând vitejia şi în al şaptelea rând înţelepciunea.

— Eh, că scump se vinde titlul ăsta. Şi pe toate trebuie să le aibă un baron?

— Toate sunt cerute de curte, şi în primul rând virtutea: aceasta este cerinţa principală. Nerespectarea ei aduce pedepsele cele mai grele.

— Aşa şi trebuie! Dar cum poate să-şi probeze cineva virtutea? Că nu are, se poate dovedi, dar cum să dovedeşti că o ai?

— Foarte simplu! Cavalerul care dă această probă, în orice împrejurare în societate, va curta, va dansa şi va distra femeia cea mai puţin frumoasă, astfel încât virtutea lui nu va fi în pericol. Aşa că dumneata poţi chiar să începi să procedezi în acest fel.

Baroana, avea obiceiul sinistru să ţină în jurul ei numai asemenea doamne, care fie că fuseseră frumoase în

vremuri atât de îndepărtate încât nimeni nu-şi mai amintea, fie că nu fuseseră frumoase niciodată. Credea că astfel va putea să păstreze „virtutea” bărbatului ei; era deci răutăcioasă punându-l pe Jónás să aleagă dintre doamnele prezente vreuna care să fie piatra de încercare a virtuţii lui. Numai că de data asta a păţit-o, fiindcă domnişorul Jónás îi ridică evantaiul şi începu să-i facă vânt foarte curtenitor, în timp ce pe ceilalţi îi umfla râsul spre furia peste măsură a baroanei.

Tocmai pe ea s-o găsească ăsta ca piatră de încercare a virtuţii lui?!

— S-o auzim aşadar, pe cea de-a doua!

— Păi ai auzit dumneata, doar am spus: credinţa – zise nervoasă baroana, smulgându-şi evantaiul din mâna lui Jónás.

— Bine, bine, îmi amintesc. În privinţa asta n-am nicio lipsă; ştiu Crezul şi Tatăl nostru, pe dinafară.

— Dar trebuie să le ştii în latină; pentru că de vei fi invitat la masa împărătească, nu te vei putea ruga acolo în graiul dumitale tătăresc.

— Le învăţ eu şi în latină, numai să mi le spună cineva.

— Te va învăţa profesorul Pumpernickel.

Iar Pumpernickel avea pregătite tot felul de rugăciuni din cele mai hazlii, care vor provoca hohote de râs când domnişorul Jónás le va rosti în faţa alesei societăţi.

— Cea de-a treia probă va fi fidelitatea. Cum îşi ţine cuvântul un cavaler! De pildă, în timpul ospăţului mănâncă de toate, din tot ce este servit, dar îşi lasă neatins pocalul; nu bea nicio picătură.

— Ei, voi face faţă şi la asta.

— Buun! Dar urmează cea de-a patra probă: nobleţea.

— Sunt nobil.

— Dar descendenţa se verifică cu dovezi. Ce fel de blazon ai dumneata?

— Un bărbat cu buzdugan care străpunge cu lancea un urs.

— Dumneata trebuie să faci exact la fel, ca să-ţi demonstrezi descendenţa din acel strămoş.

— Ei, o să pot face eu. şi asta, numai să primesc o lance ca lumea, cât despre urs, cred că oi găsi eu unul în pădurile din împrejurimi.

— Apoi urmează proba bunei-cuviinţe. Cavalerul trebuie să înveţe saluturile care se rostesc la curte, eticheta, complimentele, menuetul şi contra-menuetul, cât şi Hoffceremonialul.

Auzind toate acestea domnişorul Jónás nu se putu opri să nu se scarpine în cap: „treaba asta-i cam albastră”!

— Te va învăţa toate acestea profesorul Pumpernickel, numai să te laşi pe mâna lui. Tot el te va pregăti şi pentru probele de vitejie; cu sabia şi cu floreta.

— Apoi astea le ştiu eu mai bine decât domnul profesor!

— Vom vedea la proba respectiva; nu merge chiar aşa de uşor cum îţi vei fi închipuind dumneata. Hai să vedem şi ultima probă; pentru un baron ştiinţa şi înţelepciunea sunt indispensabile. Adică, poate să debiteze prostii oricât de mari, dar neapărat în limba germană sau în franceză.

Baroana şi toată strălucita asistenţă se aşteptaseră ca aceste două probe din urmă să-l sperie pe Jónás, spulberându-i, doar prin simpla lor enunţare, curajul.

— Trebuie să învăţ şi germana? – replică Jónás.

— Mă bucur. Nu-mi doresc nimic mai mult decât să învăţ germana. Pentru asta sunt gata chiar să-i plătesc domnului profesor Pumpernickel; va primi de la mine un galben în fiecare zi. Cum se spune în germană: sărut mâinile, doamnă?

— Küsse die Hand, Madame.

— Kisti hand, madame!

Baroana îşi smulse mâna din mâinile lui Jónás şi îl lovi cu evantaiul.

— Dumneata chiar pe mine mă găseşti drept cea mai urâtă dintre toate doamnele prezente? (Nu putea să suporte, desigur, acest lucru.)

— Cea mai virtuoasă, doamnă.

Şi cu aceasta ofensa adusă baroanei a fost ştearsă.

Toţi au putut să constate că domnişorul Jónás se purta aidoma unui copil, cu o fire încrezătoare, căruia i se pot juca tot felul de renghiuri, fără să se supere; iar când răspunde o face cu atâta naturaleţe, încât nici nu-şi dă seama că replicile sale sunt usturătoare.

Toate acestea îi înveselesc teribil pe oaspeţii castelului.

Şi se înţeleseră să ducă comedia asta până la capăt.

Profesorul Pumpernickel primi sarcina să ia victima în mâinile sale şi să n-o slăbească deloc.

Dar nicio grijă, nici Jónás n-ar fi fugit, dimpotrivă chiar se ţinea nedezlipit de Meister Pumpernickel.

La cină se aşează lângă el şi pe dată începu să dea prima probă: să mănânce pe săturate din bogatele şi variatele mâncăruri, fără să-i fie însă îngăduit să bea. Se usca de sete trebuind să-şi demonstreze în acest fel virtutea, în schimb turna un pahar după altul profesorului şi nu mai contenea cu întrebările: cum se zice pe nemţeşte vinului, cum se numeşte paharul, curca friptă, femeia, domnul, zbârciturile de pe obraz, pisica sălbatică, şi alte asemenea lucruri învălmăşite.

Nici noaptea nu-l lăsă în pace pe Meister, cu care dormea în aceeaşi cameră: l-a tot descusut cum se zice la cutare sau la cutare în nemţeşte? Că el tot nu putea, fireşte, să adoarmă din cauza setei chinuitoare.

În ziua următoare, până la prânz, domnişorul Jónás avu obligaţia să înveţe franceza. Meister Pumpernickel îi

puse în mână o gramatică şi îi indică atât de multe lecţii, încât nici măcar Mezzofantr” nu ar fi putut să înveţe atât de mult. Iar strălucitii domni şi alesele doamne nu se mai săturau de râs, urmărind din spatele perdelelor cum Jónás măsura cu pasul potecile frumoasei grădini englezeşti, tocind cu voce tare gramatica, ca un şcolar căruia îi e frică că va fi bătut sau că nu i se va da masa de prânz, dacă nu învaţă lecţia până la sunetul clopoţelului. Nici nu se arătă printre ceilalţi până la clopotul de la ora prânzului, când toţi strălucitii oaspeţi se adunară pentru dejun.

— Ei, învăţat-ai oare tot ce ţi-am dat?! – îl întrebă cu o seriozitate gravă Meister Pumpernickel pe elevul său.

— Ce? Lecţionara pe care mi-ai dat-o s-o învăţ? Ba, pe deasupra am învăţat şi toată cartea asta plicticoasă, na-ţi-o şi pune-o bine!

— Apoi, cu un gest curtenitor, se întoarse înspre baroană spunându-i cu un accent impecabil:

— Agreez moi ma déesse, que je vous embrasse la main. (Permite-mi zeiţa mea, să-ţi sărut mâna).

Îi lăsă pe toţi cu gura căscată. Ăsta – îşi ziceau – a învăţat într-o singură zi nu numai să vorbească în franceză, dar chiar să folosească şi expresiile! Numai cei rafinaţi ştiu că un cavaler francez spune unei doamne „ma déesse”, iar pentru sărut mâna se spune „baiser” numai între ţărani, domnii spunând „embrasser”. Păi ăsta e mai mult decât un geniu![3]

Nimeni n-avea de unde să ştie că părintele adoptiv a lui Jónás vorbea franţuzeşte, iar el însuşi fusese translator la Brussa.

De acum nu se mai puteau face glume în spatele lui, pentru că înţelegea tot ce se vorbea în franceză, iar limba germană nu era folosită pe atunci în saloanele nobiliare; aceasta era limba conversaţiilor particulare, limba

3 Mezzofanti Giuseppe (1774—1849), cardinal italian poliglot, despre care se spunea că ar fi ştiut 58 de limbi.

dragostei, dar nu o limbă de societate.

Dar, era evident, ăsta va învăţa tot atât de repede şi limba dragostei.

După masă domnişorul Jónás mai avea însă de trecut încă o probă. Trebuia să dovedească descendenţa sa nobiliară doborând un urs.

Un urs se găsea pe atunci întotdeauna pe la curţile nobililor. În grădina castelului erau chiar trei, purtând numele de: Gyuri, Laci şi Guszti. Pe unul dintre ei castelanul îl va sacrifica pentru distracţia oaspeţilor săi.

Botsinkay Jónás va. demonstra astfel, colo jos, în parcul castelului, înfruntând ursul cu suliţa în mână, sub privirile prea înaltei asistenţe, că descinde dintr-o viţa nobilă.

— Aduceţi-l pe Guszti! – dădu poruncă baronul Feuerstein.

— Ptiu, ăsta-i cel mai fioros! – mormăi neliniştit Meister Pumpernickel la urechea lui Jónás.

— Nu-mi pasă, dacă am o suliţă în mână, poate fi oricât de fioros.

— N-ar strica, totuşi, să-ţi iei două suliţe cu dumneata, de vei da greş cu una, tot îţi va mai rămâne la îndemână cealaltă ca să te aperi de fiară.

— Las’ că nu dau greş; cum naiba să greşesc dacă am fost eu şi…

Cât p-aci să spună că tocmai asta i-a fost meseria o vreme, acolo în pieţele orientale, cât trebuia să nimerească în cap, cu o suliţă, şarpele care dansa.

Domnii îl încurajau cu gravitate, iar doamnele îi arătau toată compasiunea lor pentru înfricoşătoarea încercare; dar în spatele lui se strâmbau de râs cu toţii, căci toată lumea ştia că fiara sângeroasă, cu numele de Guszti, care a fost adusă la porunca baronului, nu era altceva decât un catâr vioi, îmbrăcat într-o blană mare de urs.

Catârul transformat astfel în urs se învârtea nervos, îl supăra îmbrăcămintea neobişnuită, iar când îl dezlegară alergă drept spre domnişorul Jónás, târând cele două lanţuri după el şi tropăind zgomotos din copite.

— Dumnezeule, te doboară îndată! Fugi! – ţipă baroana de pe balcon. Dar domnişorul Jónás nu stătea acolo degeaba: aruncă suliţa ascuţită cu atâta putere şi precizie încât străpunse animalul dintr-o parte în alta: bietul catâr avu cinstea să-şi dea duhul în chip de urs.

Aplauze frenetice de pe balcon: bravo! bravo! – strigau domnii şi doamnele. Iar domnişorul Jónás stătea acolo ca un învingător, cu privirea mândră, poruncind aprozilor cu multă emfază:

— Luaţi vânatul! Pielea o las domnului baron, carnea domnului profesor.

Împărţeala aceasta se datora mărinimiei unui suflet inocent, dar râsul nestăvilit de pe balcon demonstra că domnişorul Jónás a nimerit din nou, fără să vrea, în plin: în acele vremuri poreclele cele mai neplăcute cu care nobilii germani căutau să se înţepe unul pe celălalt erau: Bärenhäuter (cel care trândăveşte pe blană de urs: trântor) şi Éselfresser (mâncător de măgar). Şi acum tocmai acestea erau atribuite baronului şi profesorului.

Excelenţele lor începeau să bănuie că nu-i chiar atât de prost acest Jónás, pe cât vrea să pară.

În ziua următoare încearcă să-l supună unei noi farse: domnişorul fu iniţiat de profesorul Pumpernickel în misterele etichetei şi dansului. Mergea greu, foarte greu, pe acestea nu le prea înţelegea.

Poate că dinadins se prefăcea atât de neîndemânatic: fiind un băiat bun şi văzând cum i se amuză prietenii de stângăciile sale îi lăsa atunci să se amuze în voie; dar tot aşa se prea poate să nu fi fost băiat bun, ci numai să tragă de timp ca să poată învăţa câte ceva pe nemţeşte, măcar cele necesare: câte un cuvânt, câte o conjugare sau

declinare, apoi întorsătura unei propoziţii sau a unei fraze, ceea ce nu era chiar atât de uşor. Dar trebuia să afle neapărat conţinutul acelei scrisori, purtate de porumbelul călător.

Trecuse de-acum toate probele, cu excepţia celei de vitejie. Pe aceasta Jónás nu prea voia s-o accepte. Nu dorea să iasă aşa, în joacă, în mijlocul sălii, faţa-n faţă cu profesorul Pumpernickel, cu mâinile înmănuşate şi cu casca de scrimă pe cap, ca să se bată cu nişte săbii neascuţite. Nu-i nimic vitejesc în asta. Nu prezintă nicio primejdie, totul e doar o comedie. Nu-i plac comediile!

N-are niciun rost. Las că dacă ar fi nevoie, aş striga eu: înainte! – şi dă-i… treaba adversarului cum să se apere de mine.

Dar în cele din urmă nu mai putu rezista la atâtea îndemnuri; baroana i-a spus foarte serios că va trebui să treacă şi proba aceasta în faţa curţii, sub privirile împărătesei, altfel nu va fi făcut baron. Îi dădu crezare şi se lăsă dus în sala de scrimă pentru trei „ieşiri”, cum se obişnuia pe atunci.

Meister Pumpernickel era un meşter tară pereche în mânuirea sabiei.

Aşa că domnişorul Jónás luă o bătaie zdravănă în primele două asalturi; profesorul striga anunţând că va lovi în cutare sau cutare loc: „Acum capul! Acum umărul stâng! Acum piciorul!” Iar el le încasa. Când încerca să lovească, la rându-i, cu toată puterea, profesorul para, astfel că nici măcar vesta nu-i era atinsă de sabie.

Cei din jur râdeau şi-şi băteau joc de el.

Jónás nu mai avea însă chef de glume: când începu cel de-al treilea asalt apucă cu mâna stângă sabia întinsă înainte a profesorului şi începu să-l croiască cu sete pe unde îl ajungea, în faţă, pe spinare, pe cap: „acum capul, acum spinarea!” în cele din urmă întoarse sabia şi îl lovi pe Meister cu minerul, încât acesta fu scos de acolo cu capul

spart.

— Ah, domnişorule Jónás, îi reproşă baronul Feuerstein bătăiosului învingător.

— Legile cavalereşti nu permit să prinzi sabia adversarului, aşa procedează numai bandiţii.

— Dar legile cavalereşti permit să lăsaţi un neştiutor să se lupte cu un maestru de scrimă?

Domnii se priviră surprinşi. Acest flăcău ţigănos ştie mult mai mult decât s-ar cuveni să ştie.

Cu asta îl scuturase zdravăn pe Meister Pumpernickel. Nu mai era legat de el să-l înveţe la fiecare pas regulile etichetei; în sfârşit se simţea independent.

Şi se folosi de această libertate chiar seara, când după petrecerea de rigoare, prefăcându-se beat mort (băuse doar vin amestecat cu apă), fu urcat în camera lui, din care, aranjat cum era, caraghiosul de Pumpernickel lipsea acum.

Lacheii care îl urcaseră au încuiat camera cu cheia pe dinafară, ca nu cumva să fugă de acolo.

Dar el aşteptă doar mijirea zorilor, când tot castelul se liniştea, iar domnii şi servitorii dormeau duşi deopotrivă – îşi scoase cartea de rugăciune (mai întâi îşi făcuse rugăciunea, presimţind mai târziu nu se va mai jmtea ruga) şi începu, cu cunoştinţele sale de germana, proaspăt dobândite, să traducă conţinutul acelei scrisori.

Reuşi să ducă treaba la bun sfârşit.

Scrisoarea glăsuia astfel:

Maimuţoiul-meu scump! *Am dat în sfârşit de un fraier nemaipomenit tocmai potrivit pentru noi, care mă vrea de nevastă. E moştenitorul moşiei Botsinkay, pe care până acuma l-au crescut ţiganii. Nicicând nu am mai văzut un asin ca ăsta. Dar bătrânul meu mă dă doar dacă devine mai întâi baron. Idiotul a înghiţit găluşca şi aleargă acum la tine ca să-l sprijini. Te rog să-l ajuţi să intre în plasă. Tu ai multe relaţii la curte Dacă el îşi ajunge scopul, ni-l vom*

ajunge şi noi pe al nostru. Dacă voi fi măritată nu va mai exista niciun obstacol în calea fericirii noastre.

Te sărut de mii de ori

Al tău trandafir sălbatic.

Cele câteva rânduri îl făcură mai înţelept pe Jónás, mai mult decât dacă ar fi găsit piatra lui Paracelsus.

Nu se mai gândea la nimic, simţea doar ce simte peştele când nimereşte în plasa pescarului.

N-avu răbdare să mai aştepte să i se deschidă uşa pe dinafară, n-avu răbdare să mai stea aici nicio clipă.

Dormitorul lui se afla la etajul doi. Dar ramura unui copac era aproape de fereastră, la două-trei braţe. Ce-i asta pentru el? De câte ori nu făcuse un salt mortal pentru câţiva galbeni! îşi aruncă mai întâi sabia, desaga, cizmele, apoi luându-şi avânt din fundul camerei sări pe pervazul ferestrei şi, de-acolo, cu un alt salt, era în aer: prinse cu precizie creanga, sări apoi pe o creangă mai jos şi începu să coboare ca o pisică sălbatică pe trunchiul copacului, fără să păţească absolut nimic.

Odată ajuns jos, se îmbrăcă, îşi încinse sabia şi căută grajdul. Toţi grăjdarii se îmbătaseră şi dormeau duşi! Putea să ia caii tuturor domnilor oaspeţi, dar el şi-l căută doar pe-al lui, îi puse şaua şi plecă din castel fără să afle vreodată cineva cum a făcut şi unde plecase.

Apoi, când ajunse în câmp deschis, o luă spre acele hotare de un verde întunecat, unde se zărea strălucind acoperişul bisericii, dând de ştire că acolo se află un sat mare!

Frumoasă lume, unde până şi turla bisericii minte!

Gândurile-i erau întunecate şi dacă i-ar fi ieşit înainte, de acolo, din păpuriş, vreun titlu de baron, sau vreo frumoasă mireasă – le-ar fi înghiţit.

ISTORIA CELOR DOUĂ LINGURI DE ARGINT

Când ajunse în sat Botsinkay Jónás trebui să treacă prin faţa casei bătrânei ţigănci Cafrinka.

Pe pragul de la intrare stătea ghemuită o arătare care aducea cu o fiinţă omenească. Dar tot atât de bine putea să fie şi o sălbăticiune, aşa cum se ghemuise acolo ca o pisică când doarme, cu capul pe genunchi, cu braţele adunate în jurul obrazului, astfel încât doar ochii ei strălucitori se mai vedeau din acest ghem, restul fiind acoperit de o claie de păr.

Era Szaffi.

Domnişorul Jónás coborî de pe cal şi se îndreptă spre ea.

— Hei, Szaffi, e acasă maică-ta?

Ghemul nici nu se clinti.

Atunci domnişorul Jónás o atinse uşor cu piciorul; ghemul se urezi îndată, de parcă de-abia acum şi-ar fi venit în fire, îşi aruncă ochii de jur-împrejur, chiar zâmbi puţin; după care se prăbuşi din nou în starea de mai înainte, lăsând părul să-i cadă pe frunte.

— Nu e.

— Când se întoarce?

— Niciodată.

— Dar unde s-a dus?

— În iad.

— Cum?

— Au ars-o.

— Cine?

— Domnii.

— De ce?

— Pentru că era vrăjitoare.

— Era. Dar cine a denunţat-o? Doar nici notar n-aveţi aici.

— Popa. După ce-ai plecat tu, chiar în ziua următoare a dat buzna peste noi şi ne-a cerut să-i dăm înapoi cele două linguri de argint pe care tu le-ai furat de pe masa lui,

că precis la noi le-ai ascuns. Ori noi nu ştiam nimic despre ele. Atunci a trimis după tine un băietan să te caute pe unde te afli şi să-ţi ceară îndărăt lingurile, dar tu i-ai tras o bătaie băiatului şi l-ai dat afară. Popa mânios s-a dus la Timişoara şi a făcut plângere la tribunal, s-a întors apoi cu jandarmii, au luat-o pe Cafrinka în cătuşe, iar acolo ea a mărturisit totul: era vrăjitoare, căpetenie, se avea bine cu diavolii, dar despre cele două linguri de argint n-a mărturisit nimic. Atunci au înhăţat-o, au pus-o pe rug de paie şi au ars-o.

— Măi! Szaffi! Acum vorbeşti în vis sau te-ai apucat de năzbâtii?

La aceste cuvinte fata se ridică de jos, îşi întinse mâinile spre cer, deschise larg ochii săi mari şi începu să ţipe, încât orice suflet simţitor s-ar fi cutremurat auzind-o; tot trupul i se convulsiona şi tremura, pieptul i se îneca de plâns; apoi se trânti din nou jos şi începu să plângă şi să ţipe: „ah, mamă, mamă dragă, singura mea dragoste!”

Fiindu-i milă de ea, Jónás o ridică în braţe.

Obrajii fetei erau umezi de atâta plâns. Jónás îi şterse lacrimile cu basmaua lui albă.

— Hai, nu mai plânge, şi nu te mai văicări!

— Nu mai am pe nimeni pe pământ! De ce nu m-au ars şi pe mine împreună cu ea, ca să mă fi dus şi eu, ce-mi pasă, chiar şi-n iad! Doar i-am rugat destul pe domnii aceia să mă ia şi pe mine şi să mă ardă pe rug, că şi eu sunt vrăjitoare! Dar nu mi-au dat crezare. Mi-au spus să vin acasă, nu cumva să plec în altă parte, nu cumva să scotocesc pământul de pe locul unde a fost îngropată, într-o raclă de fier, cenuşa ei, că altminteri îmi taie părul şi mă alungă cu măturile prin piaţă. O, dragă mamă, dacă aş putea fi cu tine în iad, nu mi-ar părea rău! De-aş şti pe unde-i drumul într-acolo!

— Cum o să te duci tu în iad?

— Dar acolo vreau să merg, unde mi-e mama!

Domnişorul Jónás mângâie capul fetei.

— Nu te duci tu acolo. Ascultă-mă. Nu te mai chinui. Din cauza mea ţi-ai pierdut mama. Aşa că eu te iau de nevastă, Szaffi!

La aceste cuvinte fata tresări speriată. Privi îngrozită în ochii lui Jónás, şi când acesta o trase spre el, pe chipul ei se putu citi mâhnirea. Îl împinse pe băiat şi şopti:

— De ce-ţi baţi joc de mine, de o biată orfană?

— Să mă bată dumnezeu, dacă n-am spus adevărul. Vreau să te iau de soţie. Vei fi nevasta mea. Mi-e scârbă de mironosiţele alea boiereşti! Te aleg pe tine, ţigăncuşa bosumflată, îţi întind mâinile mele, aceste mâini goale, dar care ale tale vor fi şi când vor fi pline de diamante. Tu-mi eşti perechea; tu mi te potriveşti. Pe noi doi dumnezeu ne-a făcut pentru a fi împreună, născuţi pentru a fi batjocoriţi, doi amărâţi, două flori de mucegai! Noi doi trebuie să ne iubim, Szaffi.

Fata începu din nou să plângă, dar acest plâns se amesteca de-acum cu un râs nebun; începu apoi să-l sărute pe băiat, să-i sărute picioarele şi mâinile, pe care când le mângâia, când le muşca.

— Ei, fii cuminte! Nu-mi rupe degetele! Nu-mi smulge părul! Hai cu mine la popă să ne căsătorească. Ei, du-te odată, încalţă-ţi cizmuliţele! Dacă n-ai, uite, ia-le pe-ale mele, eu voi merge desculţ, iar tu pe cal, aşa cum se obişnuieşte nunta la ţigani.

Ah, ce râs se auzi pe acea uliţă pustie! Voievodul ţiganilor îşi duce prinţesa-ţigancă la cununie!

Până şi popa rămase cu gura căscată când văzu ciudata pereche.

— Tu ce-i mai fi vrând pe-aici?! – ţipă el la Jónás.

— Vreau s-o iau de nevastă pe fata asta cinstită şi curată. Am venit să ne cununi.

— Sacul şi-a găsit peticul!

— Nu-i treaba ta. Îţi plătesc pentru cununie: coste cât

o costa!

— Ehei, păgânule! Tu crezi că aşa merge: „coste cât o costa!” Dar unde vă sunt actele de naştere? Dar dispensa?

— Le plătesc pe toate.

— Înainte de a plăti n-ai vrea să-mi spui unde-mi sunt lingurile de argint?

— Ce fel de linguri de argint?

— Ce fel? Cele pe care mi le-ai şterpelit când te-am ospătat.

— Cine a spus că le-am şterpelit?

— Sora mea. Ea te-a văzut.

— Sora ta? Păi nu-i mută?

— S-a întâmplat o minune. Vorbeşte. A dovedit-o şi în faţa judecătoriei.

— Deci ai reclamat şi la judecătorie? Nu ţi-a fost ruşine să întinezi numele fiului fostului tău stăpân?

— Fiul stăpânului să nu-mi fure lingurile de argint. Sora mea te-a văzut cum le-ai luat de pe masă şi le-ai strecurat în mâneca hainei.

— Sora ta o fi văzut că am luat cele două linguri de pe masă, dar eu nu le-am scos din casă. Sunt aici. De ce nu le-aţi căutat?

— Ba le-am căutat peste tot, dar nu le-am găsit nicăieri.

— Oare le-aţi căutat peste tot? Ei, atunci hai cu mine să-ţi arăt unde sunt ascunse!

Spunând acestea, îl conduse pe preot în camera curată, ridică cuvertura patului: acolo erau cele două linguri de argint.

— Vezi făţarnicule?! Cu două săptămâni în urmă, când am fost la tine, mi-ai spus: „n-am unde să te culc, n-am decât un singur pat”. Şi iată mărturia: aceste două linguri pe care le-ai căutat peste tot. Ai pus să fie chinuit şi omorât un biet suflet nevinovat, l-ai trimis în iad, iar tu de

două săptămâni nu dormeai în acest pat! Asta am vrut să aflu cu ajutorul celor două linguri de argint. Acum mă voi duce la judecătoria din Timişoara şi voi spune unde-ţi ţineai lingurile astea. Apoi mă voi duce la episcop şi îi voi spune şi lui. Eu sunt protectorul acestei biserici, să-mi dea un alt preot, care nu-i va izgoni din casa lui pe săraci.

Preotul rămase descumpănit – căzuse în capcană.

— Ei, n-o lua nici tu chiar aşa băiatule! Hai să îngropăm toate acestea. Ce-a fost a fost. Pax vobiscum! (Pace vouă!) Ştii că nu-i bine să te cerţi cu un popă. „Vei pomeni ziua în care ai ofensat un popă”.

— Fie, să nu ne mai certăm. N-o să mă duc să te reclam nicăieri, nici la judecător, nici la episcop, dacă mă cununi acum şi aici cu mireasa mea, fiica orfană a bietei femei pe care tu ai trimis-o pe rug.

— Fie, luaţi-vă!

Strâns cu uşa, preotul pentru a ieşi din încurcătură, îi cunună pe cei doi „zăpăciţi”, aşa cum scrie la carte, dar nu trecu căsnicia în matricolă. Tot n-o să fie valabilă, pentru că n-avuseseră nici acte de naştere, nici dispensă, nici naşi, nici martori. Cu toate acestea, Jónás şi Szaffi se cununaseră cu adevărat.

PRIMUL VIS AL MIRESEI

Toată zestrea ei Szaffi o putea lua într-o desaga. Lucrurile bătrânei le confiscaseră jandarmii, drept mărturii care s-o dovedească vrăjitoare, şi nu le-au mai dat înapoi; rămăseseră călăului.

Scăpase doar o lădiţă metalică, în care se găsea rochiţa de zână pentru Szaffi, nişte hrisoave turceşti vechi şi tot felul de alifii vrăjitoreşti. Lădiţa fusese îngropată în perete, de aceea n-au găsit-o. A mai rămas şi pisica cea neagră, care nu se lăsase prinsă de onoratul tribunal.

Dar şi zestrea mirelui…!

Castelul era cu desăvârşire gol, dacă nu punem a socoteală şobolanii, care, ce-i drept, se găseau cu duiumul.

— Oare unde vom putea dormi aici? – se îngrijoră Jónás, în timp ce îşi conducea soţia prin imensele săli goale.

— Ştiu eu o odăiţă liniştită, în care se poate locui – zise Szaffi – când eram mică mă ascundeam aici, căutând ouă de păsări prin împrejurimi.

Şi, ca şi cum ar fi cunoscut totul de-a fir în păr, îşi conduse soţul spre o uşă mai scundă, pe care se pricepu şi s-o descuie.

— Vezi? Chiar în odăiţa asta te-ai născut tu, iată înscris acolo, pe pragul de marmură al odăii; „Fiul meu Jónás s-a născut la 17 august 1717”.

— Aceasta a fost deci odaia bietei mele măicuţe. Dar oare pe ce am putea noi dormi aici?

— De asta n-avea grijă. Vom găsi noi de toate în acest castel. Tu du-te şi îngrijeşte-ţi calul. Când te vei întoarce vei găsi şi patul făcut şi masa pusă.

Jónás se obişnuise cu gândul că Szaffi a moştenit desigur de la maică-sa toată aceea ştiinţă cu care djinii servitori pot fi determinaţi să aducă de îndată chiar bunătăţile servite pe masa sultanului.

Şobolanii se foiau însă în jurul lor cu duiumul, fără să le fie frică. Pisica cea neagră n-a avut curajul nici să se apropie de ei: se căţărase pe umărul fetei, înfoindu-se de acolo la vederea acestor sălbăticiuni.

— N-avea nicio grijă, le spun eu să plece de aici.

Jónás era încredinţat că Szaffi se pricepe la vrăji.

Şi acum se convinse de-a binelea, deoarece în clipa în care intra cu calul său prin porţile deschise ale unui grajd o grămadă de şobolani ieşiră de peste tot, chiţăind, fugiră la râu şi aruncându-se în apă se înecară cu toţii, fără ca vreunul să mai ajungă pe malul celălalt. Pe aceştia precis Szaffi îi vrăjise.

Când se întoarse odaia era curată. Patul era făcut şi masa era pusă. E adevărat că patul nu era altceva decât iarbă proaspăt cosită, acoperită cu mantia de cavaler a lui Jónás. Iar masa consta şi ea dintr-o grămadă mare de fragi parfumaţi şi gustoşi, aşezaţi pe frunze de viţă. Dar acest ospăţ a fost sporit de buzele dulci ale miresei, în care se găseau adunate cu adevărat toate nectarurile din lume, încât ospăţurile sultanului păleau pe lângă ospăţul de nuntă al lui Jónás. Şi patul lui de nuntă era mai preţios chiar decât faimosul pat Hamilton, în care, pentru o noapte de vise miraculoase se plătea (dacă se găsea vreun nebun dornic de aşa ceva) două sute de monezi de aur.

Dar soarele îi trezi în zori.

Mai întâi se trezi Szaffi şi începu, cu dezmierdări, să-i alunge somnul lui Jónás, ceea ce desigur nu i-a displăcut câtuşi de puţin băiatului.

— Îţi mai aminteşti ce ţi-a ghicit în cărţi biata mea mamă?

— Cum să nu? Ceea ce va visa soţia mea în noaptea nunţii se va împlini, iar eu voi fi de două ori mai bogat decât taică-meu. Ei, ce-ai visat?

— Îţi spun, ascultă-mă. A venit la mine un bărbat cărunt, cu o barbă mare şi lungă, într-un caftan turcesc brodat cu flori de aur, sprijinindu-se într-un toiag de aur, şi mi-a spus: „Fetiţa mea! Eu sunt Mehmed, paşa Timişoarei. Află de la mine că pe acest loc sunt îngropate comorile mele, împreună cu nemaipomenitele comori ale lui Botsinkay Gáspár, tatăl soţului tău. Ţine minte bine unde sunt aceste comori: săpaţi la o adâncime de doi stânjeni, acolo unde globul de pe crucea bisericii îşi va arunca umbra la ora douăsprezece, în cea de-a şaptea zi de la ziua în care s-a născut soţul tău. Eu, paşa Mehmed, îţi las moştenire ce-a fost al meu, soţul tău să-şi ia tot ce-a fost al tatălui său”.

Jónás sări până la cer la aceste veşti bune.

— Totul este adevărat! în stilul după care socotea maică-mea acum suntem de-abia în luna „vărsării de sânge”, iar ziua ta de naştere va fi în luna „tobelor”: până atunci mai sunt patruzeci şi nouă de zile.

— Ei, o să treacă şi zilele astea într-un fel, patruzeci şi nouă de zile poate trăi omul şi cu fructe de pădure şi cu sărutări. Cine s-ar plânge de asta?

— Eu nu.

— Nici eu.

Şi nu era pe pământ cineva mai fericit decât ei: când le era foame, se saturau cu sărutări.

Dar a treia zi Jónás zise totuşi:

— Ştii ce? Nu mai aştept cele patruzeci şi şase de zile rămase: o să păcălesc timpul.

— Cum ai putea să-l păcăleşti?

— Păi umbra globului de pe turla bisericii, care cade aici în grădina castelului nostru, se mută în fiecare zi mai departe. Eu deci în fiecare zi, la ora douăsprezece, voi bate un ţăruş în mijlocul umbrei. Dacă continui aceasta şapte zile, voi putea ghici direcţia deplasării umbrei şi locul unde va fi peste patruzeci de zile.

— Zău că te-ai gândit bine! – zise Szaffi.

Şi se puseră pe treabă.

Nu învăţaseră ei nici geometrie, nici astronomie: şi totuşi, unindu-şi eforturile, au găsit mijlocul să stabilească unde se va opri în ziua respectivă, umbra globului.

Aşteptau acum doar căderea nopţii ca să se apuce de treabă.

În grădina castelului se zăreau peste tot urmele căutătorilor de comori: în gropi adânci zăceau târnăcoape şi hârleţe ruginite, pe care le părăsiseră supăraţi căutătorii păguboşi, trebuia doar să li se pună cozi noi, şi trebuia făcut un coş mare de răchită pentru căratul pământului.

De seara până dimineaţa săpa Jónás, iar Szaffi căra pământul cu coşul pe cap.

Încă nu se iviră zorile, când târnăcopul scoase un zgomot metalic. Iată comoara! Un ceaun mare de fier, acoperit cu un capac de aramă. L-au şi scos repede din groapă. Era greu. Abia au putut să-l care în castel.

Acolo l-au răsturnat. Erau câteva mii de dinari.

— Dar aceştia nu-s decât de argint. Niciun galben nu-i între ei – zise Jonas.

— Poate se văd aşa albi din cauza razelor de lună. Vor fi galbeni la soare.

Dar rămaseră albi şi la lumina zilei.

Ei, ce să-i faci, nu era cine ştie ce bogăţie.

— Draga mea, aceasta-i moştenirea ta, pe care ţi-a lăsat-o paşa Mehmed – zise Jónás.

— Eu ţi-i dau ţie pe toţi.

— Dar eu nu ţi-i primesc, pentru că acolo unde au fost îngropaţi trebuie să se afle şi moştenirea mea, pe care mi-a lăsat-o tata. Eu voi săpa mai departe. Iar pe ăştia ţine-i pentru tine.

Jónás pornise pe o cale cât se poate de bună. Ceaunul acela plin cu arginţi fusese îngropat acolo anume cu scopul de a induce în eroare pe cei ce căutau comori, călăuziţi de „nuieluşa fermecată” (Würschein» te). Să găsească ceaunul şi să plece de acolo. Numai că Jónás era încredinţat că acolo trebuie să se afle mai mult.

Săpă încă două nopţi la rând. Szaffi trebuia să scoată pământul cu frânghia, atât de mult se adâncise groapa.

La un moment dat pământul de sub el s-a năruit, iar Jónás s-a prăbuşit în adâncuri. Pământul prăvălit îl îngropase până la gât. Dar Szaffi coborî de îndată pe frânghie, după el, şi-l eliberă de sub dărâmături. Era teafăr, nu i se întâmplase nimic.

Jónás nimerise într-o mare sală subterană.

Era întuneric beznă, dar el folosi mijlocul de iluminat al acelor timpuri: amnarul. Lovea mereu piatra cu oţelul, şi în lumina scânteilor vedea tot aşa de bine ca şi cum ar fi

avut la îndemână lampa lui Edison.

Ori de câte ori scăpăra amnarul apăreau din întuneric adevărate comori de basm.

Parcă toate bogăţiile pământului ar fi fost adunate aici. Într-un sfeşnic de aur mai era înfipt un ciot de luminare. Jónás o aprinse cu iasca ce luase foc de la amnar. Avea acum lumină destulă ca să-şi treacă în revistă comorile.» Vai să nu fie doar un vis toate acestea” – îşi zise. Căci şi pentru un vis sunt prea multe, ca să fie adevărate. Era de fapt continuarea visului miresei! Cele mai frumoase şi mai de preţ comori Jónás le-a aşezat în poala miresei. Măcar ei să-i mai rămână ceva, dacă el se va trezi din vis.

În ziua următoare Botsinkay Jónás încălecă şi tăie drumul peste ape, peste mlaştini, drept la Timişoara. Legase de şa un sac mare, plin de taleri. Merse direct la guvernator.

Acesta auzise despre ciudatul domnişor în legătură cu glumele baronului Feuerstein, ştia că are un castel mare, dar n-are ce mânca, şi că vrea în consecinţă să se însoare, ca să poată trăi.

— Ehei, domnule Botsinkay, îi zise cu condescendenţă, cum ţi-ai găsit moşiile?

— În cea mai bună ordine, excelenţă – răspunse Jónás. Tocmai de asta am şi venit, să vă cer preţiosul vostru sprijin. În primul rând da-ţi-mi un regiment de soldaţi, ca să-mi repare digurile şi şanţurile; le voi plăti soldă dublă. Apoi, toţi tâmplării, lăcătuşii, zidarii şi meşterii tapiţeri să lucreze la mine un an. Apoi vă rog să daţi veste prin tot Banatul că toţi săracii care vor o casă şi pământ de lucrat să se prezinte la Botsinka; îi voi înzestra cu tot ce le trebuie: seminţe şi vite, pe gratis. Apoi, îndată ce drumul dintre Timişoara şi Botsinka va fi pus la punct, trimiteţi-mi treizeci de care, pe care le voi încărca cu argint să fie duse la maiestatea sa împărăteasa, care duce

acum război şi nu-i strică desigur ceva bani.

Guvernatorul mai că nu leşină de râs; dar nu numai el, ci toţi ofiţerii care erau acolo de faţă urmăreau spusele lui Jónás cu explozii de râs, şi din ce vorbea mai mult, râdeau şi ei mai tare.

— Haha! Grozave glume ştii să faci, domnule – zise generalul Merçi, bătându-l pe umăr pe Jónás.

— Seamănă cu cântecul acela glumeţ:

Auzi mai rege spaniol! *Îndată să te prezinţi la mine*! *îţi cumpăr ţara în care domneşti – Iată paralele*. *Voi pietrui străzile Madridului cu nestemate*!

Hahaha!

Dar Botsinkay Jónás nu răspunse nimic, ci se întoarse pe călcâie, ieşi, luă sacul de pe cal şi-l cără înăuntru. Acolo îl dezlegă şi răsturnă conţinutul pe masă, numai monezi turceşti de argint curat.

— Iată doar o mostră. Te rog să le împarţi soldaţilor ca arvună, să bea în sănătatea mea.

Am în castel trei sute de butoaie de asemenea bani. O sută le ofer împărătesei noastre. Vivat Maria Theresia!

— Vivat! Vivat! – strigară acum toţi cei care înainte râseseră şi mai-mai că-l purtară pe Jónás pe braţe. Din această zi nu era nimeni socotit mai înţelept decât el în tot ţinutul Banatului.

Ca şi cum ar fi fost atinsă de bagheta unei zâne Botsinka şi împrejurimile ei îşi schimbau înfăţişarea pe zi ce trecea.

Mii şi mii de oameni ridicau întărituri, secau bălţile, pământurile au fost eliberate de ape, acolo unde primăvara numai broaştele orăcăiau, în toamnă mergeau flăcăii fluierând voios în urma plugului; locuitorii satelor începură să se reîntoarcă; castelul era scăldat din nou în lumină şi fast, grajdurile erau pline cu cai de soi; pe câmpii păşteau turme de merinoşi. O armată de servitori se strânsese la castel. Au început să sosească şi oaspeţii, domni mari în

trăsuri cu câte cinci perechi de cai, vizitându-l pe acest bogătaş care avea atâtea averi încât dăruise din ele până şi împărătesei! Două sute de dragoni însoţiseră din curtea castelului din Botsinka până la Viena convoiul de care ce transporta butoaiele pline cu arginţi.

Dar una dintre odăile castelului a rămas aşa cum era în noaptea nunţii lor: cu pat făcut din iarbă proaspătă, aşternut cu pelerina lui Jónás. Era camera lui Szaffi.

Ea nu ieşea niciodată de acolo între oaspeţi: în zadar o chema soţul ei să vină. Ştia bine că Jónás ar putea să se ruşineze din cauza ei, că toţi şi-ar bate joc de el, că s-a însurat cu o ţigancă. Însă nici nu întreba nimeni de ea. Era ca şi cum n-ar fi existat.

Dar Jónás îndată ce putea să scape de domnii oaspeţi se refugia tot acolo, în acea odăiţă simplă, numai acolo putea să doarmă un somn dulce, acolo pe iarba înmiresmată. Un rege nu putea fi mai mândru de coroană, cât era Jónás de iubita lui. Când rămâneau singuri nimeni nu era mai fericit decât ei.

Când plecau toţi oaspeţii, Jónás o aşeza pe Szaffi lângă el în caleaşcă şi se plimbau împreună pe întinsa moşie, unde paradisul de altă dată începuse să se arate din nou.

— Vezi, eu pe toate acestea ţi le dăruiesc – zicea Jónás.

— Să nu-mi dăruieşti nimic, decât pe tine – îi răspundea în şoaptă nevasta.

„Nevasta?” Zău că nu ştiu dacă potrivit canoanelor bisericeşti putea fi oare socotită nevastă sau doar ţiitoare.

COMOARA LUI SZAFFI

Gloria şi renumele lui Jónás fură sporite de graţia imperială pogorâtă de la Viena. Guvernatorul Banatului îl convocă într-o bună zi pe domnul Jónás (acum nu mai era domnişor) la Timişoara şi în faţa corpului de ofiţeri,

convocaţi şi ei cu acest prilej, îl înştiinţă că preaglorioasa din voinţa domnului, împărăteasa Maria Tereza, a avut bunătatea să-l primească în rândul cavalerilor crucii „Sfântului Ştefan”, pentru meritele lui faţă de tron şi ţară. Ca atare i se înmânează crucea de aur a glorioasei legiuni, uniforma de cavaler şi statutul ordinului, legat în piele purpurie. I se explică apoi din statut că în calitate de cavaler al crucii „Sfântului Ştefan” el are dreptul înaintea celorlalţi cavaleri din alte ordine, să guste bucatele servite împărătesei, iar dacă va cere titlul de baron, i se va satisface de îndată această dorinţă.

Când se întoarse la Botsinka se îmbrăcă în costumul de cavaler: vestă purpurie de mătase, mantie lungă de catifea verde, cu guler de hermină, prinsă în faţă cu o cataramă de aur; îşi puse căciula de hermină cu o pană de bâtlan şi aşa se prezentă în faţa lui Szaffi.

Buna femeie, când îşi văzu bărbatul aşa împopoţonat, se puse pe râs, încât cu greu se mai putu opri.

— Ei, că grozav te-ai mai gătit, parcă ai fi Caiafa în Vinerea mare, pe drumul crucii.

— Păi nu-ţi plac aşa?

— Te plac mult mai mult în mantia aceea simplă, cu care m-ai acoperit odată când ploua cu găleata.

De ploaia aceea teribilă Jónás nu-şi mai amintea, dar de mantia simplă cu care o acoperise pe Szaffi, da.

Aşa că îşi scoase veşmintele pompoase, le băgă în dulap şi nici nu se mai gândi la ele.

Şi nici la titlul de baron, care acum îi era la îndemână; nu trebuia decât să scrie o solicitare de câteva rânduri şi i s-ar fi acordat cu mare plăcere. Dar nici nu se mai gândea la asta! Avea alte griji.

Se săturase până peste cap de toţi înalţii domni. Nu mai dorea să facă parte din tagma lor. Auzise multe de la Szaffi despre ţigani; aceştia îl interesau mai mult.

Şi oare despre ce altceva i-ar fi putut vorbi buna

Szaffi; ea nu cunoştea decât neamul ţigănesc.

Pe acele vremuri exista şi neamul ţigănesc. Aşa se numea. Cât putea să fie de mare? Ne putem da seama din faptul că plătea anual împăratului două mii de forinţi drept taxă de tolerare. Când marele prinţ Eugen de Savoya semnase condiţiile capitulării de la Timişoara şi când făcuse despre curuţi nişte declaraţii deloc măgulitoare: „la canaglia pub andare dove vuole” (canaliile pot pleca unde vor), neamului ţigănesc i se dădu permisiunea să rămână. Mai târziu au primit dreptul să se ocupe de minerit şi de prelucrarea fierului. De altfel acest lucru este firesc. Ţiganii nu sunt un popor războinic. Dacă le-ar fi plăcut războiul nu şi-ar fi părăsit ţara lor de baştină rătăcind de colo până colo. Le poţi porunci, suportă toate brutalităţile şi glumele proaste la adresa lor. Toate muncile necesare dar desconsiderate, sunt făcute de ei. Şi ştiu să se adapteze.

Acceptă religia celui pe a cărui moşie trăiesc, în realitate însă nu cred în niciuna. Cred, în schimb, în vrăjitoarele lor şi pe copiii lor botezaţi îi trec peste foc, după vechea datină păgână. Vorbesc cu îndrăzneală despre lume, ştiu bine că limba lor nu este cunoscută de niciun străin, iar printre ţigani nu se găsesc trădători sau spioni.

Acest neam îi plăcea lui Botsinkay Jónás în mod deosebit. Nu numai din pricina lui Szaffi – şi aceasta conta – dar chiar în viaţa lui plină de peripeţii se obişnuise cu ei. Într-o zi adună o mulţime de ţigani din jurul Timişoarei şi colonizâ un întreg sat nou undeva într-un defileu, unde avea păduri întinse. Aceştia deschiseră acolo o mină de fier, ridicară cuptoare şi îşi continuară vechea meserie, care îi făcea să fie veşnic negri de funingine şi pe obraz şi pe mâini. Un întreg sat numai de ţigani, cu case negre, cu femei negre în ele; erau negri şi bărbaţii şi copiii şi până şi râuleţul care străbătea satul era negru. Din valea adâncă se auzeau zi şi noapte loviturile baroaselor grele, loviturile

cu care se lucrau pe ni ovale cazmale, tăişuri de de coase şi de plug. Era locul unde-i plăcea cel mai mult lui Jónás să vină. Zile şi nopţi întregi privea munca flăcăilor negri din jurul cuptoarelor şi ori de câte ori dădeau drumul torentului incandescent n-ar mai fi plecat pentru nimic de-acolo.

Acest sat al fierarilor se numea Ţigandia.

Şi acest neam ţinea la Jónás ca şi cum ar fi fost unul dintre ei. Era pentru ei un „boier bun" care îi apăra împotriva „domnilor". Dacă vreunul dintre ei făcea o năzbâtie nu-l chema la judecătorie, nu-l arunca la închisoare, ci doar, în cazuri mai grave, îl punea pe bulibaşă să-i dea câteva beţe la spate. Asta era tot. Pentru furtul unui purcel nu făcea nici măcar observaţii, ca şi cum nici n-ar fi ştiut.

Era în satul acesta un bulibaşă bătrân. Avea părul şi barba albe, ca de lână, iar chipul lui era negru ca o piele de Córdoba. Bătrânul o cunoscuse pe Cafrinka, ţiganca, mama lui Szaffi. Îi povesti lui Jónás multe despre ea. Grozavă şi puternică femeie a fost. Fusese şi bătrânul bulibaşă acolo, la Seghedin, când ea a fost supusă, la cazne. El trebuia, pricepându-se la asta, să încingă uneltele de tortură. Cafrinka recunoscuse totul; tot ce au întrebat-o domnii. Că a fost căpetenia vrăjitoarelor; că s-a vândut satanei, semnând cu sângele ei contractul; că a fost botezată de diavol, primind atunci numele de Ololorum; că ştie să zboare pe mătură şi pe butoiul înşeuat, cu care mergea la Cetatea Beznei sau la cele cinci coline de lângă Seghedin, unde lua parte la ospeţe împreună cu celelalte vrăjitoare; că ştie să se prefacă în roată, rostogolindu-se astfel pe străzi, că a vândut ploaia turcilor, aducând seceta, şi dacă deschidea sacul ştia să sloboadă din acesta vânturi de arşiţă; că a vrăjit mulţi oameni şi. multe animale, altă dată a înviat morţi, insuflându-le un suflet nou; că ştia să ghicească viitorul în oglindă; că ştia să

vrăjească până şi sfânta cuminecătură. Recunoscuse toate acestea când fusese pusă la cazne, dar un singur lucru în zadar o întrebau şi anume: ce făcuse cu lingurile preotului din Botsinka? De ce domnişorul le-a luat de pe masa preotului aducându-i-le ei? La asta n-a răspuns în ruptul capului, oricum o ardeau cu fierul înroşit.

Pe Jónás îl treceau fiorii auzind acestea. El a vrut să facă doar o glumă! Şi datorită ei un suflet nevinovat a fost ucis şi aruncat în iad.

Acest gând îi rodea sufletul ca un vierme, şi nu putea să scape de el. Ori de câte ori o lua pe Szafi în braţe îşi amintea de biata femeie chinuită, care i-a prezis că nevasta lui va visa în noaptea nunţii secretul comorilor.

Şi aşa s-a întâmplat totul. Iar cea care a prezis acest viitor s-a ales cu rugul.

Acum ar vrea el să-i dăruiască fetei acestei femei ucise comorile cele mai de preţ, diamantele şi rubinele; dar ea nu-şi găseşte alinarea cu ele. Nu se bucură nici de pietrele preţioase, nici de giuvaeruri, nici de fibulele de aur; e veselă mereu, dar când Jónás îi oferă câte o bijuterie sau îi pune la gât un colier de perle, se întristează de îndată.

— Nu-mi trebuie comorile astea – şopteşte tristă Szaffi.

— Comoara mea adevărată este încă îngropată.

— Ce fel de comoară?

— Eu nu ţi-o spun. Poate o vei ghici tu singur.

— Ţi-a rămas de la maică-ta?

— Ce n-aş da să fi rămas!

Apoi Jónás rătăcea din nou prin satul Ţigandia, privea nopţile torentele de fier incandescent în timp ce îl punea din nou şi din nou pe bătrânul bulibaşă să-i povestească caznele suferite de Cafrinka: poate aşa va afla ce fel de comoară a putut lăsa bătrâna. Dar bulibaşa nu ştia de nicio comoară. Acele câteva lucruri trebuitoare pentru

descântece şi vrăji pe care le avea, au fost toate arse împreună cu dânsa, nimic nu mai rămăsese din ele.

Odată puse bulibaşei o nouă întrebare: ce s-a mai întâmplat după ce Cafrinka a fost arsă?

— Au adunat cenuşa ei şi au închis-o într-o ladă de fier, pe care au îngropat-o apoi sub spânzurătoare.

Acum Jónás ştia unde se află comoara soţiei sale!

— Ştii unde a fost îngropată lada?

— Cum să nu. Doar eu am aşezat-o în groapă.

— Să nu vorbeşti nimănui nimic despre asta. Vreau să aduc lada aceea cu cenuşă aici.

— Dar cine te va conduce acolo?

— Tu, desigur!

— Dar mie mi-e frică.

— De cine?

— De dracu' şi de călău.

— Voi face eu singur treaba, tu doar mă conduci acolo.

— Dacă ne vor vedea, ne vor ucide!

— Ne vom duce într-o noapte când o să vremuiască!

— Fie, domnule. Dar de ne va prinde acolo dracul, pe tine o să te ia; pe mine mă va crede neam cu el.

— Atunci de ce te temi!?

Jónás aşteptă doar ziua de San Médard, care se termină cu ploaie şi cu vânt năprasnic. Se putea merge la sigur. Patruzeci de zile de-acum încolo va ploua şi va bate vântul. E-o plăcere şi ziua, darmite noaptea. Când bubuie cerul, când răpăie ploaia şi piatra pe acoperişuri, orice suflet de creştin caută să rămână la adăpost. Se poate fura până şi spânzurătoarea de pe cele cinci coline de lângă Seghedin.

În afară de bulibaşă, Jónás alese cinci flăcăi pe sprânceană şi, împreună cu cei şase, o porni într-o noapte din Ţigandia spre Seghedin.

Ce drum!? Ce călătorie!? Peste mlaştinile acelea care

pe hărţile vremii erau însemnate cu cuvintele: „Morast, über den nicht durchzukommen ist” (Mlaştini prin care nu se poate trece).

— Dar ţiganul şi calul lui pot să treacă! Şi unde se termină mlaştina, acolo începea desişul bălăriilor, apoi urmau pădurile fără margini, unde nu vieţuiau decât mistreţii şi lupii; numai pe malul apelor se putea zări câte o aşezare de pescari împrejmuită cu un gard des, împotriva fiarelor. Cel care se culcă aici, în iarba bogată, se trezeşte cu o droaie de şerpi pe sub haine. În a şasea zi de mers ajunseră pe malul Tisei, de unde se puteau zări întărîturile Seghedinului, cât şi cei şase stâlpi care se înălţau spre cer, pe cele cinci coline, locul execuţiilor.

Aici se ascunseră în nişte colibe de papură. Ziua şi-o petrecură dormind cu schimbul şi făcând de pază, nu împotriva oamenilor, ci a haitelor de lupi care dădeau târcoale cailor.

Spre seară începu într-adevăr ploaia şi vântul obişnuit. Fură vestite dinainte de miile de păsări, de ţipetele bâtlanilor pe deasupra păpurişului, cât şi de roiurile supărătoare ale milioanelor de tăuni. Cerul se închise de tot.

— Să ne grăbim să ajungem pe malul celălalt, până nu vine potopul peste noi! – zise bătrânul bulibaşă, şi cu asta se aruncară cu toţii, ca nişte diavoli călare, în Tisa, trecând pe malul opus.

Până ce reuşiră să iasă se făcu întuneric beznă.

Jónás îşi conduse ceata până la un grup de plopi înalţi şi zveltţi; acolo îi opri pe flăcăi, iar el continuă să galopeze mai departe împreună cu bulibaşa, spre cele cinci coline.

Pe o colină se putea zări distinct sub cerul negru clădirea albă cu cele şase colţuri ca de coroană. Frumoasă coroană! Locul de execuţii!

Acolo trebuie să ajungă.

Vântul rostogolea ghemuri mari de buruieni. În Seghedin băteau toate clopotele ca să alunge furtuna; dar în alte părţi, pesemne, se băteau şi mai tare, pentru că furtuna tot pe aici bântuia.

Caii intrau până la glezne în nisipurile mişcătoare, iar vântul bătea din faţă.

Cerul duduia necontenit ca şi cum pe el s-ar fi rostogolit mii de butoaie, iar trăsnetele îl despicau parcă în două, toate prevestind – fără greş că o să bată şi grindina.

— Să ne grăbim, bulibaşă, să apucăm un adăpost.

— Frumos adăpost, n-am ce zice! Sub spânzurătoare.

Dar alt acoperiş nu era de găsit nici în apropiere, nici mai departe.

Ajunseră pe locul istoric al celor cinci coline, pe care le formaseră, acolo, în mijlocul pustei, generaţii succesive, fiecare generaţie fiind înmormântată de cea următoare. Din pietrele adunate aici se construiesc azi în Uiriturile şi străzile oraşului Seghedin, reînviat din morţi. Sapa i-a scos aici la lumină, unii după alţii, pe hunii lui Etele, pe vitejii marahani, cu săbiile lor de aramă, sau, din strarul cel mai adânc, pe luptătorii celţi cu topoarele lor de piatră; neamuri de mult strânse, cu capete ascuţite, plate sau rotunde.

Iar deasupra acestora – locul de execuţie. Peste osemintele tuturor vitejilor, rămăşiţele blestemate ale hoţilor şi vrăjitoarelor.

Gigantica clădi, e de formă geometrică avea şase stâlpi înalţi, legaţi între ei cu bare groase, metalice; fiecare stâlp avea un cârlig gros de fier. Câteodată vântul făcea să danseze în văzduh siluete de oameni atârnate de aceste cârlige, ba uneori rânduite şi pe barele de fier. Acum pe un cârlig atârna un singur spânzurat.

Jónás şi bulibaşa au descălecat, şi-au dus caii înăuntru, pe locul de execuţie, şi acolo i-au legat să nu fugă.

— Hai să căutăm locul acela – zise Jónás către bulibaşă.

Bătrânului ţigan îi clănţăneau dinţii de frică: „amaro dade!” – începu el să mormăie „tatăl nostru” pe ţigăneşte; dar nu reuşi să treacă de primele cuvinte căci mereu îl întrerupea câte un trăsnet.

— Să ne grăbim! Cât ţine vremea asta bună!

— Bună pentru diavoli!

— Ei, ai descoperit semnul?

— Cum să nu-l fi descoperit? iată-l colo mânjit cu cărbune pe piciorul celui de-al patrulea stâlp, o roată cu zece spiţe; acela e semnul vrăjitoarelor. La doi paşi de acolo, spre înăuntru, unde vei auzi un gol sub picioare, acolo e Cafrinka, într-o ladă de fier. Chiar pe stâlpul acela se legăna de cârlig spânzuratul.

— Am găsit-o. Ia unul din cele două târnăcoape. Ajută-mă să sap.

— Vai, domnule, mă tem că mă ia aghiuţă.

— Dacă te ia, cu mine te ia, că altminteri cine-mi va potcovi roibul acolo, pe lumea aialaltă, dacă tu nu vii cu mine?

Jónás dădu el însuşi mai întâi cu târnăcopul în pământ, acolo unde simţise golul sub picioare, iar când bulibaşa văzu că de acolo nu izbucnesc flăcări, se îmbărbătă şi începu să sape şi el cu mult sârg.

Din cer, însă, flăcările curgeau cu atât mai vârtes. Bubuiturile cumplite nu încetau nicio clipă şi începu să bată şi piatra răpăind de mama focului: cu adevărat o vreme pentru sinucigaşi. Pe cei doi care dezgropau mormântul îi apăra însă peretele înalt; piatra bătea pieziş, aşa că nu-i lovea în creştet.

— Sapă sfecla, sapă! sapă!

— Priveşte la stânga, priveşte la dreapta mormăi ca pentru sine bulibaşa, căutând să se înşele singur cu această zicală veselă, cu care tatăl îşi mângâie copilul,

trăgându-l delicat de chică: „sapă sfecla, sapă, sapă!”

Târnăcopul scoase un zgomot puternic lovindu-se de lada de fier.

— Aici e, am găsit-o! Ajută-mă s-o scot – zise Jónás.

— Vai, cât e de grea; parcă ar sta pe ea vreun necurat. Nu ştii cumva nişte slove latineşti, domnule?

— Cum să nu: „Tace et sape”. Ei, vezi că s-a mişcat? Asta-i lada?

— De-aş putea s-o văd, dar e întuneric beznă, iar eu nu-s bufniţă.

— Ei, îndată va fi şi lumină. Ia holbează-ţi ochii!

Se şi făcu lumină, mai multă chiar decât era nevoie.

Un trăsnet, sfârâind, lovi în plin locul de execuţie. Părea că tot colosul de piatră luase foc, scânteile alergau pe barele de fier care legau stâlpii, înroşindu-le, apoi trăsnind deodată în mai multe locuri, şi învârtindu-se drăceşte se descărcară în sfârşit pe cârligul unui stâlp. Toată clădirea, împreună cu colina, tremura cumplit sub loviturile cerului.

— Ei, asta-i lada? – întrebă nerăbdător Jónás.

Dar bulibaşa se speriase atât de mult că nu putea să scoată niciun cuvânt.

Celui de-al treilea personaj care se legăna deasupra lor îi venise poate vreo idee, sau, poate, scânteia electrică arsese frânghia, căci deodată sări de pe stâlpul ce se zguduia drept în spinarea bulibaşei.

— Iahai! – urlă bătrânul – pe mine m-au şi luat!

— Ne boisa![4] – îl încurajă Jónás. Ăsta nu mai face niciun rău nimănui. Nu vezi că-i finul tău, pe care l-au spânzurat alaltăieri pentru că furase un cal? Hai să-l înmormântăm frumos în groapa asta care se goleşte.

Bulibaşa se convinse că într-adevăr nu diavolul se aruncase asupra lui. Şi l-au îngropat cum se cuvine pe omul ce-şi dorea odihnă, în acel pat liniştit, din care o

4 Nu te teme.

scoseseră pe Cafrinka.

Jónás legă apoi lada dezgropată pe spinarea calului său, după şa.

Bulibaşa respiră uşurat la terminarea lucrului, rostind şi o rugăciune.

— Cât oi trăi nu vreau să mă mai întorc sub această spânzurătoare.

Furtuna trecu. Bubuiturile cerului se auzeau încă în depărtări. Lăsase în urma ei un peisaj de iarnă: cât vedeai cu ochii până în depărtări totul era acoperit de piatra albă, în care caii îşi înfundau picioarele până la glezne.

Dacă de la vreo stână, de după adăposturi, vreun văcar sau oier şi-ar fi scos acum capul şi ar fi văzut cele două siluete negre călărind pe câmpia albă de nea, putea să jure pe toţi sfinţii că a văzut nişte diavoli care veniseră să ia trupul finului lor spânzurat.

Jónás şi însoţitorii lui se întoarseră tot pe acelaşi drum pe care veniseră, trecând peste mlaştini, desişuri şi păduri. Merseră până la Botsinka fără să fi văzut nici ţipenie de om. Iar ţiganii lui nu vor spune niciodată nimănui nimic.

Szaffi era tare îngrijorată şi speriată; nu-şi putea închipui unde i-a dispărut soţul.

Jónás intră la ea plouat până la piele, plin de noroi, cu zgârieturi pe mâini şi pe faţă.

— Ştii unde am umblat? Acolo unde ţi-a fost îngropată comoara. Am găsit-o şi am adus-o.

Şi cu asta scoase de sub mantie lada de fier şi o aşează pe masă.

Szaffi se aruncă cu un ţipăt sfâşietor asupra lăzii şi plângând o strânse puternic la pieptul ei:

— O, mamă! Scumpă, dragă mamă! – şi nu se sfii să acopere cu sărutările ei fierul ruginit.

— Aceasta-ţi este comoara după care ai tânjit? – o întrebă Jónás.

Szaffi nu putu să răspundă decât cu ochii, dar în aceştia se putea citi atâta recunoştinţă, dragoste, adoraţie; radiau atâta fericire, atâta mulţumire, încât nici trei poeţi la un loc n-ar putea-o spune.

— De-acum eşti fericită? – o întrebă Jónás luând-o în braţe.

— Sunt fericită. Acum sunt fericită. Doar o singură dorinţă foarte-foarte măruntă mai am, dacă mi-ai satisface-o şi pe asta? Nu-i aşa că mi-o îndeplineşti? Nu-i aşa că n-ai să te împotriveşti?

Şi îl mângâie pe obraz atât de drăgăstoasă încât Jónás se înmuie de tot spunându-i:

— Oare ce mi-ai putea cere ca eu să te refuz?

— Un singur lucru îţi mai cer, lasă-mă să-mi pun şi eu comoara găsită într-un loc unde se cade să stea asemenea comori. Tu ai un cavou mare şi minunat, unde sub plăcile de marmură cioplită se odihnesc strămoşii tăi cu nume strălucite. Lasă-mă s-o ascund şi eu acolo pe cea pe care am iubit-o atât de mult, pe sărmana ţigancă, pe vrăjitoarea blestemată, arsă pe rug, dar care mie mi-a fost dulce mamă. O voi ascunde atât de bine, încât nimeni nu o va afla. Nu-şi vor bate joc de tine, nu vei roşi din cauza asta. Doar eu voi şti unde se află. Nimeni nu va găsi sicriul acesta tainic, doar lacrimile mele. Ascultă-mi, te rog, această rugă smerită!

Dar Jónás se încruntă supărat la aceste cuvinte:

— Nu! Aşa ceva nu pot să îngădui! Cum o să ascunzi acolo hoţeşte pe vrăjitoarea arsă pe rug? Nu îngădui ca între pietrele de marmură glorioase, scrise cu litere de aur să se amestece o piatră fără nume, acoperită cu ruşine şi ocară. Dar doresc din tot sufletul meu ca această cenuşă, care pentru tine este comoara cea mai de preţ, să fie spălată de murdăria unei sentinţe nedrepte; acest nume de care se leagă cuvântul tău sfânt „marnă”, trebuie să fie spălat de orice nedreptate, de orice pată. Da, vreau ca

această cenuşă să fie înmormântată cu toată cinstea, cu toată pompa, condusă de un convoi îndoliat, cu făclii aprinse, cântând rugăciunile sfinte. Să fie îngropată într-un loc sfinţit, iar deasupra ei să fie o piatră de marmură albă, pe care să se scrie cu litere de aur: cea mai bună, cea mai sfântă mamă se odihneşte aici, în rândul strălucitilor strămoşi. Şi voi face tot ce ţi-am spus!

Lui Szaffi i se părea că amândoi se înalţă acum spre înaltul cerului.

— Dar cum vei putea să faci toate astea? – întrebă ea tremurând de fericire.

— Mă priveşte. Din clipa asta mă şi pun pe treabă. Poate nu mă vei mai vedea un an întreg; dar vei auzi de mine, iar când mă vei vedea din nou, se va întâmpla tot ce ţi-am spus. Până atunci însă ai grijă de copilaşii noştri.

FIAT VOLUNTAS TUA (Facă-se voia Ta)

Nicicând n-au fost la curtea împărătesei bani mai bine primiţi decât cei pe care îi trimisese Jónás. Maria Tereza era împresurată din toate părţile de duşmani. N-avea armată, n-avea bani, iar inamicii ei erau puternici şi bogaţi. Se coalizaseră cu toţii împotrivă-i: prusacii, francezii, spaniolii, italienii, ruşii.

E adevărat că dietele nobililor strigaseră cu mare entuziasm: „vitam et sangvinem!”[56], dar adugaseră îndată şi „sed avenam non… Entuziasmul a fost urmat de fapte, apărură din pământ armate întregi, şi iată, din pământ apărură acum şi banii necesari războiului.

Soarta care părea potrivnică luă o nouă întorsătură, bătăliile pierdute fură urmate de tot atâtea victorii, armatele împărătesei ajunseseră chiar până la Postdam. Tronul Mariei Tereza fu salvat. Se împărţeau tot felul de

---

5 pe viaţă şi pe sînge.

6 dar avere nu.

recompense.

Botsinkay Jónás ştia bine că lumea îl poreclise „baronul ţigan”. Şi într-un fel porecla era îndreptăţită.

Era la fel de bronzat ca frumoşii flăcăi de ţigan, culoare pe care noi europenii palizi ne-o dorim atât de mult, şi în afară de asta nu făcea niciun secret din faptul că-i plăcea să stea cu ţiganii.

(Şi încă nici nu se aflase că a luat în căsătorie o ţigăncuşă.)

Ţigan!

Nimănui nu-i place să fie numit aşa. Nimănui nu-i place să fie socotit ca făcând parte din acest neam. Şi ţăranii îl privesc pieziş pe bietul ţigan. Dacă există vreo muncă scârboasă, care nu-i place nimănui, ţiganul e pus s-o facă; în schimb e ţinut deoparte când e vorba de alte munci. Se zice de pildă „nu-i place ca ţiganului aratul”. Ţiganul e alungat dintr-un capăt al satului în celălalt, pentru că se crede că el fură, minte, înşală, că se are bine cu vrăjitoarele şi cu diavolii. Când e bătut, vai şi amar de capul lui dacă se văietă, căci nu provoacă astfel decât hohote de râs. Darmite să fii numit „baron al ţiganilor”!

Ţiganul e ultimul între ţărani, iar baronul e ultimul dintre nobili. (Om e socotit doar cel ce are măcar titlul de baron; acesta fiind cel din urmă rang în ierarhia nobiliară.)

Şi pentru că tot nu mai putea să scape de această poreclă care i se dăduse, de „baron al ţiganilor”, Jónás se gândi să o transforme într-un titlu de onoare.

Va face astfel încât numele de ţigan să fie rostit cu respect. O va face orice s-ar întâmpla!

Şi procedă astfel: din colonia ţigănească întemeiată de el alese pe sprânceană o sută cincizeci de flăcăi care ştiau să călărească calul pe deşelate: puse să li se croiască tunici verzi, pantaloni roşii, chipie albe, şi îi înarma ca pe husari. Apoi el însuşi se puse în fruntea detaşamentului, conducându-l în tabăra nemeşilor.

Dar nu reuşi nici de data asta, pentru că prezentându-şi oastea unui general scorţos şi înfumurat, acesta îl dezumflă cu o singură replică:

— N-avem pe aici oale de reparat.

Şi cu asta fură trimişi în spatele armatei, ba chiar au fost puşi sub paza unui comisar care era însărcinat să-i urmărească, nu cumva să se apuce de hoţii.

Un singur lucru îşi însuşise Jónás de la ţigani: nu se enerva niciodată când era repezit; tăcea, dar nu uita nimic şi le răsplătea pe toate când se ivea prilejul. În locul lui, un alt domn l-ar fi provocat îndată pe general la duel.

El aşteptă să-i vină şi lui rândul. Şi nu se înşela!

Numai de s-ar încinge o bătălie mai zdravănă!

Şi iată că degrabă îi veni rândul.

De fapt, el nici nu avuse de gând să facă în ziua bătăliei, cu sabia în mână, minuni de vitejie în fruntea trupei sale tuciurii. Ţiganul nu se bate decât atunci când e absolută nevoie şi nu are altă cale de ales, dar atunci arată ce poate.

Deşi, ar fi sunat foarte frumos după bătălie o asemenea frază:

„Până acum am fost negri datorită soarelui, dar acum ne-am spălat cu sângele inamicilor”.

Nu, aşa ceva nu s-a spus. Oamenii lui Botsinkay nici nu şi-au scos săbiile din teacă. Dar au făcut armatei un serviciu nepreţuit. Duşmanii distruseseră cele şaizeci şi patru de tunuri ale armatei imperiale. Ţiganii lui Botsinkay îşi suflecară mânecile şi se apucară de treabă. În ziua următoare toate tunurile au fost reparate, aşa că au putut fi folosite din plin în bătălie.

— Ei, mai aveţi oale de reparat? – îl întrebă Jónás după această intervenţie binevenită pe înfumuratul general, reamintindu-i acestuia cele spuse.

Generalul lăudă îndelung strălucitul serviciu şi acordă trupei ca denumire oficială „brigada de fierari”. Iar

pe Jónás îl înaintă la gradul de brigadier.

Pentru meritele sale a fost recunoscut oficial drept baron al ţiganilor.

Orice ar fi făcut, oricâte merite şi-ar fi câştigat, porecla se lipea şi mai mult de el.

Dar el nu se supăra!

Îşi aducea aminte de Szaffi a lui şi de cei doi copilaşi negricioşi de-acasă.

Dacă aţi vedea cele două perechi de ochi mari negri, aşa cum au numai copii ţiganilor!

Dar nu-i era îngăduit să se mândrească cu ei.

Într-o bună zi Botsinkay Jónás primi ordin să se prezinte la curtea imperială din Viena. Plecă de îndată cu o adevărată suită domnească, într-o trăsură trasă de patru cai, cu însoţitori în veşminte alese. Moşiile sale se refăcuseră şi aduceau venituri de neînchipuit, încât n-avea de ce să rămână mai prejos decât oricare alt magnat.

Împărăteasa îl primi cu o deosebită – cinste, aşa că deveni repede agreat la curtea din Viena, şi asta cu atât mai mult cu cât toată lumea îl ştia neînsurat. Iar el n-avea curajul să mărturisească nimănui că acasă a lăsat-o pe ţigăncuşa Szaffi, nevasta sa.

Împărăteasa îi acordă de îndată titlul de baron şi îl numi colonel în fruntea oştii pe care el singur o formase şi o înarmase pe cheltuiala sa, oaste care luase parte chiar la o mică ciocnire, purtându-se s-ar putea zice vitejeşte.

Dar, trebuie să recunoaştem adevărul, nu se simţea el bine aici, la strălucita curte, şi nici pe câmpul de glorie. Avea altele la inimă.

Primise în sfârşit titlul de baron, acum când însă nu-l mai interesa, şi constata cu amărăciune că acest titlu nu adăugase nimic la ceea ce avea el mai dinainte. Nimic nu era pentru el mai de preţ decât acea micuţă şi liniştită odaie din castelul de la Botsinka, unde Szaffi cosea acum cămăşuţele pestriţe pentru cei doi băieţi (căci de-acum

erau doi). Dar cu ei n-avea curaj să se laude în faţa nimănui.

Pentru a sărbători încheierea păcii la curte se organizase o mare petrecere. Erau invitate şi acele familii care primiseră de curând titluri de nobleţe. Împărăteasa ştia să atragă la curte crema nobilimii: pe cei mai frumoşi, pe cei mai viteji şi pe cei mai bogaţi. De la asemenea baluri date la curte nici Jónás nu avea cum să se sustragă. De altfel niciun dans nu-l punea în încurcătură, era suficient să-l vadă o singură dată ca să-l înveţe cât se poate de bine; învăţase el când va să danseze printre tăişurile săbiilor înfipte în pământ, ţinând o luminare aprinsă pe cap. Aşa că nu i se părea prea greu nici chiar cel mai nou dans franţuzesc.

Cu toate acestea, cu prilejul unui bal la curte, trebuind să ia parte şi el la cotilion, la un moment dat se făcu de râs: cu ochii în altă parte greşea mereu pasul încurcând toate figurile, încât partenera lui, enervată şi pierzându-şi răbdarea, îl bătu pe umăr cu evantaiul şi îi reproşă neatenţia.

Dar Jónás avea toate motivele să cadă pe gânduri, pentru că dansatoarea din perechea de vizavi semăna surprinzător de mult cu fosta lui pasiune, domnişoara Arsena. Atâta doar că îmbrăcămintea elegantă, fardul, părul pudrat şi aluniţele false îi dădeau o cu totul altă înfăţişare. Nici nu surâse când el o privi, rămase distantă şi rece. Totuşi ea era cu adevărat. Doar mult şi bine privise domnişorul Jónás în ochii aceştia, pe când era încă flăcău! Ochii aceştia de ghepard!

Şi un gând năstruşnic îi dădea târcoale; ce-ar fi dacă săltându-se în mâini şi cu cizmele spre cer s-ar apropia s-o încerce pe frumoasa stafie? Mai-mai că-l mâna dracul să-şi realizeze gândul. Îl trecură toate apele în timpul acestui dans.

Îndată ce dansul se termină, cineva din spate îl bătu

pe umăr adresându-i-se cu „domnule baron”. Baronul Jónás se pomeni faţă în faţă cu amicul său drag, baronul Feuerstein.

— Ah! deci şi tu eşti aici! – zise.

— Amice, eu sunt de-al casei – îi răspunse Feuerstein, fără să înţeleagă tâlcul întrebării – eu sunt demnitar al împărătesei.

Dar, de fapt, Jónás voise să spună: „şi tu eşti aici unde e şi domnişoara Arsena”!

— Dar baroana este şi dânsa?

— Nu. Ea a rămas acasă. Dar las-o tu pe baroana mea, vorbeşte mai degrabă de baroana ta.

— Baroana mea? (Jónás se speriase că fusese aflată taina căsătoriei lui cu Szaffi.)

— Da! maiestatea sa a aranjat în aşa fel, ca la dansul de adineaori să fii faţă în faţă cu frumoasa Arsena, şi era bucuroasă de reuşită, căci tu te-ai trădat îndată fâstâcindu-te. Maiestatea sa a fost deja informată că tu ai cerut mâna frumoasei domnişoare Arsena; bunăvoinţa ei a îndepărtat orice obstacol dintre voi doi: pe domnul Lonciar l-a făcut nemeş, iar pe tine baron.

La aceste veşti îmbucurătoare proaspătului baron Jónás i se alungi faţa.

Nici nu mai zicea nimic, strângea doar din toate puterile mâinile amicului său drag.

— Ei, doar n-ai să-mi zdrobeşti acum mâinile din pură recunoştinţă. E adevărat că eu am fost cel care te-am susţinut cu căldură în faţa împărătesei. Jónás ştia acest lucru, îl ştia bine. Îşi amintea fiecare cuvânt din scrisoarea aceea purtată de porumbelul călător.

Mersi de bunăvoinţă! – îşi zise. Am primit acum coroana de baron, cu cele şapte colţuri, dacă aş lua-o pe Arsena aş mai dobândi şi două coarne frumoase: aş avea astfel o coroană de grof cu nouă vârfuri; nu nu-mi doresc să devin atât de lesne grof!

Dar cum să scape acum din această capcană?

E drept că a cerut mâna Arsenei. Dar despre scrisoarea aceea purtată de porumbelul pe care-l prisese nu putea să vorbească, căci ar fi fost dat afară în brânci. Cel mai bun lucru ar fi să le spună că s-a însurat deja. Dar înţelepciunea lui înnăscută îl sfătuia ca deocamdată să nu dezvăluie nimic.

Cu cine ar putea aici să se sfătuiască despre toate câte îl apăsau.

O viaţă întreagă s-a convins că nu e bine să ai încredere în domni, mai ales în cei mari.

Spre norocul său avea în cap şi o scânteie de nebunie. Iar împărăteasa avea un nebun pe care îl prefera (cândva fusese student calvinist).

Botsinkay îl alese deci pe acest nebun şi se împrieteni cu el. I-a destăinuit toată povestea despre soţia lăsată acasă.

— Cumetre, eşti la mare ananghie – îi spuse nebunul.

— Ştii că aici la curte morala e păzită cu mare străşnicie. Căsnicia ta e în afara legii, căci a fost făcută împotriva canoanelor bisericeşti, fără martori, fără strigări. Împărăteasa noastră pedepseşte foarte aspru asemenea fapte. Există la Viena un tribunal teribil numit „Tribunalul moravurilor”.

Acest tribunal are obligaţia să vegheze asupra moralităţii tuturor supuşilor şi îndeosebi a marilor nobili şi ofiţeri superiori. Şi vai de capul celui pe care îl găseşte în neregulă! Imoralitatea este singurul păcat pe care împărăteasa nu-l iartă nimănui. O femeie care nu este căsătorită legal cu soţul ei, e o fiinţă pierdută pentru această lume. La Viena există o mare închisoare corecţională unde sunt întemniţate aceste nefericite fiinţe, şi n-aş crede că ar fi atât de aglomerată încât să nu se găsească acolo un loc şi pentru Szaffi a ta. Iar pe tine, dacă se va afla, te vor alunga de la curte şi îţi vor confisca titlul

şi tot avutul. Mare nebunie, şi ţi-ai făcut-o cu mâna ta, dragă prietene! Dar o nebunie se poate drege doar prin alta şi mai şi. Mâine va fi o masa mare la curte, la care ai fost invitat şi tu. După masa aceasta ţine-te mereu în apropierea împărătesei. Restul mă priveşte pe mine. Tu străduieşte-te însă să te prefaci cât mai prostănac cu putinţă.

— Pentru aşa ceva nu va trebui să mă căznesc prea mult.

În ziua următoare, după masa anunţată, potrivit poruncilor împărătesei care era tare bisericoasă, la sfârşitul mesei toţi trebuiau să se ridice şi să spună „Tatăl nostru", în limba latină.

Bufonul împărătesei se aşezase în spatele lui Jónás. La un moment dat începu să râdă, tulburând rugăciunea. După ce terminară împărăteasa se răsti mânioasă la bufon:

— Cum îţi permiţi să râzi în timp ce se spune rugăciunea?!

— Dar cum să nu râd, maiestate, dacă baronul ţiganilor în loc de „fiat voluntas tua" se roagă aşa: „fiat voluptas sua" (facă-se plăcerea lui).

Jónás îşi luase o mutră de prostănac, aşa încât toată lumea auzind spusele bufonului izbucni în râs pe seama lui. Doar împărăteasa nu râse. Ei nu-i plăcea să se glumească cu lucrurile sfinte.

— Dar să înveţe, domnule, să spună corect: „Fiat voluntas tua"!

— Are să înveţe sărmanul, dar fie-vă milă de el şi scrieţi-i pe hârtia aceasta.

Nebunul puse o hârtie împăturită pe masă, în faţa împărătesei, având pregătită şi pana de scris.

Împărăteasa de ce n-ar fi făcut cei. Se cerea? Scrise pe hârtie frumos, cu nişte litere rotunde, bărbăteşti: Fiat voluntas tua.

— Dar puneţi-vă şi semnătura, să fie salvat sufletul

acestui păgân sălbatic.

Era în toane bune împărăteasa, primise veşti îmbucurătoare din Anglia, aşa că îndeplini cu plăcere ruga bufonului ei preferat.

— Ei, acum cer doar două săptămâni de păsuire! – zise nebunul, şi îl voi învăţa pe baronul ăsta necioplit să recite fraza aceea atât de complicată; îmi pun capul pentru asta, contra unui nasture găurit.

Toată curtea râdea pe seama bietului baron al ţiganilor.

Iar când reuşiră să se despartă de societatea celorlalţi, bufonul despături hârtia şi îi explică lui Jónás ce sii scris pe ea. Era o petiţie, pe care, el, Jónás e adresa împărătesei, şi îi cerea în primul rând ca împărăteasa să-l ierte cu milă şi pe el şi pe Szaffi pentru păcatul săvârşit din neştiinţă; în al doilea rând să-i fie permis s-o ia legal în căsătorie pe Szaffi, mama copiilor lui, cu toate că ea nu are niciun nume de familie/ iar în al treilea rând, în sfârşit, episcopul să-l trimită într-un azil pe popa de la Botsinka şi să aducă acolo ţin preot ca lumea.

Această petiţie fusese aprobată de împărătească cu cuvintele: „fiat voluntas tua” şi consfinţită cu semnătura ei.

— Iar acum aleargă, dă bice cailor şi nu te opri până la Botsinka. Aici să nu mai vii în ruptul capului, până când nu vei primi invitaţie din partea împărătesei să te prezinţi împreună cu soţia ta.

Baronul Jónás dădu bice cailor şi alergă la episcop şi la guvernator, arătându-le epistola împărătesei. Nimeni nu putea să obiecteze ceva.

Dar când îi spuse şi soţiei sale Szaffi cum stau lucrurile, mărturisindu-i deschis şiretlicul prin care a obţinut epistola împărătesei, femeia se aruncă în genunchi, în faţa lui, şi îl imploră, plângând amarnic:

— Nici vorbă să faci asta, dragul meu! Nu ai voie să

tragi pe sfoară un cap încoronat! Vei avea necazuri mari. Lasă-mă pe mine să plec; mai bine să-mi iau lumea în cap, împreună cu cei doi copilaşi, decât să-ţi atragi asupră-ţi urgia împărătesei din cauza mea. Ia-o în căsătorie pe frumoasa domniţă, care ţi-a fost hărăzită de împărătească, iar la mine nici nu te mai gândi. E larga lumea aceasta, mi-oi găsi şi eu în ea un adăpost, pe undeva. De-oi cădea eu, n-oi cădea prea mult, dar dacă vei cădea tu va pierde şi ţara, şi oamenii aceştia de aici avea de suferit. Toate aceste frumoase pământuri vor recădea în sărăcie.

Dar permis o ridică pe Szaffi la pieptul lui:

— ŞIX – dacă aş cădea de la o înălţime atât de mare, încât aş lovi cu capul vârful Tatrei şi cu picioarele munţii Velebituluip tot nu m-aş lăsa niciodată despărţit de tine. Mai degrabă să-mi ia toate titlurile, toate comorile, tot avutul meu, să mă alunge dacă vor în lumea largă, sunt gata să fug cu tine oriunde, să mă aciuiesc cu tine într-o şatră de ţigani, să-mi câştig pâinea dansând pe sârmă, făcând tumbe, aşa cum făcea cândva şi tatăl meu vitreg. Dacă altceva n-am învăţat de la cei sărmani, atâta ştiu, că ei nu se părăsesc unul pe altul niciodată.

La aceste cuvinte Szaffi îşi ridică mândră capul; chipul ei se transfigură cu totul: era ca o prinţesă.

— Atunci condu-mă la altar. Vei afla că nu ţi-ai irosit dragostea ta plină de credinţă pentru că eu sunt demnă de tine!

Botsinkay Jónás ţinu acum să se îndeplinească toate ceremoniile legale, aşa cum se cuvine. Pentru oficierea cununiei l-a invitat chiar pe episcop.

Când episcopul o întrebă pe mireasă cum se numeşte şi ce religie are, Szaffi răspunse încet, pe un ton blând:

— Da, am un nume. Tatăl meu a rost hanul Szaffi Kuli din dinastia tătărască Ghirai, soţul fiicei lui Mehmed, paşă al Timişoarei. Mama a fost creştină (dumnezeu s-o ierte). Prin sfântul botez mă numesc Sofia! Iată actele care

dovedesc cele spuse de mine. Cu mulţi ani înainte când tata era pe moarte a destăinuit mamei taina comorilor paşei Mehmed şi ne-a trimis în Banat, să stăm acolo şi să aşteptăm până când descendentul familiei Botsinkay se va întoarce din exil, intrând în posesia domeniilor sale. Atunci să-i destăinuim taina comorilor lui îngropate la un loc cu ale noastre. N-am fost vrăjitoare; am păstrat o taină. Cele petrecute mai apoi au fost din voia lui dumnezeu.

După acest deznodământ, fireşte că şi supărarea împărătesei a trecut. Szaffi s-a putut prezenta la curte ca descendentă a unei familii de principi, iar cu frumuseţea şi bunătatea ei a cucerit pe toţi curtenii.

Familia Botsinkay trăieşte şi azi în Canaanul numit Banat, este puternică şi azi, iar membrii familiei poartă coroană de grof, cu cele nouă vârfuri, câştigate nu prin nevestele lor, ci prin propriile lor merite.

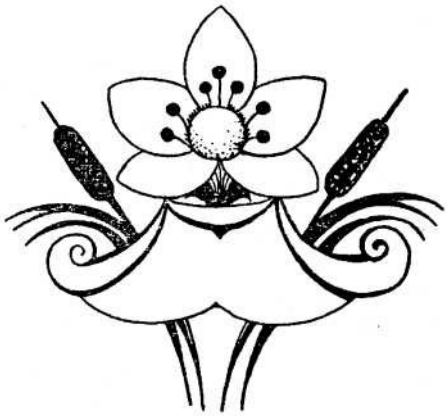

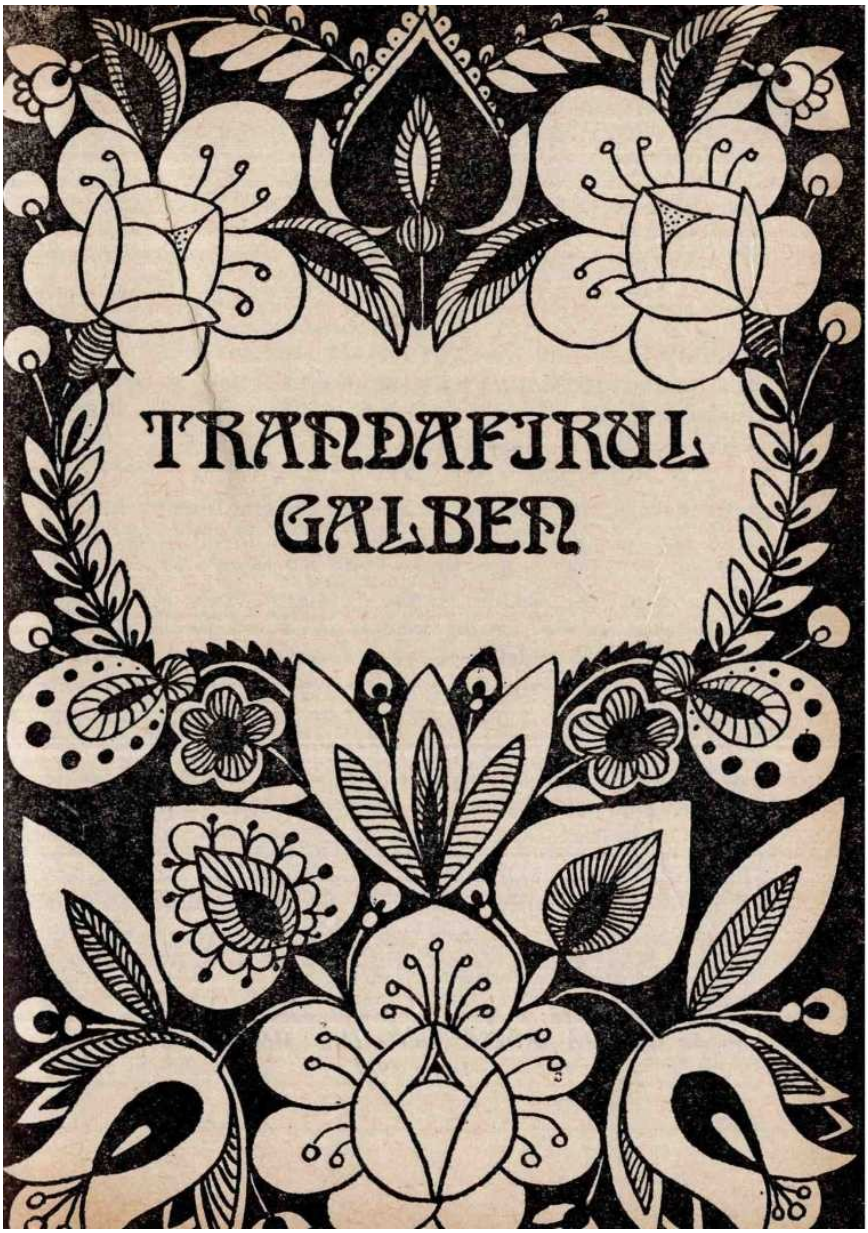

Traducerea a fost efectuata după volumul „SÁRGA

RÓZSA[7]*, de Jókai Mór, Editura Dacia 1974*

În acele vremuri Hortobágy1" nu era încă străbătut de şine; în toată câmpia maghiară nu exista nicio cale ferată. Nici. apa Hortobágy-ului nu era canalizată; cele două roţi ale micuţei mori clămpăneau vesele pe râuleţ, iar vidrele se simţeau în largul lor în păpurişul des.

La primul crăpat al zorilor un flăcău călărea agale prin pusta de la Zám, care se află dincolo de apa Hortobágy-ului (socotind Debreţinul drept centru al universului). De unde venea? Unde se ducea? Nu se poate şti pentru că în pustă nu există poteci; iarba acoperă de îndată urmele potcoavelor şi ale roţilor. Până la orizont nu există nimic altceva decât iarbă, niciun copac, nicio cumpănă de fântână, nicio căsuţă nu tulbură cu prezenţa lor împărăţia impunătoare a verdelui. Calul merge mânat doar de instinct. Călăreţul a aţipit, se clatină în şa când într-o parte când în alta, dar picioarele nu-i ies din scăriţe.

Trebuie să fie ciobănaş la vreo cireadă de vite, pentru că mânecile cămăşii îi sunt strânse la încheietură: mânecile largi l-ar incomoda, acolo, printre vite. Are o vestă albastră cu butoniere şi nasturi negri, negru îi este şi sumanul, cusut cu flori de mătase, care-i atârnă pe umăr de o curea cu cataramă. În mâna stângă ţine frâul lăsat uşor, pe mâna dreaptă şi-a petrecut biciul cu ciucure în capătul plesnei, în coburul de la şa îi stă înfipt ciomagul lung, întărit cu plumb la un capăt.

La pălăria cu boruri largi, ridicate, are prins un trandafir galben.

Când calul îşi saltă câteodată capul, scuturându-şi clopoţeii atârnaţi pe curelele colorate, flăcăul se trezeşte pentru o clipă. Mai întâi îşi duce repede mâna la pălărie şi atinge trandafirul să se convingă că nu l-a pierdut, apoi îşi

---

7 Câmpie în stânga Tisei (cca. 2 000 km2). Declarată azi monument al naturii.

scoate pălăria, miroase fericit trandafirul galben (cu toate că acesta de fapt nici nu are miros), apoi îşi pune din nou pălăria pe cap, într-o parte, şi îşi dă capul pe spate; crede că aşa o să poată vedea trandafirul de pe pălărie.

Apoi începe să fredoneze cântecul cel mai drag, poate aşa va reuşi să rămână treaz:

„Dar-ar să nu fie crâşma atât de aproape.
Dar-ar să nu aibă vin atât de bun:
Cupa e de aur, *măsura-i de aramă*:
De aceea vin eu atât de târziu la tine.
Drăguţa mea, *micuţa mea*.

Apoi din nou capul îi cade pe piept şi dormitează mai departe. La un hârtop observă speriat că nu mai are trandafirul la pălărie.

Îşi întoarce îndată calul şi caută trandafirul în imensitatea ierbii, cu toate că şi aceasta e presărată de flori gal Bede. Dar îşi găseşte între ele trandafirul galben, îl prinde din nou la pălărie şi cântă mai departe cântecul:

„În grădina mea un măr înfloreşte.
De atâtea flori nici că se mai vede.
Dar garoafele mele înfloresc
Dar o drăguţă credincioasă unde-mi găsesc?
Pe ea o caut, *pe ea o caut*”.

Adoarme din nou şi îşi pierde din nou trandafirul, întoarce iarăşi calul şi caută floarea pierdută. De data asta o găseşte agăţată printre frumoasele flori roşii ale unui ciulin. Ce furios calcă sub cizmele sale bietul ciulin! că a îndrăznit să-i sărute trandafirul!

Sare din nou în şa şi îşi continuă drumul.

Dacă ar fi superstiţios, nu şi-ar mai prinde şi a treia oară trandafirul la pălărie. Dacă ar înţelege limba păsărelelor, ar ghici ce înseamnă ciripitul sutelor de mierle, care, salutând zorii, se avântă spre înălţimi de necuprins pentru ochiul omenesc; toate îi spun: „Nu-ţi mai pune, nu-ţi mai pune trandafirul galben”. Dar flăcăul din

Hortobágy e tare de cerbice, nu ştie nici de superstiţii nici de frică.

Pierduse multă vreme cu căutatul trandafirului şi poate şi mai multă mirosindu-l mereu; ar trebui să fie acum la Zám, pentru adăpatul de dimineaţa. Tare o să mai înjure baciul.

Las să înjure! Cel care are la pălărie un asemenea trandafir, acela nu se teme nici măcar de baci.

La un moment dat calul îl trezeşte nechezând. Surul observase un călăreţ care venea înspre ei. Roibul cu semilună îi e cunoştinţă veche şi îl salută de departe.

Călăreţul de pe roib e herghelegiu. Se poate vedea după mânecile largi, fluturânde ale cămăşii, sumanul alb brodat cu lalele, frânghia aruncată pe un umăr; dar mai ales din faptul că şaua nu-i legată cu curele pe sub burta calului ci e pusă doar aşa.

Se recunoscură nu numai caii, ci şi cei doi călăreţi, deşi departe încă unul de celălalt, şi galopând mai iute ajunseră curând faţă-n faţă.

Amândoi aveau întipărite pe chipuri trăsăturile maghiare strămoşeşti, cu toate că se deosebeau mult unul de celălalt. Cam aşa arătau probabil primii maghiari care au venit din Asia.

Ciobănaşul avea umerii laţi, oasele tari, era îndesat la gât şi la trup, iar trăsăturile feţei îi erau pline de viaţă. Avea obrazul aprins, bărbia, gura şi sprâncenele pline de trufie, şi o mustăcioară cu vârfuri răsucite; părul castaniu îi era tăiat rotund iar ochii, tot castanii, păreau verzui la prima vedere.

Herghelegiul era subţire la mijloc, dar zdravăn în umeri şi cu pieptul puternic; obrazul parcă îi era dat cu bronz auriu; avea o gură parcă sculptată, ca şi sprâncenele arcuite peste ochii negri, mărunţi şi strălucitori; mustăcioara îi era neagră, cu vârfurile ridicate în sus, iar buclele părului negru ca tăciunele îi acopereau umerii. Cei

doi cai se întâmpinară nechezând, de parcă ar fi râs unul la celălalt. Herghelegiul îşi salută cel dintâi prietenul:

— Bună ziua, prietene. Că ai avut cin să te legene, cin să te trezească.

— Ziua bună, prietene. Că am avut cin să mă legene, cin să mă trezească.

— Dar de unde vii acum, cu noaptea-n cap?

— De pe-aici, din pusta de la Mata; am fost la veterinar.

— La veterinar? Atunci poţi să-ţi ucizi surul.

— Şi de ce mi-aş ucide surul?

— Pentru că s-a lăsat întrecut de mârţoaga veterinarului: acum mai bine de jumătate de ceas l-am văzut pe veterinar mergând cu şareta lui spre ocolul de la Mata.

— Las-o baltă prietene şi nu mai iscodi atât. De multe ori şi roibul tău e întrecut de măgarul baciului.

— Oho! Ce frumos trandafir galben ai la pălărie, prietene!

— Apoi are cine merită să aibă!

— Ei, numai să nu-i pară rău că l-a meritat!

Şi zicând acestea herghelegiul îşi ridică pumnul cu un gest ameninţător, încât mâneca largă a cămăşii îi căzu pe umăr, dezgolindu-i braţul atletic, bronzat de soare. Amândoi dădură apoi pinteni cailor şi porniră în galop, fiecare pe drumul ce-l avea de urmat.

Ciobănaşul galopa spre ocolul de la Zám; colinele şi desişurile de salcâmi începură să apară de sub bolta cerului şi între ele şi fântâna cu trei cumpene. Dar până acolo mai e de mers, şi încă în galop zdravăn. Ciobănaşul îşi scoase trandafirul galben de la pălărie, care îl dădea de gol; îl înfăşură în baticul său roşu şi îl ascunse aşa, cu totul, în mâneca sumanului.

Iar herghelegiul îşi schimbă drumul: dădu pinteni calului să zboare spre locul unde cursul apei Hortobágy se

vedea ca, o dâră albastră de ceaţă. Se grăbea să ajungă la tulpina acelui trandafir galben.

Căci un singur trandafir galben există în tot Hortobágy-ul, şi acela numai în grădina hangiului. Îl adusese aici un străin, se zice că de prin Belgia. Minunat trandafir, înfloreşte toată vara, începe pe la rusalii şi până toamna târziu mai are boboci. Are o floare galbenă ca aurul iar mirosul lui seamănă mai degrabă cu aroma vinului de muşcat decât cu mirosul trandafirului. Mulţi dintre cei ce au mirosit floarea şi-au pierdut minţile! Pentru că şi fata care rupea câte una din aceste flori – şi nu pentru ea – se numea tot „trandafir galben”.

Nici despre ea nu ştia nimeni de unde o avea bătrânul cârciumar, căci nu era însurat. A uitat-o pe acolo cineva, aşa că a ţinut-o şi a crescut-o până s-a făcut ca o floare minunată, zveltă şi subţirică. Ea n-avea obrajii aprinşi ca toate celelalte, ci îi bătea într-un auriu proaspăt; dar nu o mină de om suferind ci dimpotrivă, plină de viaţă; când zâmbea radiau parcă flăcări din ea. Iar gura ei, pusă mereu pe râs, cu colţurile puţin ridicate, se potrivea ochilor mari, ca de porumbi, despre care omul nu putea să afle niciodată dacă sunt negri sau albaştri. Cine se adâncea în ei uita şi că trăieşte pe lume. Părul negru, îi era împletit într-o coadă la spate şi legat cu o fundiţă galbenă iar buclele îi erau naturale, nu avea nevoie să-şi spele părul cu zeamă de gutui, cum făceau celelalte fete. Ei, şi ce de cântece ştia! Ce frumos le mai cânta, când voia! Cânta şi când era voioasă, cânta şi când era tristă, găsea întotdeauna cântecul potrivit. Ţărăncuţa nu poate trăi fără cântec; cu cântec treaba merge mai bine, timpul trece mai repede, drumurile par mai scurte.

Încă în zori, când de-abia mijeşte lumina zilei, i se aude cântecul din grădină, în timp ce pliveşte buruienile.

Pe bătrânul cârciumar nu-l mai interesează cârciuma lui; toată grija muşteriilor a lăsat-o în seama fetei, ea

serveşte vinul, ea găteşte, ea e şi cu socotelile. Bătrânul îşi vede de prisaca lui: tocmai acum roiesc albinele. În curte se aude tropot de cal şi câinii latră prietenos, semn că oaspetele le este cunoscut.

— Klári! Ieşi în faţă! N-auzi? Câinii latră, avem un oaspete. Serveşte-l ca lumea.

Fata îşi trase în jos fusta tărcată, suflecată pentru plivit, se încălţă cu papucii brodaţi, îşi spălă mâinile cu apă din stropitoare şi le şterse apoi de şorţuleţ, pe care şi-l scoate, căci dedesubt are un şorţuleţ curat în buzunarul căruia ţine cheile cârciumei. Îşi scoate şi baticul pestriţ de pe cap, îşi netezeşte părul cu mâna udă, dar mai întâi rupe un trandafir galben de pe acea tulpină care înfloreşte tot timpul şi şi-l pune la ureche.

— Ei, iar rupi trandafirul? Dacă nu-i decât un jandar?

Ce înseamnă „decât”? Oare la chipiul acestuia nu se poate pune un trandafir? Sau nu-l merită? Depinde!

Dar zău că nici nu era jandarm cel pe care fata l-a zărit în cârciumă, stând la masa cea lungă; era cel mai chipeş herghelegiu: Decsi Sándor.

Bătea tare în masă cu fundul unei sticle goale rămase acolo, şi îi strigă fetei, cu demnitate morocănoasă: „Adu vin!”

Fata ţipă când îl văzu şi bătu, mirându-se, din palme:

— Decsi Sándor! Te-ai întors? Sándor! Sufleţelule! Iubitule!

— Am spus să-mi aduci vin! – îi strigă din nou, morocănos, flăcăul, şi îşi sprijini în pumni capul, aplecat într-o parte.

— Aşa îmi zici tu „bună dimineaţa”, după atâta amar de vreme?

La care flăcăul se cuminţeşte, că doar ştie şi el ce înseamnă să te porţi cum se cuvine. Îşi scoate pălăria şi o pune pe masă.

— Bună dimineaţa domnişoară!

— Be-e! – răspunse fata scoţând vârful limbii la el, apoi, scuturând supărată din umeri, se duse după tejghea, întorcându-se cu paşi legănaţi şi afectaţi; puse vinul în faţa flăcăului şi îl întrebă cu vocea gâtuită de emoţie:

— De ce-mi spui „domnişoară?”

— Pentru că eşti.

— Şi altă dată eram, şi tu nu-mi spuneai aşa.

— Asta a fost altă dată.

— Ei, iată-ţi vinul. Mai doreşti ceva?

— Mulţumesc. Mai târziu.

Fata plescăi supărată din buze şi se aşează la celălalt capăt al băncii.

Flăcăul ridică clondirul la gură şi nici nu-l mai luă de acolo până nu-l goli tot. Apoi îl izbi de perete sfărâmându-l în mii de cioburi.

— De ce ai spart clondirul? întrebă fata domol.

— Ca să nu mai bea altul după mine.

Şi cu asta trânti mândru cele trei limbi de căţea pe masă (Aşa se spunea în popor hârtiei de zece crăiţari). Două pentru vinul roşu, una pentru clondir.

Fata luă fără supărare mătura şi adună cioburile de sticlă. Apoi, ştiind regula, se întoarse la tejghea, aduse alt clondir şi îl puse în faţa flăcăului.

Se aşează din nou lângă el încercând să-l privească în ochi. Flăcăul, de-al naibii, îşi trase pălăria pe ochi.

Atunci fata îi scoase pălăria de pe cap şi vru să-i prindă sub panglica de mătase a pălăriei trandafirul galben pe care îl purta în păr.

Flăcăul observă şi îşi apucă iute pălăria smucind-o din mâinile fetei.

— Lasă, ţine trandafirul pentru cel care îl merită mai mult.

— Sándor! Vrei să mă faci să plâng?

— Şi plânsul tău ar fi înşelător ca şi rugăciunile tale.

Păi nu acum dis-de-dimineaţă i-ai dat lui Lacza Ferkó un trandafir să-l poarte la pălărie?

Obrazul fetei nu numai că nu roşi la aceste cuvinte, ci se îngălbeni şi mai tare.

— Sándor! Pe dumnezeul meu îţi spun că nu…

Flăcăul n-o lăsă să-şi continue vorba: cu o mişcare rapidă îi puse palma peste gură.

— Nu lua numele lui dumnezeu în deşert pentru o înşelăciune! Dar cerceii de aur de unde îi ai?

Fata începu să râdă.

— O prostănacul meu! Păi sunt chiar cerceii de argint pe care tu mi i-ai dăruit, doar că eu i-am dat la aurarul din Újváros să-i sufle cu aur.

Atunci flăcăul o prinse de amândouă mâinile şi începu să-i spună pe un ton domol:

— Klári, scumpo! Nu-ţi mai spun „domnişoară”. Te rog mult de tot nu mă minţi. De nimic nu-mi e mai lehamite decât de minciună. Se spune: „câine mincinos!” Deşi câinele nu minte. Latră într-un fel dacă hoţii umblă prin gospodăria omului şi altfel dacă îi soseşte stăpânul, urlă dacă presimte un pericol, dar niciodată nu-şi preface lătratul. Câinele e cinstit. Numai omul ştie să mintă. Minciuna lui e cu adevărat un lătrat. Pe mine nu m-a lăsat sufletul să mint niciodată. Mi s-ar opri limba în gură. Nici nu se cade asta unui bărbat cu mustaţă! E un lucru urât dacă unul cu mustaţă minte asemeni unui copil necopt la minte care se teme de bătaie. Vezi, când toamna trecută au venit ăia cu arcanul, toţi flăcăii din pustă au fost luaţi la armată. Magistraţii oraşului au vrut să ne reţină pe lângă herghelii şi cirezi, pentru că avem o treabă grea şi de răspundere. I-au şi plătit pe cei din comisie. Felcerii ne şi şopteau fiecăruia la ureche ce fel de boli sau beteşuguri să spunem că avem pentru a fi scutiţi ca necorespunzător. Lacza Ferkó a şi acceptat. A minţit că-i surd că n-aude nici măcar când sună goarna. Mie-mi ardeau parcă ochii de

ruşine. A fost lăsat să plece acasă, deşi aude atât de bine, încât noaptea ştie să spună, doar ascultând zgomotele, dacă un animal străin rătăceşte prin cireadă sau dacă o vacă îşi cheamă viţelul. A putut să mintă netrebnicul! Apoi, când venise rândul meu, m-a examinat şi pe mine felcerul, din creştet până-n tălpi, şi mi-a găsit că nu-mi bate regulat inima. „Dacă nu-mi bate bine inima, am zis eu, nu ea este de vină ci trandafirul acela galben de la hanul din Hortobágy!” Domnii tot mă îmboldeau să-l ascult pe doctor că am „inima măritā”. Dar eu le-am spus: „nu mi-e deloc inima măritā. Nu încape nimic mai mult în ea decât o drăgălaşă de fetişcană. N-am nici pe dracu’!” Aşa că m-au şi luat la oaste. Dar m-au preţuit, nici părul nu mi l-au tăiat; m-au trimis la herghelia din Mezőhegyes, ca soldat-herghelegiu. După o jumătate de an oraşul a plătit însă cei o mie de forinţi pentru a mă lăsa la vatră, căci aveau mare nevoie de mine pentru herghelia oraşului. Ei, cei o mie de forinţi o să-i dau înapoi prin munca mâinilor mele: dar nu mi-am deschis gura pentru a spune minciuni, cum a făcut ăla.

Fata îşi scoase mâinile din mâinile lui şi încercă, glumind să dea alt curs discuţiei.

— Ei, ei, Sándor, sufleţelule, frumos ai mai învăţat acolo, pe pâinea împăratului să ţii predici. Cu asemenea cuvinte brodate te-ai putea duce duminicile predicator la Balmazújváros.

— No, lasă gluma! Nu te mai preface! Ştiu ce ai în guşă. Slabă e femeia, n-are altă armă decât iscusinţa minciunii. Pentru o fată minciunile sunt ca picioarele pentru iepuri sau aripile pentru păsări. Fără ele ar fi prinsă. Dar vezi, eu aşa sunt: n-aş putea face niciun rău celor ce sunt mai slabi ca mine. Din partea mea iepurele poate rămâne liniştit în tufe, iar pasărea în cuibul său, nu le fac nimic. Nici fetei nu-i fac vreo supărare, dacă spune adevărul, nici cu un cuvânt urât, nici cu vreo privire

piezişă. Dar dacă o să-mi spui minciuni, te voi judeca la fel ca şi când ţi-ai pune pe obrazul tău curat vopsele din Viena. Priveşte trandafirul acela din mina ta, de abia a îmbobocit, dar dacă voi îndrepta spre el răsuflarea mea fierbinte, îşi va deschide petalele una după altă. Fii şi tu o asemenea floare galbenă, deschide-ţi sufletul pentru mine şi n-o să mă supăr, orice o să-mi spui, chiar dacă prin sinceritatea ta o să-mi zdrobeşti inima.

— Şi atunci ce-o să-mi mai dai?

— Ce-mi va rămâne din ea.

Fata îi ştia obiceiul: în zori de zi flăcăul bea vin şi mânca slănină cu ardei şi cu pâine albă. Îi servi deci toate acestea. Şi n-a fost refuzată. Flăcăul scoase cuţitul cu stea încrustată pe mâner pe care îl purta în carâmbul cizmei, tăie din pâine şi din slănină şi începu să mănânce.

Prin uşa deschisă intră un câine şi scuturându-şi coada mare şi neagră se duse la băiat, îşi frecă capul de genunchii lui, apoi se aşează privindu-l în ochi şi mârâind prietenos.

— Până şi Bodri te-a recunoscut.

— Câinele e credincios, nu-i ca fata.

— Ei, Sándor, Sándor! Ce rău ai făcut că nu te-a lăsat inima să spui minciuna aceea măruntă: atunci nu te-ar fi luat la Mezőhegyes herghelegiu la oaste! Nu e bine ca o fată să fie lăsată singură; nu e bine ca liliacul să treacă peste gard atunci când înfloreşte; e dorit şi îi sunt rupte crengile.

Când auzi acestea flăcăului îi căzură bucatele din gură; le aruncă câinelui, care le şi înghiţi.

— De data asta ai grăit drept!

— Apoi ştii doar cântecul acela: „Dacă plouă peste fată, s-o găsi o şubă de flăcău s-o acopere”.

— Ştiu şi cum zice mai departe:

„Fata se luă încet după flăcău; pentru că bietul de el avea şuba cusută cu lalele”. Marş dine! Şi tu te guduri pe

lângă oricine vezi că mănâncă slănină.

Afară roibul începu să necheze; fata ieşi şi după un timp se întoarse.

— Unde ai fost?

— Ţi-am legat roibul în grajd.

— Cine ţi-a spus să-l legi în grajd?

— Aşa fac de obicei.

— Dar acum sunt alte obiceiuri. Îndată plec de aici.

— Păi nu mănânci? Nu-ţi place slănina şi pâinea albă? Te-ai deprins cu bucate mai bune la oastea împăratului? Ei lasă, că îţi aduc atunci altceva! Zicând acestea deschise dulapul din perete şi scoase de acolo o farfurie cu pui pane. Ştia că băiatului îi place grozav puiul pane rece.

— Dar asta de la cine-o fi rămas? întrebă flăcăul bănuitor.

— Dacă ai un pic de minte de ce mai întrebi?

O crâşmă e aici, şi cui plăteşte îi fac pui pane.

— Au fost oare boieri în noaptea aceasta pe aici?

— Cum să nu fi fost: doi de la Viena, doi din Debreţin. Până la ora două după miezul nopţii au tot petrecut; apoi s-au dus. Dacă nu crezi, iată registrul în care însemn muşteriii.

— Lasă, cred!

Flăcăul începu să mănânce mâncarea lui preferată.

Motanului mare alb, care până acum se spăla pe prichiciul sobei, îi veni deodată o idee. Se ridică, se întinse şi sări jos încovoindu-şi spinarea ca un arc, se duse la băiat, măsură cu ghearele pe cizmele acestuia până unde va ajunge zăpada la iarnă, apoi îi sări în braţe, se frecă de mâinile lui, îşi linse bine fiecare pernuţă de pe labe şi se instală începând să toarcă.

— Vezi, şi pisoiul acesta vrea să-ţi intre în voie.

— Păi nici eu nu-l întreb în braţele cui torcea ieri. Ei, cât mă costă acest „pakene hendlie”[8]?

---

8 Germ, corect gebacken Händel „pui prăjit".

— Pe tine nimic. L-a plătit altul. Da’ unde te grăbeşti atât de tare?

— În pusta din Mata, să duc o scrisoare veterinarului.

— Numai că n-o să-l găseşti acasă pentru că a trecut pe aici în zori pe la ora trei; îi căuta pe cei doi muşterii şi când a aflat că aceştia plecaseră s-a luat după dânşii cu măgăruşul său. Domnii de la Viena au venit să cumpere de la jupânii din Debreţin o cireadă de vite. Unul dintre ei e administratorul moşiilor unui grof din Moravia care vrea să crească acolo la ei soiul nostru de vite, iar celălalt e un fel de pictor. M-a şi desenat în caietul lui, şi pe mine şi pe ciobănaş.

— Deci ciobănaşul a fost pe-aici?

— Păi sigur că a fost, el trebuia să-i conducă pe străini prin pustă la ocolul din Zám.

— Un singur lucru-i de mirare: cum a plecat ciobănaşul de aici cu un ceas mai târziu decât domnii aceia pe care trebuia să-i conducă la ocolul de la Zám.

— Vai, doamne! Ştii să mă descoşi de parcă ai fi comisar! A venit să-şi ia rămas bun de la mine. Pleacă de la noi, n-o să-l mai vedem niciodată.

Că nu vorbea cu vicleşug, stătea mărturie şi lacrima ce i se prelingea strălucitoare pe obraz, cu toate că fata încercă s-o ascundă. Flăcăul nu se supără pentru lacrimă, doar era sinceră! întoarse degrabă capul, să nu vadă cum îşi şterge fata ochii şi prinse între dinţi coada scurtă a lulelei sale. Luleaua strânsă în dinţi înseamnă că sărutul e interzis.

— Şi unde se duce aşa departe ciobănaşul?

— Îl iau în Moravia, ca baci pentru turma ce se alege la Zám. Acolo o să aibă şase sute de forinţi simbrie, o casă de piatră şi chiar şi o parte din produse. Un adevărat domn! Va fi cinstit acolo, fiindcă numai un cioban ungur se poate descurca la o cireadă din câmpia noastră.

— Şi tu nu mergi cu el să fii nevastă de baci?

— Ştii bine, răule, că nu merg. M-aş duce dacă n-aş fi legată în lanţuri de această pustă şi de tine. Ştii doar că numai pe tine te iubesc cu adevărat. Sunt roaba ta.

— Nici asta nu-i aşa cum spui. Ştii tu foarte bine că acela pe care l-au vrăjit ochii tăi se va întoarce la tine de oriunde. Poate că i-ai pus şi ceva în mâncare, ca să fie nevoit să se gândească la tine. Poate că i-ai cusut în mânecile cămăşii un fir din părul tău, şi cu firul ăsta îl tragi înapoi, chiar de-ar fi tot atât de departe ca stelele. Aşa ai făcut şi cu mine! După ce m-ai privit adânc în ochi, nu te mai pot uita.

— Dar eu te-am putut uita oare? Am întrebat eu ce-ai de gând cu mine? Te-am chemat vreodată să turnăm plumb în seara de crăciun? Şi n-am purtat baticul de mătase de la tine, cu toate că nu ştiam dacă-i de logodnă? * Te-am pândit eu oare când dansai cu altă fată la hramul din Újváros. Sau când făceai curte femeilor din Katzk?

— Măcar trandafirul acela galben să nu i-l fi pus la pălărie!

— Ei, şi? Doar am aici perechea lui, dacă mi-ai da pălăria, ţi l-aş pune îndată.

— Nu! Mie trandafirul acela îmi trebuie, pe care l-ai prins la pălăria ciobanului. Şi n-o să mă liniştesc până nu pun mâna pe el.

Fata îşi împreună mâinile, rugându-l:

— Sándor! Sufleţelule! Nu-mi spune aşa ceva. Eu nu vreau să vă luaţi la harţă unul cu altul din cauza mea! Din cauza unui trandafir galben!

— Despre asta, n-om avea încotro dacă om mai da unul de altul. Ori eu pe el, ori el pe mine, dar unul rămâne cu oasele frânte.

— Vezi, de asta mi-ai cerut să-ţi spun adevărul? Păi nu tu mi-ai promis că n-o să te superi?

— Pe tine nu. Fata nu-i vinovată dacă uită, dar bărbatul, dacă e bărbat, să ţină bine minte!

— Aşa să mă aibă în pază dumnezeu, dacă te-am uitat eu.

— Cum zice cântecul: „Pe oricine-am ţinut în braţe, tot la tine m-am gândit”. Ei, hai, ca să nu spui că sunt afurisit. N-am venit să mă cert cu tine. Am venit doar să-ţi spun: mai trăiesc, n-am murit. Ştiu că te-ai fi bucurat dacă ar fi fost altfel.

— Sándor! Vrei să beau chibrituri?

— Chibrituri? Voi fetele nici nu ştiţi altceva dacă picaţi în vreo capcană, vă cumpăraţi o cutie de chibrituri de la evreu şi le beţi în cafea. Ar fi mai bine să vă păziţi de capcane!

— Nu-mi mai aduce aminte! Când ne-am întâlnit prima dată, ne jucam de-a „căzuţi în fântână”. „Cine să mă scoată?” „Decsi Sándor să mă scoată!” Atunci m-ai scos, nu-i aşa?

— Dacă aş fi ştiut! Că nu pentru mine te-am scos! Eh! Asta a fost demult! Pe atunci nu se cânta încă nici cântecul morii din Dorozsma.

— Ai adus un cântec nou? – se învioră fata, şi se aşează pe bancă lipindu-se de flăcău.

— Cântă-mi-l, ca să-l învăţ de la tine.

Dacă flăcăul se învoieşte să cânte, înseamnă că pe jumătate sau şi împăcat.

Decsi Sándor îşi sprijini spinarea de perete şi punându-şi o mână la pălărie şi cealaltă pe masă, începu să cânte o melodie tărăgănată cu versuri triste:

„S-a oprit vântul, s-a oprit moara din Dorozsma
Unde ai dispărut, unde ai plecat iubita mea, porumbiţa mea?
M-ai înşelat şi îţi trăieşti viaţa cu altul.
De asta şi moara… de asta şi moara s-a oprit”.

Acesta e un cântec care s-a născut în pustă, ca şi

ciulinul pe care vântul năprasnic îl rupe şi îl rostogoleşte dintr-un hotar în altul.

Fata încercă să îngâne cântecul după el. L-a învăţat dintr-odată şi unde nu ştia, flăcăul o mai ajuta dându-i tonul; aşa făcea şi în alte daţi, apoi cântau împreună, iar când terminau se sărutau. Asta era încheierea.

Dar acum Decsi Sándor băgă din nou în gura luleaua scurtă, înainte ca fata să termine ultima parte.

— Trebuia neapărat să-ţi iei din nou urâcioasa aia de pipă? – zise bosumflată Klára.

— Şi eu sunt la fel de urâcios!

— Asta, ce-i drept, aşa e. Eşti groaznic. Unul ca tine nu-i bun decât să fie sperietoare de… fete, ascuns după uşă.

Şi îi dădu un ghiont cu cotul.

— Atunci de ce îmi tot dai târcoale?

— Eu îţi dau târcoale? Am eu nevoie de tine? Pai dacă te-ar vinde cineva în piaţă, tot n-aş da niciun ban pe tine. Proastă am fost, oarbă am fost când te-am iubit. De-alde tine îmi găsesc eu pe fiecare deget câte unul.

Aşa de bine făcea fata pe certăreaţă încât l-a păcălit până şi pe Bodri. Câinele crezu că stăpâna lui se supărase cu adevărat pe omul acesta negru, morocănos, încât sări şi el să-l latre.

Fata nu-şi putu reţine râsul. Dar flăcăul nu râse nici când îl lătră câinele, nici când râse fata. Stătea serios, cu coada lulelei în gură. Şi nu-i ardea luleaua. Nici nu era umplută măcar cu tutun.

Atunci fata începu să-l mângâie.

— Aşa! Frumosule! Ştii tu cât eşti de frumos! Pentru nimic în lume n-ai râde, ca nu cumva să-ţi strici frumuseţea. Cum ţi s-ar mai strânge ochii ăştia ca doi gândaci lucitori, cum ţi-ar mai crăpa buzele astea roşii, dacă te-ai apuca să râzi: te-ai face urât.

— Că nici nu mă plăteşte oraşul Debreţin, ca să fiu

frumos.

— Dar eu de aia te-am plătit şi oare nu te-am plătit bine? Nu ţi-a plăcut simbria de la mine?

— Ai plătit tu şi altuia.

— Iar începi? Pentru un singur fir de trandafir? îl pizmuieşti pe prietenul tău cel bun cu care ai mâncat din aceeaşi pâine? Ce vină are el sărmanul? Dacă unui tânăr din oraş îi este dor de trandafiri, are o întreagă grădină la îndemână, poate alege: trandafiri roşii, albi, galbeni. Sute şi sute. Nu ştii cântecul? „Dar necazul flăcăului de la ţară, nu-l poate alina decât ţărăncuţa”.

— Deci îi mai ţii partea?

— Păi cine e de vină? Fata care cântă” „Dacă ar şti el, n-ar aştepta”? Sau băiatul, care o înţelege?

— Deci iei vina asupra ta?

— Ai spus că mă ierţi.

— Şi-mi ţin vorba.

— Atunci, o să mă mai iubeşti?

— Poate, vreodată.

— Odată… e un cuvânt mare.

— Te iubesc şi acum.

— Aşa, şi cum mi-arăţi iubirea?

La acestea flăcăul se ridică de la masă şi îşi puse luleaua lângă pălărie. Apoi, îmbrăţişând fata, o luă de umeri şi privi în ochii ei:

— Ştii, porumbiţa mea, două feluri de friguri se cunosc: cele fierbinţi şi cele reci. Cele fierbinţi sunt mai puternice, cele reci sunt mai durabile. Şi iubirile sunt de două feluri. Cele fierbinţi sunt mai puternice, cele reci sunt mai durabile. Unele trec, celelalte se întorc. Dar nu vreau să-mi înfloresc cuvintele, vreau să-ţi vorbesc clar. Eu am fost de vină. Dacă n-aş fi suflat peste trandafirul galben, nu s-ar fi deschis, şi nici alţii nu i-ar mai fi putut simţi parfumul, nici viespi, nici fluturi nu s-ar fi oprit asupra lui. De acum încep să te iubesc altfel: voi veni credincios la

tine, asemeni frigurilor durabile, şi „voi fi cinstit aţa de tine, cum nici maică-ta nu poate fi”, ar când voi ajunge mai mare peste herghelegii, ne ducem la popa. Şi vom trăi în mare credinţă unul faţă de celălalt. Dar dacă până atunci voi găsi pe cineva lângă tine vreodată, purtându-ţi sâmbetele, îi voi rupe gâtul, de-ar fi el chiar celălalt fiu al lui taică-meu, aşa să-mi ajute dumnezeu! Bate palma!

Decsi Sándor întinse mâna fetei. În loc de răspuns, ea îşi scoase din urechi cerceii şi îi puse în mâna lui.

— Poartă-i sănătoasă; ai spus că aceştia sunt cerceii de argint pe care ţi i-am dăruit eu, suflaţi acum cu aur. Te cred că-i aşa.

Fata îşi puse din nou cerceii, dar în inima ei se întorseseră grijile de mai-nainte. Nu prea îi surâdea ei această dragoste asemănătoare frigurilor reci, dar durabile. Ea era obişnuită cu frigurile fierbinţi.

Îi veni ceva în minte. Luă sumanul de pe umărul flăcăului şi îl puse pe cuierul de după tejghea, ca atunci când cineva nu putea să-şi plătească consumaţia, lăsându-şi un obiect drept zălog.

— Atunci nu te mai grăbi. Ai tot timpul. Veterinarul nu se întoarce la Mata mai repede de ora prânzului pentru că trebuie să controleze mai întâi vitele cumpărate şi să elibereze certificatele veterinare. Nu ai găsi acasă decât pe bătrânica care îl îngrijeşte. Aici poţi să stai în voie; măcar nu te plouă. Nici ploaia nu te bate, nici lacrimile iubitei tale. Vezi ce veselă m-ai făcut cu vorbele pe care mi le-ai spus? Toată ziulica am să mă gândesc la ele.

— Ca să vezi că eu şi din depărtări mă gândeam la tine, uite, ţi-am adus şi un dar. E acolo în mâneca sumanului, du-te şi-l caută.

Se găseau mai multe lucruri în mâneca sumanului: amnar, piatră de scăpărat, iască, o pungă cu tutun, o pungă de piele cu bani; printre toate acestea fata găsi şi ceea ce era nou. Era ceva împachetat într-o hârtie

mătăsoasă trandafirie. Când o desfăcu, văzu că e un pieptene de sidef galben pentru prins părul. Chipul fetei se lumină de bucurie când văzu darul.

— Mie mi l-ai adus?

— Cui altcuiva?

Când ţărăncuţa îşi prinde cu piepteni părul care până atunci îi stătea împletit, înseamnă că are de-acum logodnic, nu mai este a „nimănui”; nu i se mai cânta „… nici nu mai ştiu a cui drăguţă sunt?”

Se aşează în faţa oglinzii şi îşi prinse părul într-un coc cu ajutorul pieptenelui. Aşa era şi mai frumoasă.

— Nu mă săruţi nici acum?

Îi oferea sărutarea, întinzându-şi braţele.

Flăcăul o opri.

— Când mi-o fi cald. Acum mi-e frig.

Fata îşi încruntă sprâncenele. Refuzul o ruşina şi-i arse inima. Îşi dădea silinţa să pară liniştită şi blândă, cu toate că flăcările iubirii şi supărării îi mistuiau deopotrivă sufletul. Supărare din dragoste!

— Până ce frig peştele, să-ţi cânt cântecul.

— Cântă!

Fata se duse lângă soba de gătit, scoase din butoiul cu peşti un caras prins în Hortobágy, îi făcu cu cuţitul de bucătărie o mulţime de crestături, puse sare şi boia, îl trase pe frigare şi punându-l deasupra jarului începu să cânte cu vocea ei cristalină:

„*Crâşmăriţă*! *Peşte ne şi nonă*!

Apoi să ne dai vin acrişor!

Să-ţi pui fata la pândă, la poartă.

Să ne dea de veste de vine fandatul”.

E un cântec al pustei naiv dar fermecător. Auzindu-l, omul vede în faţa lui desfăşurându-se pusta nemărginită, orizontul ei cu năluciri de fata morgana. Parcă auzi glasul goarnelor şi cântecul trist al fluierului.

„De vine jandarul… să ne dea de veste!”

Poezia vieţii de haiducie!

Cinci peştele a fost gata, fata i l-a adus.

Nu se mânca de pe farfurie. Omul ia frigarea în mână, de coadă, şi mănâncă peştele luându-l cu briceagul. Aşa e mai gustos.

Aşa se mărturiseşte dragostea cea mai înflăcărată – fata îi găteşte flăcăului peşte rumenit.

Apoi îl priveşte fericită cum mănâncă din ceea ce i-a pregătit cu mâinile ei. Pe urmă îi cântă la ureche şi cea de a doua strofă a cântecului:

„Deodată vine fata
Nouă jandari vin cu arme, îndată!
Dar haiducul sare pe roibul lui.
Şi dispare fără urmă!”

Altă dată flăcăul cânta acest cântec împreună cu fata, iar la versul „Şi dispare fără urmă în pustiu”, îşi arunca pălăria în tavan şi bătea cu pumnii în masă. Acum nici nu luă în seamă cântecul.

— Ei, dar nici cântecul tău preferat nu-ţi mai place?

— De ce mi-ar plăcea, eu nu-s haiduc! N-am nicio treabă cu hoţii. Jandarii sunt oameni cumsecade. Nu-şi fac decât datoria. Nevolnicul de haiduc pune o fată să-l păzească, iar când vede de departe chipiul unui jandar, pe aci ţi-e drumul, fuge. Lasă baltă peştele rumenit, vinul acrişor, crâşmăriţa, şi încă tot el mai şi strigă falnic că a luat-o la sănătoasa în pustă. Un laş neobrăzat!

— Cât te-ai schimbat de când ai mâncat din pâinea împăratului!

— Nu eu m-am schimbat, ci vremurile. Nici şuba nu se schimbă dacă o întorci. „Şuba tot şubă rămâne”.

— Ei, să ştii că nimeni nu-şi poate jigni mai mult logodnica, decât răsplătind-o cu zicala „Şuba tot şubă rămâne”.

— Ce să fac, altceva mai bun nu ştiu. Poate cu domnii aceia din Debreţin şi din Moravia, care au fost aici azi-

noapte, ai petrecut mai bine!

— Am petrecut! că n-au stat ca tine, aşa ca un Christ pe cruce. Mai ales pictorul acela era tare chipeş şi drăguţ. De-ar fi fost însă măcar cu ceva mai înăltuţ, că abia îmi ajungea până la bărbie.

— V-aţi şi măsurat?

— Cum să nu! L-am învăţat să danseze şi ceardaş. Să vezi ce mai sărea, ca un ied de două luni în iarba nouă.

— Şi ciobănaşul!? L-a răbdat inima să te lase să dansezi cu pictorul neamţ? Nu i-a rupt gâtul?

— Cum să i-l fi rupt? Chiar a băut cu el bruderschaft.

— Ce-mi pasă! Adă încă nişte vin! Dar mai bun ca acritura asta. Musai să-ţi mai zic o zicală prăfuită: „Blestemat e peştele în cea de-a treia apă”.

— Asta-i de-acum o jignire şi mai mare. Păi ce, vinul meu e apă?

— Mie să-mi dai o sticlă din aceea sigilată!

De aici i s-a şi tras lui Decsi Sándor, că a cerut o butelie sigilată. O butelie din acelea aduse de la oraş, sigilată cu ceară verde şi având lipită pe ea o hârtie albastră cu litere de aur şi desene purpurii. Bună pentru domni. Dar mai avea destul din solda primită de la împărat.

Pe Klári o încercară bătăile de inimă când coborî în pivniţă ca să aducă o sticlă din aceea destinată muşteriilor de seamă.

Îşi aminti că a fost cândva la ea o ţigancă şi i-a prezis viitorul în cărţi, pentru nişte haine vechi pe care i le-a dăruit. Drept răsplată, îi spusese o taină:

„Dacă inima iubitului tău se va răci vreodată pentru tine, şi vei dori ca ea să ardă din nou în flăcări, să nu faci nimic altceva decât să-i dai vin acrişor, şi pune în acest vin o rădăcină zisă «omuleţul cu pantaloni»; dacă va bea îl va cuprinde o dragoste înflăcărată pentru tine şi va fi în stare să treacă şi prin ziduri”.

Fata se gândi că acum ar putea să facă o încercare. „Omuleţul cu pantaloni” e închis acolo, într-un ungher al lăzii.

Rădăcina aceea seamănă cu un omuleţ; are un căpşor mare, mijloc, două picioare, şi e pe de-a-ntregul neagră.

În vremurile vechi, multe se mai povesteau despre această rădăcină. Se spunea că fiind scoasă din pământ, rădăcina începe să plângă atât de amarnic, încât omul care o aude poate să moară. Din cauza aceasta era pus un câine să o scoată, legându-i-se coada de ea. Se mai spunea că Circe cu o asemenea rădăcină îi ameţise pe tovarăşii lui Ulise, făcându-i să o iubească cu o dragoste nebună. Farmaciştii care ştiu să o folosească o numesc „atropa mandragora”.

De unde ar fi putut să ştie fata că asta e o otravă puternică?

III

Domnii care trăseseră la hanul din Hortobágy plecaseră la drum dis-de-dimineaţă.

Hanul din Hortobágy deşi se numea nu era o casă prăpădită, locuită de cucuvele, acoperită cu stuf, aşa cum şi-l închipuise pictorul neamţ. Era o clădire onorabilă, solidă, din cărămizi, acoperită cu şindrilă, cu camere comode, cu o bucătărie boierească şi cu o pivniţă bună. Ar fi făcut cinste oricărui oraş. Pe lângă grădina cu flori curge liniştit Hortobágyul, între tufe şi păpuriş, străjuit de sălcii. Şoseaua trece nu departe de han, peste un pod de piatră monumental, aşezat pe nouă arcuri boltite, ridicate pe stâlpi. Cei din Debreţin susţin că podul este atât de rezistent datorită faptului că mortarul a fost făcut cu var stins în lapte, dar adversarii lor spun că mortarul a fost preparat cu vinul făcut pe nisipurile din jurul Debreţinului, atât de acru încât a întărit mortarul.

Plecarea în zorii zilei avusese un motiv romantic şi unul practic. De primul se bucură cel mai mult pictorul: să

vadă un răsărit de soare în pustă; cine nu l-a văzut nici nu şi-l poate imagina în toată splendoarea lui. Iar motivul practic era acela că vacile cumpărate nu se pot rupe din cireadă decât dis-de-dimineaţă. În ocolul de la Mâţa erau grămădite o mie cinci sute de vaci. Primăvara cele mai multe aveau viţei. Dacă dis-de-dimineaţă, când viţeii încă nu sugeau, ciobănaşii intrau în cireadă şi scoteau viţeii vacilor care au fost alese, ele ieşeau apoi nesilite după viţeii lor. Animalele acestea sălbatice ar lovi cu coarnele şi ar călca în picioare pe străini sau pe cei ce s-ar purta urât cu ele, căci în afară de ciobanii care le îngrijeau, nu au mai văzut vreodată alţi oameni. Dar cu ciobanii erau deja obişnuite.

Deci domnii străini plecară cu două căleşti uşoare spre locurile cele mai puţin cunoscute ale Hortobágy-ului, pe unde chiar şi cei din pustă umblau doar cu călăuze. Cei doi surugii din Debreţin cunoşteau însă ţinutul, neavând nevoie de călăuză. Îl lăsară pe ciobănaş să mai petreacă cu fata la han, doar le promisese că îi va ajunge din urmă.

Pictorul era un peisagist vestit din Viena, care călătorise de mai multe ori prin Ungaria ca să cunoască ţara şi vorbea limba oamenilor de aici, iar celălalt domn din Viena era maistrul de călărie al unui moşier, groful Engelshort din Moravia. Ar fi fost mai înţelept să fi trimis un administrator, care să se priceapă şi la vite, pentru că maistrul de călărie aprecia totul ca şi cum ar fi fost vorba de cai; dar faţă de toţi ceilalţi funcţionari ai moşiei acesta avea un avantaj indiscutabil: ştia ungureşte. Pe când fusese locotenent a stat multă vreme în Ungaria şi unguroaicele l-au învăţat limba maghiară. Era însoţit de doi flăcăi zdraveni de pe moşia grofului, care aveau asupra lor câte un pistol cu butoi.

Unul din domnii de la Debreţin era chiar un comisar din oraş, iar celălalt, stăpânul cirezii din care urma să se facă alegerea celor douăzeci şi patru de animale de prăsilă

şi taurul cuvenit.

Când porniseră, luna şi stelele mai mari străluceau încă pe boltă în timp ce la orizont, spre răsărit, cerul se lumina deja.

Jupânul din Debreţin începu să-i explice pictorului ca steaua cea mai luminoasă care se vedea pe cer, se numeşte „lampa fugarilor”; la ea privesc haiducii oftând: „dumnezeu ne-a ajutat”, când nu sunt prinşi furând vite.

Pictorul era încântat de această imagine „shakes – peare-iană”.

Îl emoţionase apoi şi mai mult imaginea pustei fără margini, când, după o jumătate de oră de galop, ajunseseră acolo unde omul nu vede nimic decât cerul şi oceanul de iarbă. Impunătoarea monotonie nu este tulburată nici măcar de zborul păsărilor, sau de vreo barză ieşită la vânătoare de broaşte.

— Ce atmosferă! Ce paletă de culori! Ce armonie a contrastelor! – exclamă entuziast alesul muzelor.

— Acu[9] încă treacă-meargă, până nu apar tăunii şi ţânţarii – răspunse proprietarul din Debreţin.

— Pajiştea asta proaspătă cu petele acelea mai întunecate!

— Pe la noi acelea se numesc „tocsogó”.

În acest moment din înaltul cerului se auzi cântecul superb al ciocârliei.

— Încântător! Maiestuos! Acestea sunt ciocârlii!

— Acum sunt încă prea slabe, dar se vor îngrăşa ele tocmai bine când se va coace grâul!

Cu încetul se lumină de zi; culoarea purpurie a cerului se schimbă într-un galben auriu, deasupra orizontului scăpăra încă luceafărul, prevestitorul soarelui; pe iarba lucind de rouă, alături de umbrele oamenilor, aleargă licăriri multicolore aidoma unor puzderii de curcubeie. Cele două trăsuri zburau uşoare pe pajiştea de

9 Ochiuri de mlaştină

iarbă fără drum, trase de câte patru cai. La orizont apăru o pată întunecată, o plantaţie de pădure, – prima fâşie de salcâmi din pusta fără copaci –, şi nişte ridicături aidoma unor cocoaşe albastre.

— Acelea de-acolo sunt colinele tătarilor – explică orăşeanul din Debreţin tovarăşului său de drum. Pe vremuri acolo era un sat, pe care l-au nimicit tătarii. Se mai văd încă în iarbă ruinele bisericii. Când câinii scormonesc după popândăi, scot şi multe oase omeneşti din pământul colinel.

— Dar aceea de-acolo ce-o fi? O troiţă?

— Nu-i o troiţă, e o triplă cumpănă de fântână, pentru vite. Suntem aproape de ocol.

Făcură un popas în pădurea de salcâmi. Potrivit înţelegerii, aici trebuiau să se întâlnească cu veterinarul, care venea agale dinspre pusta din Mata, cu şareta lui.

În timp ce aşteptau, pictorul făcu câteva schiţe pe blocul său, căzând dintr-un extaz în altul: „Ce teme!” „Ce motive!”

În zadar îl îmboldea însoţitorul lui să nu deseneze prăpăditul acela de scai, ci mai degrabă salcâmul de colo, drept ca un stâlp!

În sfârşit sosi şi veterinarul în şareta lui, tăind drumul drept spre ei. Nici nu se opri, le strigă doar din şaretă celor doi domni „Bună dimineaţa” şi „Să ne grăbim, că acu se face ziuă de-a binelea!”

Dădură bice cailor şi ajunseră după puţină vreme la „marea cireadă”.

Aceasta este priveliştea cea mai vestită din Hortobágy.

O mie cinci sute de vaci la un loc, plus un număr corespunzători de tauri.

Deocamdată sunt culcate toate. Oare dorm? Nu se ştie, pentru că nimeni până acum n-a văzut vreo vită cu capul culcat pe pământ şi cu ochii închişi. Despre ele nu se

poate spune ca în Hamlet: „poate şi pentru a visa”.

— Ce tablou extraordinar! – strigă pictorul entuziasmat.

— O pădure de coarne. La mijloc stă de unul singur taurul bătrân, cu capul parcă dat cu funingine, şi cu gâtul cocoşat. Pământul pe care sunt adunate vitele e negru-cărbune, de jur-împrejur pajiştea verde, nesfârşită, mai în spate o ceaţă cenuşie, în care pâlpâie undeva un foc făcut de păstori. Acest tablou trebuie imortalizat.

Pictorul coborî din trăsură.

— Poftiţi şi mergeţi după ceilalţi; de aici văd ocolul, o să-l găsesc.

Zicând acestea îşi aşează scaunul pliant, îşi puse lădiţa cu vopselele lângă el, îşi luă pe genunchi blocul şi începu să schiţeze bogata alcătuire de culori. Trăsura plecă mai departe cu ceilalţi.

La un moment dat doi câini mari ciobăneşti îl observară pe străinul din mijlocul pustei şi alergară spre el lătrând cu înverşunare.

Pictorul nu era sperios, câinii aceştia cu blana lor albă şi cu nasul negru făceau parte din peisajul admirat. Pe cel care stă liniştit pe vine, câinele nu-l atacă. Când ajunseră aproape de tot de el, se opriră: aceasta ce-o mai fi însemnând? Se aşezară în faţa lui şi îşi întinseră curioşi capul spre blocul de schiţe: ce-o fi făcând ăsta aici?

Pictorului îi ardea de glumă: a mânjit botul unuia cu verde, iar pe al celuilalt cu roşu. Câinilor le plăcură „mângâierile”. Dar când se priviră unul pe altul şi-şi văzură boturile verde şi roşu, crezură că au de a face cu un câine străin şi se luară la bătaie.

Din fericire iată venind un „cărăuş” – aşa se numesc ciobanii tineri care au, printre altele, îndatorirea să meargă cu roaba pe urmele cirezii şi să adune „turba pustei”, pe care vitele o lasă pe câmpie. Cu aceasta se face focul în pustă. Fumul „turbei de pustă” e plăcut deopotrivă

pentru nasul omului şi al vitelor. Cărăuşul alergă la câini, îi despărţi şi îi alungă, fugind după ei cu roaba: „marş la naiba!” Câinii aceştia mari ciobăneşti nu se tem de bâtă, dar de roabă, da.

Flăcăul e tare drăguţ; are o cămaşă albastră şi nădragi albi, ambele cusute pe la margini cu aţă roşie, şi se pricepe să transmită cu isteţime mesajul pe care domnii l-au trimis pictorului: să se grăbească la ocol, acolo are multe lucruri interesante de pictat.

Frumoasa schiţă pe care o începuse încă nu era gata.

— Ai putea să mă duci la ocol în căruţul tău pentru un pol de argint?

— O domnule, am cărat eu cu roaba asta vite şi mai mari decât dumneata. Poftiţi şi luaţi loc.

Folosindu-se de această cucerire a tehnicii, pictorul realizează un dublu scop. Ajunge la timp la ocol, iar pe drum poate termina crochiul frumosului tablou început.

În acest timp domnii coborâseră deja din trăsurile lor, şi cel venit de la Viena făcu cunoştinţă cu baciul.

Baciul este un falnic exemplar al omului din pustă, înalt, bine legat, cu mustaţă răsucită, cu părul puţin nins. Chipul îi este inteligent, are faţa ca de bronz arămiu, încercată de asprimile anotimpurilor, iar sprâncenele sale sunt îmbinate la rădăcină, datorită, fără îndoială, faptului că adesea trebuie să privească spre soare.

În pusta „ocolul” este acel refugiu în care se adăpostesc oamenii şi animalele deopotrivă. Doar vântul constituie un neajuns mai serios, ciobanilor nici nu le pasă de ploaie, de frig sau de căldură; îşi întoarce pe dos şuba, îşi trag în jos borurile pălăriei, şi înfruntă orice. Dar de vânt trebuie să te aperi, căci el e marele stăpân al pustei. Dacă vântul găseşte animalele în câmpia deschisă, acestea nu se mai opresc până la Tisa, unde se pot ascunde în păduri. Aşa că un rol important îl are în pustă apărătoarea împotriva vântului. Se face din scânduri groase şi tari, cu

trei aripi. Aici sunt adăpostite animalele când bate vântul.

Coliba ciobanului e ca un cuib de rândunică, mică şi făcută din pământ. Şi nu e făcută pentru ca ciobanii să doarmă în ea, căci n-ar încăpea. Acolo ei îşi păstrează doar şuba şi „tezaurul" care nu-i altceva decât o piele de viţel ferecată cu lacăt la capete. Aici îşi păstrează ei tutunul, boiaua şi „îndreptările" lor. Şubele sunt agăţate una lângă alta pe cuier. Vara ei se acoperă cu sumanul, iarna cu şuba, şi dorm aşa sub cerul liber al lui Dumnezeu. Doar baciul doarme sub streaşină ieşită în afară a colibei, pe o bancă de scândura, deasupra lui având poliţa cu pâinile rotunde şi cu putineiele de lemn în care se ţin alimentele pe o săptămână întreagă. Nevasta lui, care stă la oraş, le aduce în fiecare duminică.

În faţa colibei este „bucătăria", o groapă împrejmuită cu stuf, fără acoperiş. Aici îşi fac gulaşul şi păsatul cu tăiţei în ceaunul agăţat de un lemn. Sarcina gătitului îi revine cărăuşului. Lingurile spoite sunt înfipte la rând în peretele de stuf.

— Dar pe ciobănaş unde l-au lăsat domnii? – întrebă baciul.

— A rămas la han că mai avea un pic de treabă cu fata hangiului, răspunse jupânul din Debreţin, domnul Sajgató.

— Atunci nici nu-l mai văd pe haiducul ăsta, până la adăpat!

— Haiduc? – întrebă pictorul care se bucură auzind acest cuvânt, deoarece aflase multe despre haiducii – păi ciobănaşul acela e haiduc?

— Ei, nu, am spus doar aşa, ca mângâiere – îi explică baciul.

— Eu grozav mi-aş dori să am în album un haiduc adevărat.

— No, că aşa ceva nu va găsi domnul pe aici. Nouă nu ne plac hoţii; dacă se abate vreunul pe aici îl alungăm.

— Dar printre ciobanii din Hortobágy nu sunt haiduci?

— De ce să minţim? Şi între păstori găseşti hoţi destui; şi între porcari; ba uneori o ia razna şi câte un herghelegiu, îşi pierde minţile şi devine un haiduc fără căpătâi; dar ca un văcar să fie haiduc asta nu s-a mai pomenit de când e lumea.

— Cum se poate?

— Iată cum: văcarul are de-a face cu nişte vite înţelepte şi paşnice. Aşa că el nu se aşază nici măcar când bea lângă porcari sau herghelegii.

Interveni în discuţie maistrul de călărie:

— Cu alte cuvinte, văcarul este aristocratul pustei?

— Înţeleg ce vreţi să spuneţi. Aşa este. Aşa cum între domnii nobili se găsesc baroni şi grofi, aşa şi între ciobanii pustei sunt porcari, herghelegii şi văcari.

— Aşadar nici în pustă nu e egalitate?

— Atâta timp cât va trăi omul pe pământ niciodată nu va fi. Cel ce s-a născut cavaler, şi în şubă e tot cavaler, nu fură vita altuia chiar dacă aceasta s-a rătăcit de restul turmei; îi caută stăpânul, şi i-o restituie. Doar la oborul de vite se obişnuieşte înşelătoria, acolo fiind chiar o virtute, încât cel care se lasă, o păţeşte.

— Păi şi asta e o trăsătură aristocratică. Mai ales la târgurile de cai se înşală nobilii între ei.

— Ba şi mai mult la târgurile de vite. Aşa că n-ar fi rău domnule să vă aşezaţi bine ochelarii pe ochi că, după ce veţi pleca de aici cu vitele cumpărate, eu nu mai răspund de ele.

— Îţi mulţumesc că m-ai făcut atent.

Discuţia fu întreruptă de veterinar:

— Domnilor! Veniţi aici să vedeţi cum răsare soarele.

Pictorul alergă cu ustensilele sale şi se aşeză să facă o schiţă, dar căzu într-o nemaipomenită disperare:

— E o absurditate! Ce peisaj! Acest nor violet acolo la

orizont; pământul e de un albastru închis, deasupra norului soarele e galben portocaliu. Un strat alungit de nori pluteşte strălucind într-o lumină roz peste ceaţa întunecată. Soarele răsare ca un nimb purpuriu! Un foc imens ce se desprinde clar de pe linia orizontului! Ca o piramidă în flăcări. Totuşi nu străluceşte. Parcă ar fi un glob de fier încins în foc! Te poţi uita la el cu ochiul liber. Priviţi-l acum, domnilor! Parcă ar fi o stea cu cinci laturi. Ridicându-se mai mult, iar îşi ia o formă nouă, parcă ar fi un ou lunguleţ. Acum începe să se strâmteze jos şi să se lăţească sus, seamănă cu un champignon. Ei, ei! Iar acum cu o urnă romană! E pur şi simplu absurd! Asta nu o poţi picta. Aha! Acum trece un nor subţire prin faţa lui. E ca un Amor cu ochii legaţi.

Acum parcă ar fi un sergent mustăcios. Nu! Dacă eu voi picta acest soare în cinci colţuri, cu mustaţa, mă vor băga la balamuc!

Şi îşi trânti de pământ penelul.

— Ungurilor ăstora le trebuie în toate câte ceva ieşit din comun. Acum ne arată un răsărit de soare, care exista aievea, şi totuşi este imposibil! Asta nu poate fi adevărat!

Veterinarul începu să-i explice că nu este altceva decât un fenomen optic, asemănător cu fata morgana: e vorba de răsfrângerea luminii în diverse straturi de aer cu o temperatură diferită.

— Şi cu toate acestea este imposibil! Nu cred, pentru că l-am văzut.

Dar nici soarele nu se lasă privit atât de mult. Imaginea lui de până acum nu fusese decât o răsfrângere ciudată prin straturile de aer, acum însă imaginea reală îşi trimite pretutindeni razele sale de foc, încât niciun muritor nu se mai poate uita la el nepedepsit. Iar cerul trandafiriu de până acum se transformă într-unul auriu, orizontul contopindu-se cu bolta cerului.

Şi la prima străfulgerare a soarelui totul se trezeşte:

pădurea de coarne a celor o mie şi cinci sute de animale începe să freamăte.

Pe gâtul taurului cel mare începe să sune talanga; îi răspunde un adevărat cor: mugetul a o mie cinci sute de vite.

— Splendid! Dumnezeiesc! – strigă fermecat artistul.

— Ăsta zic şi eu cor wagnerian! Se întrec oboaiele, cornurile de vânătoare şi bombardonii! Ce uvertură! Ce demonstraţie! E un final din Götterdämmerung*!

Amurgul zeilor, ultima parte a tetralogiei lui Richard Wagner.

— Da, da! – îi explică Sajgató. Acum se duc la fântână. Fiecare vită îşi cheamă viţelul. Din pricina asta sunt mugetele!

Trei ciobănaşi aleargă la fântâna cea mare cu ghizdul de lemn minunat cioplit. Se pun în mişcare cele trei cumpene, împărţind vitelor apa. E o muncă grea, care trebuie făcută de trei ori pe zi.

— Nu s-ar putea face asta cu ajutorul unei maşini de câţiva cai putere? – întrebă domnul de la Viena.

— Avem o asemenea maşină, domnule, îi răspunse baciul – dar ciobanul e în stare mai curând să-şi rupă palmele, decât să-şi chinuiască roibul trăgând la ea.

În timpul ăsta cel de al patrulea ciobănaş alege vitele care aparţin domnului Sajgató şi duce viţeii lor înapoi în ocol. Vacile merg apoi singure după viţeii lor; se lasă prinse şi duse lângă gard.

— Acestea sunt vitele mele – îi spuse domnul Sajgató domnului de la Viena.

— Dar cum le recunoaşte ciobănaşul, dintre o mie de vite, care sunt acelea ale domnului Sajgató? – întrebă maistrul de călărie.

— Cum le poate deosebi unele de altele?

Baciul îl privi cu milă şi cu un aer de superioritate:

— Păi, văzut-a domnul vreodată pe lume două vite la

fel?

— Pentru ochii mei toate sunt la fel.

— Dar pentru ochii ciobanului, nu.

Domnul maistru de călărie era de altminteri foarte mulţumit cu vitele alese.

Cărăuşul veni să raporteze că din foişorul de veghe se vede venind ciobănaşul. Galopează tare.

— Nenoroceşte calul, derbedeul! – zise supărat baciul.

— Ei, las că ajunge el în mâinile mele, îl fac să-şi uite şi botezul!

— Doar n-ai să-l baţi?! – îl rugă maistrul de călărie.

— Pentru nimic în lume. Cine loveşte un ciobănaş, apoi să-l şi ucidă, că nu va mai avea parte de linişte. Apoi, ăsta e ciobănaşul meu cel mai drag. Eu l-am crescut. E finul meu, derbedeul!

— Cu toate acestea te desparţi de el, îl laşi să plece cu vitele în Moravia.

— Tocmai pentru că mi-e drag. Nu-mi place că băiatului îi ard prea mult călcâiele după fata aceea cu chipul gălbejit de la hanul din Hortobágy. Asta nu poate să se sfârşească cu bine. Fata aceea are un iubit mai vechi, un herghelegiu. Acela e acum la cătănie. Dar dacă va veni într-o zi în permisie, aceşti doi flăcăi nebuni se vor bate pentru fată ca doi tauri sălbatici pe care i-au apucat năbădăile. Las să se ducă cât mai departe de aici, acolo o să se îndrăgostească repejor de vreo Anesa şi o să uite de trandafirul galben.

În acest timp veterinarul examinase fiecare vită aleasă şi a siris pentru fiecare cuvenitul certificat. Iar cărăuşul caligrafiase pe crupa fiecărui animal monograma domnului cumpărător, cu vopsea de cinabru (ciobănaşul era şi cărturar!).

Se auzea deja tropotul unui cal. Flăcăul se apropia. Vântul rece al dimineţii îl trezise din ameţeala băuturii, iar

galopatul îi risipise somnul. Încă departe de ocol sări voios de pe cal şi îşi continuă drumul ţinându-l de căpăstru. Baciul se postă la intrarea în ocol.

— În sfârşit, măi pierde-vară, te-a adus dracul odată?

Ciobănaşul nu răspunse nimic, şi scoase harnaşamentul şi şaua de pe cal. Burta calului era asudată din cauza efortului făcut. Luă o bucată de blană şi şterse cu grijă calul. Apoi îi puse căpăstrul.

— Unde ţi-ai pierdut vremea până acum? Luate-ar naiba să te ia! Vii cu un ceas mai târziu decât domnii pe care trebuia să-i conduci aici!? Vagabondule!

Flăcăul tăcea. Trebăluia pe lângă calul său. Agăţă cu grijă în cuier şaua şi harnaşamentul. Baciul începu să strige şi mai tare; avea obrazul congestionat de furie.

— Nu-mi răspunzi? Ori vrei să-ţi destup eu urechile?!

Cuvintele acestea nu le-a mai răbdat:

— D'apoi ştii bine dumneata că-s surd.

— Spânzurate-ar de ziua ta! Nu pentru asta ţi-am născocit eu povestea aceea, ca acu să mă iei tu peste picior. Nu vezi că a răsărit soarele?

— D'apoi pentru asta tot eu sunt vinovat, că a răsărit?

Domnii începură să râdă. Baciul văzând aceasta se supără şi mai mult.

— Ascultă mă, derbedeule! Cu mine să nu te iei tu, că de mă apuc să-ţi mângâi scăfârlia, nimic nu se mai alege din tine.

— Las că şi eu voi fi acolo.

— Nu vei fi acolo, nemernicule!

— Şi începu să râdă şi el.

— Ei, vorbiţi cu el nemţeşte, că pe ungureşte nu pricepe.

Maistrul de călărie crezu că poate vorbi nemţeşte cu ciobănaşul.

— No, că mare călăreţ şi zdravăn flăcău eşti

dumneata – îi zise băiatului – mă şi mir de ce nu te-au luat la cătănie. Oare ce ţi-or fi găsit că nu te-au recrutat?

Ciobănaşul făcu o strâmbătură înspre maistrul de călărie. Asemenea întrebări nu sunt pe placul flăcăilor din pustă.

— Nu m-au recrutat pentru că am două găuri la nas.

— Na, poftim, vorbiţi cu el nemţeşte! mormăi supărat baciul.

— Ei şi-acum valea, derbedeule, la fântână! Nu într-acolo! Ce ţi-am spus eu? Nu mai ştii ce ai de făcut? Ori eşti încă ameţit? Nu vezi că vacile au fost adunate toate? Cine scoate taurul?

Cine scoate taurul? Aşa e că, doar taurul nu-l poate scoate oricine, vreun slab de înger, ci numai unul curajos, puternic şi stăpân pe sine. Lacza Ferkó e meşter în treaba asta. Taurul ales e scos de el frumos, cu binişorul, cu mângâieri, ca un mieluşel blând şi dus în faţa domnilor. Minunat animal, cu cap mare şi greu, coarne puternice, ochi mari înconjuraţi de nişte cearcăne negre. Se lasă mângâiat pe cap şi linge palma ciobănaşului.

— Şi este numai la cea de a treia iarbă.

(Păstorii socotesc vârsta vitelor după „iarbă”).

Pictorul nu poate scăpa ocazia să facă o schiţă cu animalul şi cu ciobănaşul; stai aşa, ţine mâna pe coarnele lui. Dar flăcăului nu-i place să i se comande, şi nici nu-i obişnuit să fie model. Chestia asta îi ştirbeşte demnitatea.

În asemenea situaţii, când modelul nu-i cuminte, un pictor versat îl ia cu vorbe de duh.

Între timp domnii plecară să viziteze cireada.

— Ia spune-mi prietene, domnule ciobănaş! Oare e adevărat ce-am auzit, că la târgurile de vite ciobanii se pricep să-i păcălească pe cumpărători?

— Cum să nu fie adevărat. Baciul şi acum l-a păcălit pe cumpărător. A spus că taurul acesta are trei ani: dar uite-te dumneata, domnule pictor, nu mai are niciun dinte

incisiv în rândul de sus.

Şi zicând acestea deschise gura taurului ca să demonstreze că are dreptate.

Pictorul îşi întrerupse îndată schiţa.

Sentimentul dreptăţii este şi mai puternic decât pasiunea artei. Trânti coperţile blocului său de desen, spuse că a terminat, şi se duse să-şi caute tovarăşul, care tocmai privea alături de ceilalţi domni vitele alese şi adunate deoparte. Îi spuse taina pe care-o aflase.

Maistrul de călărie fu îngrozit. Deschise botul la trei-patru vaci.

— Auzi dumneata, baciule! Chiar dumneata ne-ai făcut atenţi că ciobanilor le place să-şi păcălească clienţii. Eu nu mă las păcălit! Vitele astea pe care ni le-ai ales sunt aşa de bătrâne că niciuna nu mai are dinţi incisivi în rândul de sus.

Baciul îşi răsuci mustaţa şi zâmbi îngăduitor:

— Pricep eu gluma asta, domnule. De altminteri, anecdota aceasta se găseşte şi în calendarul de anul trecut al lui Kakas Márton – cum l-au păcălit pe un general din vremea războiului francez, care nu ştiuse că vitele n-au dinţi incisivi în rândul de sus.

— N-au oare? – întrebă mirat maistrul de călărie, iar când şi veterinarul confirmă că într-adevăr n-au, tot el făcu pe supăratul.

— Păi de unde să ştiu eu cum este machoir-ul[10] vitelor. Doar nu m-am angajat stomatolog la ele. N-am avut de-a face în toată viaţa mea decât cu cai.

Dar pentru ruşinea ce-a păţit-o trebuia să se răzbune pe cineva. Începu să-l ocărască pe pictor, de ce l-a păcălit cu gluma asta de prost gust? Nu permite aşa ceva!

Iar pictorul se dovedi cavaler: nu se trădă că el însuşi a fost tras pe sfoară de ciobănaş. Supărările luară sfârşit când cărăuşul anunţă respectuos că micul dejun este gata.

---

10 In franceză în text: »maxilar”.

Cărăuşul era şi bucătarul ocolului. El gătise între timp obişnuitul mic dejun al pustei, numit „tăiţei cu păsat”. A luat ceaunul de pe soba de gătit şi l-a pus pe o pirostrie cu trei picioare. Domnii se apropiară, aşezându-se în jurul ceaunului, şi primiră câte o lingură spoită: puteau mânca. Au putut apoi să jure că „a fost excelent”. După ce domnii s-au săturat, urmară la ceaun baciul şi ciobanii – care mâncară zdravăn şi ei; ce rămăsese pe fundul ceaunului era porţia cărăuşului.

În acest timp domnul Sajgató preparase pe foc „cafeaua ungurească”. Cei care au mai trecut pe aici ştiu despre ce-i vorba. Cafeaua ungurească este un vin roşu fiert, dres cu zahăr, cu scorţişoară şi cuişoare. E foarte apreciată acum, după atâta umblat în zori de zi.

Apoi cărăuşul clăti ceaunul, îl umplu din nou cu apă şi îl puse pe foc.

Până ce domnii se vor întoarce din îndelungata plimbare, gulaşul va fi gata. Ce gustos o să fie!

Grupul era condus de Lacza Ferkó, care le arată domnilor, pe rând, tot ce era interesant în pustă: apărătoarea de vânt şi cimitirul de vite împrejmuit cu un gard.

— Pe vremuri, când lumea era încă tihnită, dacă murea câte o vită, o lăsau acolo unde căDea. Veneau apoi potop de vulturi şi o curăţau frumuşel; dar de când s-a făcut „ordine” în ţară, porunca zice că vita căzută trebuie anunţată veterinarului de la Mata. Veterinarul vine, constată cauza morţii, notează şi ordonă să fie îngropată. Dar nouă ne pare rău ca atâta carne să se prăpădească: despicăm din ea câte o pulpă, o tăiem mărunt, o opărim puţintel, apoi o întindem, pe rogojină, pe acoperişul ocolului să se usuce la soare. O punem apoi la păstrare într-un sac. Iar când vrem să gătim gulaş aruncăm în ceaun câte un pumn de carne pentru fiecare om.

Pictorul privi mirat şi neîncrezător în ochii

ciobănaşului, apoi se întoarse către baci.

— Auzi dumneata, ciobănaşul ăsta mai scapă câteodată şi vreun adevăr, sau minte într-una?

— Rareori. Dar de data asta a spus adevărul.

— Atunci vă mulţumesc pentru gulaşul ce ni l-aţi promis, că eu unul nici nu mă ating de el.

— N-aveţi nicio grijă. Nu e deloc de aruncat. Aşa s-a procedat pe aici de când dumnezeu a aşternut acest minunat Hortobágy. Ia priviţi flăcăii aceştia! Cât sunt de sănătoşi şi puternici. Şi au crescut toţi cu carne din asta. Pot să spună domnii aceia savanţi din oraş ce vor. Nu-i pasă ungurului de asta.

Maistrul de călărie auzind însă despre ce-i vorba interzise celor doi flăcăi din Moravia să mănânce gulaş.

— Poate că şmecherii ăştia au inventat doar toată povestea ca să nu ne ospătăm, iar ei să râdă de noi. Vom vedea dacă veterinarul o să mănânce sau nu din gulaşul lor. El trebuie să ştie despre ce-i vorba – îl încurajă pictorul pe tovarăşul său de drum.

Între timp în zare apăruse fata morgana. Însufleţirea unui vis vrăjit!

Pe linia orizontului apăru un ocean ale cărui valuri alergau iute ele la răsărit spre apus, deluşoarele se transformaseră în insule, salcâmii pitici în păduri uriaşe.

Câteva vite înşirate pe drum apar în depărtare ca o stradă mărginită de palate. Pe mare se apropie corăbii; atunci când ajung la ţărm, se transformă în cai care pasc. La răsărit, îndată după apariţia soarelui, imaginile fantastice ale mirajului sunt de-o bogăţie fără seamăn. Apar, ridicându-se în aer, localităţi întregi (Nádudvar, Nagyiván) aduse atât de aproape, încât se pot vedea căruţele care umblă pe străzi; imaginea răsturnată a caselor şi a turnurilor se reflectă în oceanul de basm, plin de valuri. Cerul oraşelor apare acoperit cu nori.

— Asta să încerce să facă neamţul! zise cu mare

mândrie domnul să ga tó, văzând mirarea domnilor.

Pictorul, nefericit, îşi rupea părul de necaz:

— Ce mi-e dat să văd! Şi nu o pot pune pe pânză! Ce-i asta? – întrebă la rând pe fiecare.

Baciul îi spuse: „délibáb”[11].

— Dar ce-i aceasta: „délibáb”?

— Délibáb-ul este délibáb-ul pustei Hortobágy.

Dar Lacza Ferkó se pricepe să explice mai bine decât baciul.

— Délibáb-ul este o minune a lui Dumnezeu, care a fost dată bietului cioban ca să nu se plictisească toată ziua în pustă.

În cele din urmă pictorul se adresă veterinarului pentru a-i explica ce este délibáb-ul.

— Dar eu ştiu şi mai puţin despre toate astea. Am citit cartea lui Flammarion despre atmosferă, în care descrie şi fata morgana care se poate vedea în deşertul de nisip din Africa, pe ţărmul Mării îngheţate, lângă Orinoco şi în Sicilia. Am citit descrierile despre fata morgana ale lui Humboldt şi Bompland. Dar despre fata morgana din Hortobágy, savanţii ăştia mari n-au habar. Cu toate că în zilele fierbinţi ale verii se poate vedea de dimineaţă până seara. Lumea ştiinţifică ignoră minunatele fenomene ale naturii din Ungaria.

Veterinarul respiră uşurat pentru că s-a putut plânge faţă de străini. Dar el nu mai avea timp să mai admire fenomenele naturii: trebuia să se grăbească îndărăt spre pusta de la Mata, unde e spitalul şi farmacia veterinară. Îşi luă rămas bun de la domnii străini, se sui în şaretă şi dispăru în pustă.

Marea cireadă de vite se îndepărtase mult de ocol, mânată de ciobani. E adevărat că aici, în apropiere, iarba e mai grasă, dar tocmai de asta primăvara vitele trebuie duse în locuri unde iarba e mai slabă, pentru ca atunci

11 Denumirea maghiară a fenomenului „fata morgana".

când acolo se va usca, să aibă, aici, mai aproape, iarbă bună. Cireada mare şi grupul de vite oprite pentru vânzare îşi luară un rămas bun frenetic şi cât se poate de sentimental.

Parcă ar fi corul walkiriilor[12]!

În acest timp maistrul de călărie se ocupă de partea financiară a târgului şi de stabilirea drumului pe care urmau să meargă. Plăti preţul vitelor cu sutare noi-nouţe domnului Sajgató, care băgă toţi banii în buzunar fără a protesta. Străinul nu considera inutil să-i atragă atenţia jupânului să aibă grijă de bani într-o pustă ca aceasta. La care jupânul din Debreţin îi spuse netulburat:

— Domnule! Pe mine m-au înşelat şi m-au furat nu odată în viaţă; dar niciodată nu m-a furat vreun hoţ şi nu m-a înşelat vreun nemernic, – întotdeauna doar oamenii cinstiţi au putut să mă înşele sau să mă fure.

Cumpărătorul dădu un bacşiş baciului.

— Atunci v-aş mai spune şi eu ceva, domnule – zise baciul –, dacă aţi cumpărat vacile, cumpăraţi şi viţeii lor. E un sfat prietenesc.

— Ce să fac eu cu atâţia viţei? Să mai angajez şi pentru ei o căruţă?

— Ăştia merg şi pe picioarele lor.

— Dar întârzie mersul. La tot pasul, când vor să sugă, opresc vacile. Apoi, ceea ce e esenţial: după cât ştiu, prinţul nu a cumpărat vitele acestea ca să experimenteze rasa maghiară de vaci, ci pentru a le încrucişa cu rasa spaniolă.

— Apoi de dumneavoastră ştiţi…

Aşa că nu mai rămase altceva decât să pornească cu vitele cumpărate. Domnul cumpărător scrise o delegaţie, iar comisarul un paşaport pentru cioban; acesta băgă „adeveririle” în traistă, lângă certificatul veterinar scris

12 Divinităţi scandinave ale războiului, mesagere a lui Odin. Personaje ale unei părţi din tetralogia lui Wagner, Inelul nibelun- gilor.

mai înainte; prinse clopotul cel mare de gâtul taurului, îşi legă sumanul între coarnele acestuia, îşi înşeuă roibul, îşi luă rămas bun de la cei care rămâneau şi sari pe cal.

Baciul i-a dat traista de merinde, cu slănină, pâine şi usturoi pentru o săptămână; îi va ajunge până la Miskolc. Apoi îi indică drumul pe care trebuie să meargă. Să pornească spre Polgár fiindcă din pricina ploilor de primăvară drumul spre Csege se înfundă în noroaie. La noapte vor putea să tragă la Pădurea Mică; vor trece Tisa cu bacul: dacă apele sunt mari mai bine să aştepte acolo pe mal şi să dea fin la vite decât să se întâmple vreo nenorocire.

Şi continuă să-i vorbească finului cerându-i să se poarte frumos pe pământ străin; să nu facă oraşul Debreţin de ruşine; să fie supus domnului; să-şi astâmpere vitejia; să nu uite cumva limba maghiară, să nu-şi uite credinţa; în zilele de sărbătoare să meargă la biserică; să nu-şi prăpădească câştigul; dacă se căsătoreşte să aibă grijă de nevastă, copiilor să le dea nume maghiare. Şi dacă are un pic de timp, să-i scrie din când în când naşului său, plăteşte el cheltuiala.

Cu această binecuvântare îl lăsă pe băiat să plece.

În acest timp cei doi flăcăi din Moravia dădură drumul vitelor.

De cum se simţiră libere acestea, fireşte, o luară la fugă, care încotro. Iar cei doi flăcăi, vrând să le oprească cu ajutorul bâtelor, ele se împotriviră cu coarnele, încercând apoi toate să se întoarcă la locul unde fuseseră strânse, după viţeii lor.

— Du-te şi ajută-i pe creştinii ăştia nepricepuţi, îi zise baciul lui Ferkó.

— Dă cu biciul! – îl îndemnă pictorul.

— Pe dracu’! – mormăi ciobănaşul. Vreţi s-o ia razna cu toate? Astea nu-s nişte mârţoage de cai!

— N-am zis eu că trebuie legate de coarne două câte

două? – începu să strige maistrul de călărie.

— Bine, bine… lăsaţi-le pe seama mea.

Apoi ciobănaşul fluieră odată scurt şi o potaie de câine ieşi ca din pământ, se aruncă cu un lătrat zdravăn asupra vitelor fugare şi începu să le adune din nou laolaltă. Dacă vreuna din ele era mai leneşă o muşca de picioare. Doar în câteva minute toate vitele fură orânduite, putând să pornească după taurul cu talangă la gât.

Apoi şi ciobănaşul dădu pinteni calului său şi urmă mica cireadă, strigând fiecare vită după nume: „Măi, Ruja! Măi, Ciakó! Măi, Kese!” Ştia numele tuturor celor douăzeci şi patru de vite, iar ele îl ascultau. Numele taurului era „Măi Büszke”[13].

Fiind comandată astfel cu pricepere, mica cireadă vândută traversa încetişor câmpia. Domnii mai priviră lung după ea, până ce a ajuns la malul acelei mări de basm unduind în valuri. Acolo vitele crescură ca nişte uriaşi, de parcă n-ar fi fost vaci ci mamuţi; căpătară p nuanţă neagră, picioarele lor se alungiră grozav, iar de fiecare se lipi o altă vacă, întoarsă cu capul în jos, imaginea aceasta reflectată însoţind pe cea reală. Apoi vacile reale începură să dispară în cenuşiul orizontului, nu se mai vedeau decât imaginile reflectate, cu capul în jos şi cu picioarele spre cer. Ciobănaşul, cei doi flăcăi, potaia, urmau după vite tot cu capul în jos.

Pictorul se culcă pe spate în iarba, îndepărtându-şi picioarele şi bravele.

— Ei, dacă voi povesti toate acestea la Viena, la clubul artiştilor, mă vor da pe uşă afară.

— Semn rău – zise domnul Sajgató clătinându-şi capul.

— Bine că am banii în buzunar.

— Dar vitele nu-s încă acasă, mormăi baciul.

— Mă mir că teatrul acesta încă n-a fost închiriat de

13 Mîndrule!

vreun antreprenor mai deştept – îşi dădu cu părerea maistrul de călărie.

— Dar nici nu l-am arenda noi nimănui! – îl asigură cu o mândră hotărâre domnul Sajgató.

— L-ar lua ei la Viena, ştiu, dar nu se poate: nu permite oraşul Debreţin.

Şareta veterinarului alerga repede prin pustă. Căluţul minune n-avea nevoie nici de hăţuri, nici de bice. Ştia lecţia pe de rost. Veterinarul îşi putu astfel scoate din buzunar carneţelul, făcând în el tot felul de însemnări şi socoteli.

Deodată, scrutând drumul, văzu un herghelegiu galopând spre el. Dar galopul acesta era de-a dreptul smintit, de parcă atât călăreţul cât şi calul ar fi fost turbaţi. Calul o pornea în galop, se oprea, se ridica pe picioarele din spate, apoi o lua în galop într-o altă direcţie. Călăreţul stătea pe cal cu capul dat pe spate, cu mijlocul încovoiat, ţinând cu ambele mâini căpăstrul. Calul îşi scutura capul, îl lăsa în jos şi îl sălta întruna, sforăind şi nechezând speriat.

Veterinarul luă îndată hăţurile, puse mâna pe bici şi se strădui să taie drumul ciudatului călăreţ.

Ajungând mai aproape de el, îl recunoscu: „ăsta-i Decsi Sándor”. Se părea că şi acesta l-a recunoscut deoarece slăbi căpăstrul, lăsând calul să alerge spre şaretă. Roibul, inteligent, alergă suflând din greu pe nări şi strănutând spre şareta veterinarului şi ajungând acolo se opri. Se scutură, necheză: doar că nu putea să vorbească.

Flăcăul stătea în şa cu spinarea încovoiată, cu capul lăsat pe spate, cu ochii aţintiţi spre cer: mâinile sale nu mai ţineau căpăstrul, strângea doar cu picioarele mijlocul calului.

— Măi, Sándor! Decsi Sándor! – strigă veterinarul la el.

Se părea că n-aude strigătul, sau aude, dar nu poate

să răspundă.

Veterinarul sări din şaretă, se duse la călăreţ, îl prinse de mijloc şi îl dădu jos de pe cal.

— Ce-i cu tine? Sándor!

Flăcăul nu răspunse. Avea buzele strânse, gâtul încordat, pieptul lui se mişca repede, şuierând, mijlocul îi era îndoit pe spate. Ochii săi erau larg deschişi, strălucind într-o lumină de foc şi dementă. Erau îngrozitori aceşti ochi, ieşiţi din orbite.

Veterinarul îl culcă în iarbă şi începu să-l examineze.

— Pulsul, când bate nebuneşte, când se întrerupe, pupilele sunt mărite, buzele îi sunt încleştate, mijlocul îi este încordat. Flăcăul acesta a fost otrăvit! Şi anume cu o otravă de origine vegetală.

Veterinarul îl găsise pe flăcău în drumul dintre hanul Hortobágy şi pusta de la Mâţa. Probabil că a vrut să ajungă la Mâţa, otrava făcându-şi efectul la mijlocul drumului. Câtă vreme mai era" conştient se grăbea să ajungă la aşezarea omenească din Mâţa dar când l-au apucat convulsiile, iar chinurile îngrozitoare i-au tulburat mintea, nu şi-a mai putut stăpâni mişcările. Convulsiile braţelor lui i-au zăpăcit şi roibul, care avea spume la gură şi de pe care curgea apa.

Veterinarul vru să-l aşeze pe flăcău în şareta lui. Dar acesta era foarte greu, nu reuşea să-l treacă peste marginea şaretei. Iar să-l lase aici nu putea, deoarece până ar veni cu ajutoare l-ar sfâşia vulturii.

Dar roibul, care privea atât de inteligent, doar că nu vorbea, îşi înclină capul asupra stăpânului său şi necheză scurt.

— Ei bine, ajută-mă! – îi spuse veterinarul.

Cum să nu fi înţeles calul? Un roib din pustă! Care are un suflet poate mai mare decât al unor oameni. Văzându-l pe veterinar cum încearcă să-l ridice pe stăpânul său, îl apucă şi el cu dinţii de vestă ridicându-l. Cu forţele

astfel adunate reuşiră să-l pună în şaretă.

Veterinarul legă roibul de şaretă şi porni cu mare grabă spre aşezarea din Mata.

Acolo se află şi spital, şi farmacie. Dar numai pentru cai şi vite. Iar el este medic, dar veterinar. Însă în asemenea situaţii oricine poate să fie de ajutor dacă se pricepe. Dar chiar asta e întrebarea, se pricepe el oare?

În primul rând ar trebui aflat ce fel de otravă a fost: stricnină sau beladonă? Oricum, cafeaua neagră n-o să-i strice.

Ajungând acasă, veterinarul îl strigă pe ajutorul său şi pe menajeră.

Cafeaua s-a făcut repede, dar era nevoie de ajutoare ca s-o poată turna în gura pacientului. Gura îi era atât de încleştată încât a fost nevoie să i-o desfacă puţin cu o daltă, pentru a turna cafeaua.

— Pe cap să-i pui gheaţă, pe burtă făină de muştar – dădu dispoziţie veterinarul –, şi pentru că nu. era nimeni să-i execute aceste dispoziţii, le execută el însuşi. Apoi, aşezându-se la masă, scrise câteva scrisori şi îi dădu cuvenitele indicaţii ajutorului său.

— Ascultă-mă! Bagă-ţi bine în urechi ce-ţi spun. Te duci în goană cu şareta la hanul din Hortabágy. Predai scrisoarea asta hangiului. Dacă acesta nu va fi acasă, îi spui tu surugiului său că am poruncit să pună caii la trăsură şi să meargă în mare grabă la oraş cu această scrisoare sigilată. Să-l caute pe medicul şef, să-l aştepte şi să-l aducă repede aici. Eu sunt medic veterinar, n-am dreptul, potrivit jurământului, să tratez oameni. Dar este nevoie de un ajutor rapid. Medicul va aduce şi medicamente. Iar domnişoarei hangiţe să-i spui să-ţi dea toată cafeaua pe care o are; până soseşte medicul de la oraş trebuie să-i administrăm bolnavului într-una cafea. Grăbeşte-te şi întoarce-te repede.

Ajutorul înţelese bine misiunea primită. Calul sur nici

nu avu timp să răsufle ca lumea şi trebui să ia calea întoarsă spre han.

Fata era chiar în cerdac; îşi stropea muşcatele când ajutorul sosi în faţa hanului.

— Ce-aduci Pista, cu atâta grabă?

— O scrisoare pentru jupânul.

— Cu jupânul n-o să poţi vorbi uşor, tocmai urmăreşte un roi de albine.

— Dar domnul doctor mi-a poruncit să-i spun să trimită îndată trăsura după domnul medic şef.

— E cineva bolnav în casă? Cine o fi având friguri?

— Nu-i de la noi, doctorul l-a găsit în pustă. E herghelegiul Decsi Sándor.

Fata ţipă speriată şi scăpă din mână stropitoarea.

— Sándor? îi e rău lui Sándor?

— Şi încă aşa de tare, încât din pricina chinurilor grozave muşcă marginea patului. L-a otrăvit cineva.

Fata se sprijini cu ambele mâini de rama uşii, ca să nu se prăbuşească…

— Doctorul nostru nu ştie sigur ce s-a întâmplat, de aceea îl cheamă pe medicul din oraş.

Fata spuse ceva, dar nu se putea desluşi ce anume.

— Ei, dar lăsaţi-mă să trec, domnişoară, nu mai ţineţi uşa aceea blocată, ca să pot intra să vorbesc cu jupânul.

— Nu ştie ce-a păţit? – întrebă fata încurcată.

— Iar dumitale îţi trimite vorbă domnu' veterinar, să aduni toată cafeaua ce s-o găsi în casă şi să mi-o dai, ca până vine doctorul din oraş cu leacurile necesare, să-l doftoricească cu cafea, că nu se ştie cu ce o fi fost otrăvit bietul de el.

Ajutorul se grăbi apoi să-l caute pe hangiu.

— Nu se ştie ce fel de otravă a luat? – îşi şopti fata.

— Ba eu ştiu! Din cauza asta îi este viaţa în pericol! Aş putea să-i spun doctorului. Atunci el ar şti de îndată ce are de făcut.

(Cuvântul „îndată” avu un rol hotărâtor).

Fata alergă în casă şi scoase din fundul lăzii rădăcina blestemată, cu chip de om. O ascunse în buzunar.

Blestemată să fie cea care a dat sfatul rău! Blestemată să fie cea care l-a ascultat!

Apoi se puse şi prăji cafea, până se întoarse din grădină ajutorul veterinarului (care mai întâi trebuise să-l ajute pe hangiu să prindă roiul de albine) şi umplu cutia mare de tablă cu cafea măcinată.

— Ei dă-mi cafeaua aceea, domnişoară!

— Vin şi eu cu dumneata.

Ajutorul de veterinar era un băiat isteţ. Înţelese de îndată despre ce este vorba.

— Nu veni acolo, domnişoară, nu e bine să-l vezi pe Decsi Sándor în halul în care este. Îţi îngheaţă şi sufletul văzându-i chinurile. Domnul doctor oricum nu te va lăsa la el.

— Eu vreau să vorbesc doar cu domnul doctor.

— Dar de muşteriii din han cine o să aibă grijă?

— Băiatul şi servitoarea! Ei de ce sunt aici!

— Dar cere-ţi măcar voie de la jupânul hangiu.

— Nu cer! Nu mi-ar da voie. Ei, dă-te din drum!

Şi zicând acestea îl împinse pe ajutorul veterinarului deoparte, ţâşni în curte, sari în şaretă, luă hăţul şi dădu bice surului. Şareta porni cu repeziciune.

Ajutorul de veterinar, rămas jos, începu să strige:

— Domnişoară! Domnişoară Klári! Opreşte-te! Lasă gluma! – şi alergă după şaretă, dar nu reuşi s-o prindă decât la pod, unde calul obosit o luase la pas.

Bietul sur nu primise nicicând atâtea bice ca de data asta. Când ajunseră la nisipuri, nu mai putea să meargă decât la pas. Fata îşi ieşi din răbdări, sări din şaretă şi aleargă strângând cutia de cafea în mână, tăind drumul direct prin trifoi.

Sosi răsuflând din greu.

Veterinarul o văzu pe fereastră şi îi ieşi înainte, oprind-o la intrare.

— Ei, ei! Klárika! Ce cauţi dumneata aici?

— Ce face Sándor? – întrebă fata cu răsuflarea tăiată.

— Lui Sándor îi e rău. Fata putu să audă chiar prin uşa închisă vaietele flăcăului.

— Ce i s-a întâmplat?

— Nici eu nu ştiu. Nu vreau să fac nicio presupunere.

— Dar eu ştiu ce are. I s-a dat să bea ceva. O fată rea. Ştiu şi cine este. Ca să-l facă s-o iubească i-a pus ceva în vin, de asta s-a îmbolnăvit. Ştiu şi cine a făcut asta şi ce i-a dat.

— Domnişoară! Nu acuza pe nimeni! E o acuzaţie foarte gravă. Trebuie dovedită.

— Iată dovada.

Fata scoase din buzunar rădăcina otrăvitoare şi o puse în faţa veterinarului.

— Ah! Ah! – se îngrozi doctorul –, aceasta e o „antropa mandragora”. Moartea însăşi!

Fata îşi ascunse faţa în palme:

— De unde să fi ştiut că e otravă?!

— Klárika! Nu mă mai îngrozi şi dumneata, că mă arunc pe fereastră! Doar nu vrei să spui că dumneata l-ai otrăvit pe Decsi Sándor.

Fata dădu mută din cap.

— De ce naiba ai făcut asta?

— Se purta fără milă cu mine, iar o ţigancă m-a făcut să cred că dacă înmoi în vinul lui rădăcina aceasta o să-l fac să mă asculte.

— Iată! Iată! Fete descreierate! Cu ţigăncile trebuie să aveţi voi treburi? La şcoală unde învăţătorul vorbeşte despre plantele otrăvitoare nu vă duceţi, voi luaţi lecţii de la ţigănci. Ei acum ţi-ai atins ţinta, l-ai făcut pe flăcău să te asculte!

În supărarea lui nici nu observa că o tutuia pe fată.

— Moare? – întrebă ea rugătoare, cu ochii înlăcrimaţi.

— Asta ţi-ar mai lipsi, să moară! Are băiatul ăsta un suflet prea zdravăn, ca să-i părăsească trupul cu una cu două.

— Va trăi deci?

— La aceste cuvinte de alinare fata se aruncă în genunchi la picioarele doctorului, îi apucă mâinile şi începu să i le sărute.

— Lasă-mi mâinile în pace, sunt pline de făină de muştar, ţi se umflă buzele de ea.

Atunci începu să-i sărute picioarele. Şi pentru că doctorul n-o lăsa, începu să-i sărute urmele paşilor cu buzele acelea frumoase ale ei, ca de cireaşă crăpată.

— Ei, ridică-te odată şi fii serioasă. Ai adus cafea? E prăjită? Şi râşnită deja? Foarte bine. Până când vine medicul trebuie să-i dăm mereu bolnavului. Bine că mi-ai spus cu ce anume s-a otrăvit. Pentru că acum ştiu ce antidot trebuie să-i dăm. Dar iată ce te sfătuiesc eu, draga mea. Acum îndată să-ţi iei lumea-n cap, să dispari de pe aceste meleaguri, nici urma să nu-ţi-o găsească cineva, pentru că ceea ce ai făcut dumneata este o crimă, medicul şef te va da pe mâna justiţiei. Aşa că fugi până când se mai poate, şi nu te opri decât unde te-oi simţi în siguranţă.

— Nu fug nicăieri! – zise fata, ştergându-şi ochii cu marginea şorţului.

— Iată-mi capul, să mi-l taie, altceva mai mult nu pot să-mi facă. Dacă am greşit să mă pedepsească cum cere dreptatea. Dar eu de aici nu plec. Vaietele astea pe care le aud prin uşă mă leagă de mâini şi de picioare mai mult decât orice cătuşe. Daţi-mi voie, domnule doctor, vă implor, pentru numele lui dumnezeu, să merg la el, să-l îngrijesc, să-i pun comprese pe frunte, să-i aranjez perna sub cap, să-i şterg sudoarea de pe obraz.

— Ce-ţi trece prin cap? Păi nu m-ar băga pe mine

direct în balamuc, dacă aş permite făptaşului să-şi îngrijească victima?

Pe chipul fetei se aşternu mâhnirea la auzul acestor vorbe nemiloase.

— Domnul doctor crede că sunt chiar o stricată?

Îşi întoarse capul într-o parte şi privirea îi căzu pe pervazul ferestrei; văzu rădăcina otrăvitoare, o apucă repede şi, înainte ca veterinarul să o poată împiedica, o băgă în gură, cu capătul care semăna a cap de om.

— Ei, ei! Klárika! Lasă gluma cu rădăcina aceea! Scoateţi-o din gură îndată. Dă-o încoace. Mai degrabă te las să te duci la el. Dar nu-i pentru dumneata, asta ţi-o spun dinainte. Chinuri ca acestea un om cu inimă slabă nu poate să le privească.

— Ştiu că aşa este. Ajutorul dumitale mi-a spus totul pe drum. Ştiu că e de nerecunoscut. Obrazul său frumos, îmbujorat, acum e vineţiu, fruntea lui albă e acoperită de umbra morţii, sudoarea rece l-a năpădit peste tot, ochii săi frumoşi sunt acum reci ca nişte sticle fără viaţă, gura şi-o ţine încleştată şi e acoperită de spumele suferinţei şi pe lângă toate acestea se văietă, se zbate, scrâşneşte din dinţi, braţele şi mijlocul îi sunt încordate, aşa încât e un chin să-l vezi şi să-l auzi. Dar asta să-mi fie pedeapsă! Vaietele şi durerile lui să mi se implânte în inimă ca nişte cuţite ascuţite. Dacă nu le văd cu ochii şi dacă nu le aud cu urechile, le văd şi le aud totuşi mai teribil decât dacă le-aş vedea aievea.

— Ei bine încearcă, dacă ai inima tare. Îţi dau ibricul pentru cafea. Fă cafele una după alta. Dar clacă te apuci să plângi, te dau afară.

Şi zicând acestea deschise uşa în faţa ei.

Fetei, când îşi văzu iubitul întins pe pat, i se făcu negru în faţa ochilor. Ce s-a ales din frumosul flăcău de când s-a despărţit, nu de mult, de ea! Era un chin să te uiţi la el! Era un chin să suporţi asemenea privelişte!

Veterinarul îl chemă înăuntru şi pe ajutorul său.

Fata îşi reţinu plânsul şi făcu cafea, iar dacă din când în când izbucnea în câte-un hohot înăbuşit, iar veterinarul o privea cu reproş, zicea că sughiţe.

Cei doi bărbaţi puseră cataplasmele cu făina de muştar.

— Ei, hai acum cu cafeaua. Trebuie să i-o torni în gură.

Nu era atât de simplu! Cei doi trebuiră să-i desfacă cu de-a sila braţele, depunând pentru asta eforturi serioase.

— Ei, Klárika, acum deschide-i gura. Ah, nu aşa, nu merge aşa! Ţine dalta asta, strecoar-o între dinţi, şi forţeaz-o! Nu te teme, că nu o înghite, el strânge fierul între dinţi ca într-un cleşte.

Fata făcu şi asta.

— Ei, acum toarnă-i între dinţi cafea cu ciocul ibricului. Vezi? Eşti o fată îndemânatică. O să te recomand să te primească soră la maici.

Fata încercă să schiţeze un zâmbet, dar numai se frângea de durere.

— Numai de nu m-ar privi astfel, cu ochii aceia sticloşi.

— Asta te impresionează cel mai mult, nu? Privirea aceasta ca de sticlă? Şi pe mine tot aşa.

Starea bolnavului parcă se mai ameliora puţin, poate datorită antidotului. Nu se mai văieta chinuit, trupul nu-i mai era atât de încordat. Dar fruntea îi ardea, ca focul.

Veterinarul îi dădu indicaţii fetei cum trebuie pregătită compresa rece, cum trebuie pusă pe capul bolnavului, cât trebuie lăsată, cum trebuia schimbată.

Fata îl ascultă cu luare aminte şi procedă exact aşa.

— Ei, văd că ai o inimă tare.

Şi truda lor fu încununată de succes.

Constatară cu mare bucurie că bolnavul la un

moment dat îşi închise ochii, nu mai privea fix cu pupilele sticloase şi mari.

Iar puţin mai târziu îşi deschidea singur gura, nu mai era nevoie să i-o forţeze cu dalta.

Poate că l-a ajutat antidotul aplicat imediat?

Poate n-a fost chiar atât de puternică otrava pe care a luat-o?

Până când sosi medicul-şef din oraş starea bolnavului se îmbunătăţise mult. Veterinarul şi medicul-şef discutau între ei în limba latină; fata nu putea înţelege nimic, dar instinctiv. pricepu că cei doi vorbiseră şi despre ea.

Medicul-şef mai scrise câte ceva pentru tratament şi scrise totodată şi un „visum repertum”[14], apoi se sui grăbit în trăsură şi se întoarse în oraş.

Venind încoace adusese cu el un jandarm; acesta rămase pe loc.

Îndată ce plecă trăsura medicului şef, sosi o altă trăsură. Venise hangiul de la Hortobágy, care începu să se certe cu veterinarul: ce i-a făcut fetei?

— Ia-o mai încetişor cu gălăgia, stimate domn. Domnişoara este deţinută preventiv. Vezi colo jandarmul?

— Am zis eu întotdeauna că toate sunt nebune când îşi pierd capul. Dar pe mine unul nici că mă interesează.

Şi se întoarse de îndată, arborând un aer de totală indiferenţă.

Fata stătu cu flăcăul toată noaptea. Nu cedă nimănui locul de lângă patul bolnavului cu toate că şi noaptea trecută fusese de veghe.

Şi încă nu ca acum!

Aceasta este penitenţa ei…

Cum stătea pe scaun, adesea îi cădea capul în piept din pricina somnului, dar un singur vaiet al bolnavului o trezea imediat; ori de câte ori schimba compresa pe capul flăcăului, se spăla şi ea pe ochi, ca să poată rămâne trează.

---

14 Lat. „foaie de observaţie".

La primul cântat al cocoşilor un somn binefăcător îl cuprinse pe flăcăul nostru. Se îndreptase, trupul nu-i mai era deloc încordat, şi începu să sforăie frumos, ritmic.

La început fata crezu că e horcăitul morţii, se sperie cumplit, dar apoi se bucură din tot sufletul. Un sforăit zdravăn şi sănătos! Numai omul sănătos poate sforăi. Iar sforăind astfel îi face totodată pe ceilalţi să rămână treji.

Până la cel de al doilea cântat al cocoşilor trase un somn bunicel. Apoi se trezi şi căscă cu gura mare.

Har cerului! Poate deja să şi caşte.

Nu mai avea deloc convulsii. Toţi aceia care trăiesc sub tirania nervilor, ştiu ce formidabil este un căscat după convulsii; e plăcut ca un câştig la loterie. Fata vru să-i dea din nou cafea, flăcăul îşi trase însă capul înapoi şi bolborosi: apă! Fata bătu în perete (doctorul stătea în camera de alături) şi întrebă, e voie oare să-i dea apă? Că asta cere! auzind acestea veterinarul se sculă şi ieşi în halat şi papuci, vrând să-l examineze pe bolnav.

Rămase mulţumit.

— Merge bine. Dacă îi e sete, e un semn bun. Poţi să-i dai apă, câtă vrea.

Bolnavul bău un urcior plin de apă.

Apoi adormi din nou liniştit.

— Păi ăsta doarme serios – zise veterinarul.

— Ei acum poţi să te duci şi dumneata, Klárika, să te culci – e liber patul din camera bătrânei. Las uşa asta deschisă şi supraveghez eu bolnavul.

Fata îl rugă frumos:

— Lăsaţi-mă să rămân aici. Îmi voi aşeza capul pe masă şi o să dorm aşa oleacă.

O lăsară.

La un moment dat fata se trezi. Afară ciripeau vrăbiile. Era dimineaţă.

Flăcăul nu numai că dormea, dar chiar visa. Avea gura deschisă, bolborosea ceva nedesluşit. Şi râdea, cine

ştie de ce. Îşi ridica din când în când pleoapele, dar n-avea încă suficientă vlagă să le ţină aşa. Buzele sale erau uscate şi întredeschise.

— Vrei apă? – şopti fata.

— Îhî.

Îi aduse urciorul cu apă. Dar el n-avea în braţe nici atâta putere să ţină urciorul. Acest sfarmă-piatră! Trebui să-i ţină fata capul. Dormea şi în timp ce bea.

Apoi, când capul îi căzu din nou pe pernă, începu să cânte; poate continua să cânte cu voce tare un cântec popular vesel, pe care-l începuse încă în somn:

„Cum să nu-mi fie dragă

Dacă ţigăncuşele, unguroaicele, toate-s flori din grădina

În câteva zile flăcăul se puse pe picioare. Un flăcău ca acesta, crescut în pustă dintr-un sâmbure de fier, nu mai stă în pat dacă trece de ce a fost mai greu. A treia zi îi spuse veterinarului că el se şi duce la herghelie, ca să intre în pâine.

— Ia mai stâi, băiete, olecuţă. Cineva mai vrea să aibă cu tine o mică discuţie.

Acest cineva era judecătorul de instrucţie.

A treia zi după anunţarea cazului, un funcţionar, notarul şi jandarmul au venit la Mita pentru a efectua ancheta legală.

Acuzata fusese deja interogată, spusese totul frumos, exact aşa cum s-au petrecut lucrurile, nu ascunsese nimic, şi nici nu spusese pentru a se dezvinovăţi altceva decât ce se ştia, că îl iubeşte pe Sándor foarte mult şi că ar fi dorit ca şi el s-o iubească la fel.

Despre toate acestea se întocmise un proces-verbal, care a şi fost semnat de ea. Urma doar o confruntare formală între criminală şi victima ei, ceea ce se şi făcu de îndată ce flăcăul îşi recăpăta puterile.

Sándor în tot acest timp nu pomeni veterinarului nici

măcar numele fetei. Se făcu chiar că nici nu ştie că ea este aici şi că îl îngrijeşte. După ce băiatul îşi revenise, ea nu s-a mai arătat în faţa lui.

Înainte de confruntare procurorul îi citi fetei din nou declaraţia pe care o dăduse şi pe care ea o întări acum, fără să mai facă vreo modificare.

Atunci fu adus Decsi Sándor.

De cum intră în odaie flăcăul începu să joace un rol, bine pus la punct mai dinainte. Ca şi cum ar fi învăţat de la actorii care joacă pe scenă roluri de păstori-haiduci, Sándor începu să-şi facă de cap. Răspundea numai în doi peri şi cu multă mândrie:

— Am un nume onorabil, Decsi Sándor mă cheamă! N-am făcut nimănui niciun rău. N-am furat nimănui nimic, ca să mă aduceţi cu jandarul! Şi nici n-aveţi dreptul, că eu nu-s dator să mă prezint în faţa civililor, fiind soldat al majestăţii sale imperiale! Dacă are cineva ceva cu mine, să se adreseze regimentului din care fac parte. Doar acolo sunt dator să dau socoteală.

Judecătorul de instrucţie căuta să-l liniştească cu sânge rece:

— Ia-o mai încet tinere. Asupra dumitale nu planează nicio acuzaţie. Dorim să obţinem doar câteva lămuriri privind chestiunea care te interesează şi personal; acesta e scopul anchetei. Spune-ne dumneata, când ai fost ultima oară la hanul de la Hortobágy?

— Vă pot spune precis, de ce aş tăinui?! Dar mai întâi jandarul acesta să plece din spatele meu că s-ar putea să mă atingă, iar eu îs cam nervos din fire, s-ar putea să-l cam scarmăn, să nu se mai adune…

— Ei, ei, ei! încetişor, tinere zmeu! Jandarmul nu este aici pentru a te păzi pe dumneata. Spune-mi aşadar, când ai fost ultima oară în vizită la domnişoara Klári şi dânsa ţi-a dat să bei vin?

— Apoi dacă mă gândesc foarte bine, vă pot spune.

Ultima oară am fost la hanul din Hortobágy de ziua sfântului Dumitru, anul trecut, când noi flăcăii am fost recrutaţi şi luaţi la oaste. De atunci n-am mai fost nici prin împrejurimile hanului.

— Sándor! – interveni strigând fata.

— Sándor mă cheamă. Aşa m-au botezat.

Judecătorul întrebă:

— Dar cu trei zile în urmă n-ai fost dumneata la hanul din Hortobágy, când fata hangiului ţi-a dat să bei vin preparat cu mandragora, din pricina căruia te-ai îmbolnăvit atât de tare?

— N-am fost la hanul din Hortobágy şi n-am mai văzut-o pe domnişoara Klári de vreo jumătate de an, darmite să fi băut din vinul ei.

— Sándor! Tu minţi? Pentru mine? – exclamă fata.

Judecătorul se enervă.

— Dumneata să nu încerci să induci în eroare justiţia. Fata a declarat şi a recunoscut totul, şi despre rădăcina de mandragora cu care a otrăvit vinul.

— Uite ce mincinoasă e!

— Dar ce motiv ar avea să-şi asume o crimă pedepsită foarte, foarte aspru?

— Ce motiv? Păi aşa-s fetele când sunt apucate de „ceasul ăl rău”, n-aud şi nu gândesc, ci aiurează. Domnişoara Klári are ce are cu mine, supărată fiind că ochii noştri nu s-au mai văzut. Acum se acuză aici singură ca să mă silească pe mine să recunosc, pur şi simplu din milă faţă de dumneaei, pe unde am umblat, la care dintre frumoase, să-mi astâmpăr dorul inimii, cine este vrăjitoarea care mi-a dat băutura ameţitoare. Dar eu dacă vreau o spun, dacă nu, n-o spun. Iată cum vrea să se răzbune pentru faptul că, de când m-am întors – în permisie – de la oaste, nici n-am mai dat pe la ea.

Auzind acestea fata îşi ieşi din ţâţâni:

— Sándor! Tu n-ai minţit niciodată, în toată viaţa ta!

Ce ţi s-a întâmplat acum? Cu o singură minciună pe care te-au învăţat să o spui, puteai să scapi de armată, dar n-ai putut să o rosteşti! Şi acum minţi că n-ai fost la mine cu patru zile în urmă? Dar pieptenul acesta cu care mi-am prins cocul cine mi l-a adus?[15]

Flăcăul îi aruncă râzând batjocoritor:

— Domnişoara o fi ştiind mai bine „cine" şi „cum" anume a hotărî i-o să-şi facă coc!

— Sándor! Asta nu-i drept! Nu-mi pasă că voi fi dezonorată şi pedepsită pentru răul pe care l-am făcut. Iată-mi şi capul, să mi-l taie, nu-mi pasă. Dar să nu spui că niciodată nu ţi-am trebuit, că niciodată n-ai venit la mine, căci asta e mai rău decât moartea.

Judecătorul explodă mânios.

— Mii de trăsnete! Rezolvaţi-vă disputele de amor între voi; dar eu trebuie să aflu cine a pus la cale otrăvirea. Pentru că avem de-a face cu un caz evident de otrăvire!

— Ei, răspunde! – strigă fata cu obrajii aprinşi.

— Răspunde la întrebare!

— No, dacă vreţi cu tot dinadinsul, fie, ce-mi pasă! Pot să vă spun. În pusta de la Ohat am dat de o familie de ţigani cor tur ari. În faţa şatrei era o ţigăncuşă minunată, cu ochi de stele. Mi-a vorbit, şi m-a invitat în şatră. Frigeau un purceluş. Am petrecut acolo cu ei. Am băut din vinul lor. Am simţit eu că e niţel amărui. Dar sărutul ţigăncuşei era dulce, aşa că nu-mi păsa de vinul băut.

— Minţi! Minţi! Minţi! – strigă fata.

— Acum ai născocit toată povestea asta!

Flăcăul râse obraznic şi cu multă poftă. Îşi puse mina dreaptă la ceafă, cu cealaltă bătu tactul şi începu să cânte:

„Cum să nu-mi fie dragă lumea?

Dacă ţigăncuşele, unguroaicele, toate-s flori din grădina mea!

Nu „acum" inventase toată această poveste, ci încă în

15 Potrivit obiceiului popular, fetele logodite poartă parul strîns în coc.

noaptea aceea de suferinţă, când „trandafirul galben” îl îngrijise şi îi pusese comprese. Cu capul chinuit de dureri se gândise la toată povestea aceasta, pentru a-şi scăpa iubita necredincioasă.

Judecătorul bătu nervos cu pumnul în masa.

Atunci flăcăul luă o poziţie serioasă:

— Eu, domnule, nu joc comedii aici. Sunt gata să jur că tot ce am spus este adevărat.

Şi chiar îşi ridică trei degete pentru a jura.

— Nu! Nu! Nu vei jura! – ţipă fata.

— Să nu-ţi pierzi sufletul pentru un jurământ strâmb!

— Lua-v-ar naiba pe amândoi! Amândoi sunteţi zănateci! – îşi dădu verdictul judecătorul.

— Domnule notar, rezumă şi scrie depoziţia flăcăului despre ţigăncuşă, pe care o acuzăm de tentativă de omucidere. S-o caute poliţia unde e. Asta e treaba lor. Voi puteţi să plecaţi, în caz de nevoie veţi primi citaţie.

Cu aceasta fata fu eliberată, nu însă fără a fi dojenită părinteşte.

Flăcăul mai trebuia să rămână, ca să asculte şi să-şi semneze depoziţia.

Fata îl aştepta pe culoar.

Roibul era deja înşeuat, lângă salcâm.

Flăcăul trecu întâi pe la veterinar şi-i mulţumi pentru vindecare şi pentru îngrijirea părintească.

Veterinarul participase şi el la proces în calitate de martor oficial; ştia totul.

— Ei, Sándor! – îi zise flăcăului, după ce acesta îi mulţumi pentru tot – eu mulţi actori vestiţi am văzut în viaţa mea, dar n-a jucat niciunul aşa de bine ca tine.

— Nu aşa trebuia să fac?

— Eşti un om de onoare, Sándor. Bine ai făcut ce ai făcut. Dacă te întâlneşti cu fata, spune-i o vorbă bună. Nu ştia biata de ea ce face.

— Nu-s supărat pe ea. Dumnezeu să vă aibă în pază,

domnule doctor, pentru bunătatea dumneavoastră.

Când ieşi pe culoar, fata îi aţinu calea şi-l prinse de mână.

— Sándor! Ce-ai făcut cu tine? Ţi-ai dat sufletul pierzaniei! Ai jurat strâmb, ai spus o poveste mincinoasă pentru a mă salva. Ai negat că m-ai iubit vreodată pentru ca trutml meu să nu fie biciuit, pentru ca gâtul meu frumos să nu fie tăiat de barda călăului. De ce ai făcut toate astea?

— Asta mă priveşte pe mine. Atâta îţi spun, doar, că de azi înainte pe unul dintre noi doi îl dispreţuiesc şi mi-e scârbă de el. Nu începe să plângi. Nu eşti tu aceea. Nu voi mai putea privi în ochi tăi niciodată, pentru că mă văd pe mine în ei. Nu valorez nici cât nasturele ăsta găurit, căzut acum de pe vesta mea. Dumnezeu să te aibă în pază.

Cu acestea sări pe roibul său, îl dezlegă de salcâm şi dispăru în pustă.

Fata a mai privit lung, lung după el, până ce n-a mai văzut nimic, lacrimile acoperindu-i vederea. Se plecă, căută nasturele căzut şi-l ascunse la pieptul ei.

vu

S-a întâmplat chiar aşa cum prevăzuse baciul. Când ajunseră la bacul din Polgar, nu se putea trece apa. Tisa, Sajó, Hernád, toate se revărsaseră deodată. Apele erau atât de mari, încât ajunseseră până la înălţimea podului. Bacul era scos din apă şi legat bine de sălciile de pe mal. Viitura aducea copaci întregi, cu rădăcini cu tot. Potopul era în schimb pe placul raţelor sălbatice şi lişiţelor care n-aveau acum să se mai teamă de vânători.

Din păcate circulaţia fusese astfel oprită nu numai pentru vitele cumpărate, ci şi pentru târgoveţii care veneau din Debreţin şi din Újváros, vrând să ajungă la târgul de la Onod, şi ale căror căruţe rămăseseră pe jumătate în noroi, afară, sub cerul liber, în timp ce stăpânii lor stăteau amărâţi în singura sală ticsită de lume a cârciumii de la bac.

Lacza Ferkó se duse şi cumpără fân pentru vite, o claie întreagă.

— Trei zile încheiate vom tăia aici frunză la câini.

Norocul lor că între târgoveţi era şi o vânzătoare de fripturi, care venise aducând cu ea o grămadă întreagă de carne de porc proaspătă şi ustensilele necesare pentru frigare. Ea se şi apucă pe loc să-şi vândă marfa. Improviză din coceni o vatră, şi îşi instală bucătăria. Lemne de foc n-aveau nevoie să cumpere, aducea Tisa pe gratis destule. Vin avea cârciumarul de la bac, cam acru, dar în lipsă de altceva, bun şi acesta. De altfel, orice ungur poartă la el o ploscă şi o traistă cu merinde când pleacă la drum.

Aşa că timpul trece oricum, iar oamenii leagă cunoştinţe. Cizmarul din Debreţin şi pielarul din Balmazújváros sunt cunoştinţe vechi; blănarului toată lumea îi spune „cumetre”. Cel cu turtă dulce stă la o masă „extra” (crede că el e mai acătării decât ceilalţi, pentru că poartă un guler purpuriu), dar cu toate astea se amestecă şi el, uneori, în vorbă. Mai târziu nimereşte pe-aici şi un negustor de cai, dar el n-are voie să intervină în discuţii decât stând în picioare, deoarece are nasul turtit. Când intră ciobănaşul, îi făcură loc şi lui; autoritatea ciobanului e respectată şi de către orăşeni. Cei doi flăcăi din Moravia rămaseră afară, să păzească mica cireadă. Se vorbea încă încet, cu socoteală, pentru că tânăra femeie a lui Pundor nu venise încă; după ce sosea ea, nimeni nu mai reuşea să vorbească. Dar căruţa ei rămăsese blocată undeva de vremea asta neprielnică drumurilor, – ea venea în aceeaşi căruţă cu cumnatul său care aduce lăzi frumoase vopsite pentru a le vinde la târgul din Onod. Iar tânăra femeie a lui Pundor aprovizionează lumea cu săpunuri şi cu lumînări de seu. Când intră ciobănaşul, fumul de pipă se putea tăia cu cuţitul, de-abia putea să desluşească ceva.

— Ia spune-mi cumetre – continuă cizmarul, adresându-se pielarului, alde dumneata, acolo în Újváros,

eşti mai aproape de hanul din Hortobágy decât noi; cum s-a întâmplat otrăvirea acelui flăcău herghelegiu de către fiica cârciumarului?

Cuvintele acestea îi străpunseră parcă inima ciobănaşului.

— Cum să se fi întâmplat? Frumoasa Klári pusese în tocăniţa pe care o gătise lui Decsi Sándor nişte arome cam neobişnuite.

Interveni şi cel cu turtă dulce.

— Iar eu am auzit că pusese o fiertură în berea făcută cu miere, fiertura aceea care se foloseşte pentru a ameţi peştii.

— No, că domnul vrea să ştie mai bine ca oricine! Că are lanţ de aur la ceas! Păi de acolo din Újváros l-au ridicat pe Decsi felcerii de la regiment, ca să-i facă autopsie. Au şi găsit ăia ghearele de cioară în burta lui. Le-au şi pus la păstrare în spirt. Vor servi drept mărturie la proces.

— Văd că domnul l-a şi ucis pe bietul flăcău. Dar el n-a murit de otravă, a înnebunit doar, l-au şi trimis la Buda. Acolo îi găuresc capul, că în el s-a tras toată puterea otrăvii.

Iaca, iaca! L-au trimis la Buda! Ba la cetatea de pământ ca să vândă scânduri. Păi chiar nevastă-mea a vorbit cu femeia care face flori artificiale, şi care alcătuise buchetele pentru vălul sicriului lui Decsi Sándor. Asta e sigur!

— Dar e aici şi femeia lui Csikmák, cea care vinde fripturile; ea a plecat cu o zi mai târziu decât noi din Debreţin. Pe ea s-o întrebaţi, ea ştie precis totul.

Dar femeia le comunică părerea ei doar pe fereastră, căci nu putea să-şi părăsească postul de lângă tigăi. După ea flăcăul ucis a şi fost înmormântat; cântase la ceremonie chiar corul din Debreţin.

— Dar cu fata cum a rămas? – întrebară vreo trei deodată.

— Fata a fugit în lume. A fugit cu iubitul ei, un ciobănaş care o sfătuise să-l otrăvească pe herghelegiu; acum tocmesc împreună o ceată de tâlhari.

Lacza Ferkó asculta toate acestea cu calm.

— Poveşti! Aiureli! – se împotrivi cel cu turtă dulce.

— Doamna Csikmák nu ştie cum s-a întâmplat. Fata o fost prinsă îndată, pusă în fiare şi luată de jandari. Ucenicul meu a văzut tot, căci tocmai era în oraş.

Ferkó era numai urechi; nici nu se mişca.

La un moment dat sosi cu mare tărăboi mai sus pomenita tânără femeie a lui Pundor. În faţă ea, după ea căruţaşul şi apoi cumnatul, aducând o ladă mare.

Limba asta maghiară e, zău, foarte răbdătoare, că poate numi „tânără femeie” o asemenea făptură ca această maistoriţă de săpunuri.

— Ei, ne spune acum doamna Pundor ce s-a întâmplat cu fata crâşmarului, cea care l-a otrăvit pe Decsi Sándor?

— Vă spun eu, vă spun, sufleţeilor, dar mai întâi staţi să răsuflu şi eu un pic (şi zicând acestea se aşează pe lada cea mare, căci scaunele sau banca s-ar fi prăbuşit sub trupul ei).

— Ei, au prins-o oare pe frumoasa Klári, sau a fugit în lume?

— Vai, sufleţeilor! Aia a fost chiar judecată deacurri. Au condamnat-o la moarte; mâine merge popa la ea, iar poimâine o execută. Chiar azi va sosi călăul din Seghedin; o să tragă la hanul „Calul bălan”, pentru că la „Taurul fioros” n-au vrut să-l găzduiască. Toate astea-s tot atât de adevărate cum mă vedeţi aici. Le ştiu chiar de la Hauzknyek, care cumpără luminări de la mine.

— Oare cum o vor executa?

— Apoi zău că ar merita – dacă ar mai exista şi azi dreptatea din bătrâni – să fie arsă pe vrejuri de mazăre; dar o să-i taie doar capul. Că-i fiică de nemeş, taică-său e

nobil. Or* ăstora se obişnuieşte doar să le taie gâtul.

— Ia lasă dumneata poveştile astea, – se împotrivi cel cu turta dulce.

— Azi nu mai ia nimeni în seamă nobleţea! Adevărat, înainte de paşopt, da! Atunci, când îmi puneam mantia mea cu nasturi de argint, eram luat şi eu drept nobil, nici că îmi cereau vamă la podul din Pesta; dar azi în zadar îmi iau mantia cu nasturi de argint…

— Ia să ne laşi în pace, domnule, cu mantia dumitale şi cu nasturii ăia! – îi luă cuvântul blănarul.

— Las-o pe femeie să ne spună ce a mai auzit: din ce pricină a ajuns fata aceea frumoasă să ucidă?

— Vai! Ce mi-a fost dat să aud! Că după aia a mai fost ucis cineva! Nu de mult a trecut pe aici un precupeţ foarte bogat din Moravia, ca să cumpere nişte vite. Avea mulţi bani la el. Frumoasa Klárika şi ciobanul se înţeleseseră; l-au omorât şi l-au aruncat în Hortobágy. Herghelegiul, care şi el o iubea pe fată, i-a prins asupra faptului. Aşa că au împărţit banii cu el, apoi l-au omorât şi pe el cu otravă.

— Dar ciobanul n-a fost prins? – întrebă supărat cizmarul.

— L-ar fi prins ei, dar unde-i el acum… poate dincolo de oceane. Jandarmii toţi câţi sunt în ţară, pe el îl caută. S-a dat de veste şi în popor. S-a afişat şi cum arată. Chiar eu am citit. O sută de taleri sunt puşi pe capul lui, dacă îl prinde cineva viu. Ehei, şi eu care îl cunosc bine!

Dacă în locul lui Lacza Ferkó ar fi fost acum aici Decsi Sándor, mare scandal ar fi ieşit. Mare ocazie pentru o scenă teribilă. Ciomagul cu capătul plumbuit să bubuie pe masă, scaunul să zboare într-un colţ, iar el să strige în gura mare: „Eu sunt acela care este căutat. Ia să vedem cine are trebuinţă de cei o sută de taleri puşi pe capul meu?!”

La care ar fi sărit toată adunătura aceasta, fugind care încotro, ascunzându-se fie în beci, fie în horn.

Dar ciobanul e altfel. El e obişnuit încă de acasă cu o atitudine precaută. Învăţase la vite ca taurul nu trebuie apucat de coarne.

Îşi puse coatele pe masă şi o întrebă pe femeie:

— Apoi după afişul acela chiar l-ai recunoaşte dumneata pe ciobanul căutat?

— Dacă l-aş recunoaşte? Cum să nu-l recunosc! Păi nu de la mine cumpăra săpun?

La aceste cuvinte interveni şi negustorul de cai, pentru a demonstra că mai ştie şi el câte ceva:

— Cum poţi spune aşa, dragă doamnă, ce nevoie ar avea ciobanul de săpun? Păi ciobanii poartă cu toţii cămăşi şi izmene albastre care n-au nevoie să fie spălate pentru că mai întâi pânza e fiartă în grăsime.

— Iaca! Ce te amesteci dumneata în vorbă?! apoi săpunul trebuie doar pentru lenjerie? apoi ciobanul nu se rade? Sau poate că şi ciobanii poartă barba lungă ca precupeţii evrei?

Toată lumea râdea pe seama celui care intervenise în vorbă.

— Aşa-mi trebuie! – mormăi negustorul.

Ciobanul, cu o voce calmă, începu s-o întrebe din nou pe femeie:

— Nu ştii oare dumneata şi numele acelui cioban?

— Cum să nu-l ştiu? Numai că nu-mi vine-n minte. Doar îl cunosc ca pe fiul meu. Îi am numele pe limbă…

— Nu-l cheamă Lacza Ferkó?

— Ba! Aşa îl cheamă! Lacza Ferkó! Bată-l norocul! Mi-ai luat vorba din gură. Şi dumneata îl cunoşti poate?

Dar ciobănaşul nici acum nu spuse că îl cunoaşte, ca pe singurul fiu al lui taică-său, ca pe el însuşi, ci goli calm tutunul din pipă în palmă, umplu din nou pipa tot atât de calm, apoi se sculă, îşi lăsă ciomagul sprijinit de scaun, ca un semn că acesta este ocupat, să nu se aşeze altcineva pe el, îşi aprinse apoi pipa de la singura luminare care pâlpâia

la mijlocul mesei şi ieşi afară.

Cei rămaşi făcură îndată tot felul de observaţii la adresa lui.

— Că şi omul acesta o fi având o piatră mare pe suflet.

— Mie nu-mi plac nici ochii lui.

— Asta o fi ştiind ceva despre uciderea flăcăului.

Negustorul de cai nu se învăţase minte, l-a pus păcatul să intervină din nou în discuţie.

— Stimaţi domni şi doamne! Eu aş vrea să vă aduc la cunoştinţă umilele mele observaţii. Ieri după-masă am fost în pusta din Ohat ca să cumpăr cai. Şi l-am văzut cu ochii mei pe mortul şi otrăvitul Decsi Şandor; era sănătos, întreg şi frumos, ca un măr roşu; chiar el mi-a prins mânjii cumpăraţi cu o frânghie. Asta e tot atât de adevărat, precum mă vedeţi.

— Aoleu! Ce obrăznicie! Ne contrazici pe noi toţi? Ne faci mincinoşi? – tăbărâră cu toţii pe el, şi-l zvârliră frumuşel afară.

Negustorul care se trezi astfel afară îşi îndreptă pălăria făcută zob, mormăi ceva necăjit şi îşi făcu singur morală:

— Dracu’ m-a pus? Ce-i trebuie ovreiului să spună adevărul!

Iar ciobănaşul se duse la mica cireadă şi cu chiu – cu vai îi făcu pe cei doi flăcăi din Moravia să înţeleagă că pot trece la rândul lor să bea şi ei câte un păhărel de vin. Acolo e scaunul său, de care este sprijinit un ciomag, el va păzi până atunci vacile.

Şi în timp ce păzea, căută o bucată de bălegar uscat şi o vârî în mâneca şubei. Ce-o fi vrând să facă cu ea?

Noroc că, în afară de Hortobágy nu se ştie ce este de fapt materia aceea cu care păstorii pustei îşi fac focul. E adevărat că mirosul ei nu seamănă deloc cu cel al lăcrămioarelor, dar acesta e singurul mijloc al omului din

pustă să-şi facă focul. Am putea-o numi „turbă zoologică”.

Ne amintim de anecdota aceea în care este vorba de un moşier ungur care, după luptele pentru libertate, a trebuit să fugă în străinătate şi s-a refugiat în libera Elveţie. Dar se obişnuia greu cu munţii aceia masivi şi înalţi. Serile, când se închidea în camera lui, punea bălegar uscat, adunat de pe pajişte, pe marginea şemineului şi îl aprindea. Îşi închidea apoi ochii, şi mirosind fumul acesta aromat, visa cirezile de vaci şi turmele de oi din pustă, şi se visa între tot ce-i dorea sufletul…

Dacă şi asupra unui om atât de delicat fumul de bălegar avusese un asemenea efect, cum să nu fie de crezut ceea ce am să povestesc în continuare:

La vadul din Polgár călătorii mai stătură două zile, abia în a treia noapte, când îşi pierduseră deja răbdarea şi mâncaseră toate proviziile, le spuse barcagiul vestea îmbucurătoare: au scăzut apele Tisei. Mâine în zori se pot relua trecerile, bacul chiar fusese împins la locul lui.

Cei care însoţeau carele nici nu mai aşteptară, traseră căruţele pe bac, şi le legară strâns una de cealaltă, fixându-le bine şi de podea. Abia după aceasta fură aduşi pe bac şi caii.

Mai târziu veni rândul vitelor. Încăpură şi ele, destul de înghesuite însă. Dar la teatru? Acolo trebuie să stai şi mai înghesuit!

Ultimul a fost adus taurul, căci publicul călător se temea de el. După el a urmat doar ciobănaşul pe calul său. Cei doi flăcăi din Moravia se aşezaseră între vite şi căruţe.

Dar încă nu se putea porni, pentru că frânghia care lega cele două maluri era prea întinsă, de abia se putea ajunge la ea; trebuia aşteptat s-o bată puţin soarele, ca să se mai moaie: se vedea cum fumega parcă, din pricina aburilor.

Ca să nu se piardă timpul de pomană, ciobănaşul

propuse ca barcagiul să pregătească un papricaş de peşte. Altceva de mâncare tot nu mai avea nimeni. Ori, ceaun există şi peşti erau destui. Se putea scoate din apă cu lopata, mai ales din locurile de unde apa se retrăsese: crapi graşi, somni şi tot felul de alte sçecii mai mari sau mai mici. Fură curăţaţi la repezeală, taiaţi în bucăţi şi aruncaţi în ceaun. Sub ceaun focul ardea deja vesel. Era ca şi gata. Dar acum se mai ivi o problemă: „cine mai are boia”?

Boiaua nu lipseşte din traista nici unui ungur de treabă, dar după trei zile de „post”, oricâtă ar fi avut la ei, tot se termina. Iar fără boia nu există papricaş de peşte!

— Las că am eu! – zise elobănaşul, şi scoase o cutiuţă de lemn din mâneca şubei. Se vede că e un bărbat prevăzător, a păstrat boiaua pentru zile grele, salvând astfel de foame tot grupul călătorilor.

Dar ceaunul era tocmai în partea cealaltă a baculuі. Astfel ciobanul trebui să meargă până acolo chiar pe marginea baculuі, ca să ocolească vitele. Iar cutia în care se află boiaua, se ştie că nu se dă din mână.

Apoi până ce barcagiul presără peste peştii din ceaun piperul acesta purpuriu (despre care încă Oken scrisese că-i otravă, dar sunt popoare sălbatice care au curajul să-l mănânce!), ciobănaşul vârî pe furiş în focul de sub ceaun bucata de bălegar uscat.

— Dar curios mai miroase papricaşul ăsta de peşte! – remarcă peste puţină vreme cizmarul.

— Adevărat! întări şi blănarul.

Dar cel mai mult se agitau cornutele la acest miros, întâi taurul adulmecă neliniştit. Îşi ridică nasul în vânt şi începu să-şi scuture talanga de la gât. Slobozi câteva mugete puternice, îşi lăsă capul în pământ, îşi ridică coada ca un steag şi începu să sforăie înfricoşător. Ca la o comandă începură să se agite şi vacile; se tot foiau, se urcau una peste alta, mugeau şi se îngrămădeau toate la

marginea bacului.

— Iisuse, Maria, Sfântă Ana! Veniţi în ajutorul bacului! – începu să ţipe grăsuna maistoriţă de săpunuri.

— Ia treci dumneata acum îndată pe partea cealaltă a bacului, ca să ne recăpătăm echilibrul – glumi cizmarul.

Dar fără glume! Situaţia bacului devenise critică. Toţi bărbaţii trebuiră să apuce de frânghie ca să poată menţine echilibrul. Şi aşa marginea de dincolo a bacului se apropia periculos de nivelul apei!

La un moment dat taurul începu să sforăie tare, apoi, cu un salt uriaş, se aruncă în apă. La acest semn toate cele douăzeci şi patru de vaci săriră şi ele în apă.

Bacul era pe la mijlocul Tisei.

Vitele înotau spre ţărmul unde fusese îmbarcate.

Cei doi din Moravia începură să strige barcagiilor:

— Ţuruc te rog! Ţuruc!

— Voiau să se întoarcă cu bacul îndată după vitele evadate.

— Pe dracu’ ţuruc! – protestară ceilalţi. Noi trebuie să trecem. Şi aşa am întârziat la târgul de la Onod.

— Nu vă mai necăjiţi, flăcăi, – zise flegmatic ciobănaşul. Las’ că vorbesc eu cu vitele astea.

Zicând acestea sări în şa, merse cu calul până la marginea bacului, dădu pinteni şi sări în Tisa.

— Las că le ajunge din urmă ciobanul! Nu păţeşte el nimic, n-aveţi nicio grijă! îi încurajă cizmarul pe cei doi din Moravia care erau speriaţi rău.

De altă părere era negustorul de cai, care din lipsă de spaţiu rămăsese pe malul celălalt (de altfel nici nu voise să se îmbarce pe bac cu „atâtea vite”).

— Ehei, nicicând n-o să mai vedeţi voi vitele astea fugite! Orice aţi mai face! – strigă el spre bac.

— Jar vorbeşte omul acela al lui Pilat – se supără pielarul.

— Unde-i piciorul ăla de porc, ca să dau după el?

Vitele se apropiau de malul din partea Hortobágyului, înşiruite într-o linie oblică.

— Ajungând la apă mică vitele ieşiră frumos pe mal. Ciobanul rămăsese în urmă; în apă vitele înaintează mai uşor decât calul.

Când ajunse şi el pe mal, îşi luă de pe gât biciul începând să pocnească teribil.

— Iată! Le-a şi luat la mână! ziseră cei de pe bac, pentru a-i linişti pe flăcăii din Moravia.

Dar pocniturile de bici le fac pe vite să fugă şi mai iute.

Pentru cei de pe bac toată această întâmplare cu vitele oferi un bun prilej pentru noi discuţii. Barcagii jurară că nu pentru întâia dată se petrec asemenea lucruri. De multe ori se întâmplă ca pe bietele animale aduse din Hortobágy să le apuce „dorul” la mijlocul apei; dintr-odată încep să se agite, sar în apă, înoată la mal şi se întorc în pustă.

— Şi la oameni există dragostea de patrie – începu să demonstreze cel cu turtă dulce, care citise multe cărţi şi aflase din ele despre acest sentiment.

— Ehei! – zise maistoriţa de săpunuri – vacile fug acasă, pentru că şi-au lăsat acolo viţeii. A fost prost ăla care le-a despărţit de viţeluşii lor.

— Eu am o altă presimţire – zise elzmarul, care prin meseria lui era sceptic.

— De multe ori am auzit eu că lotrii şireţi, când vor să împrăştie o cireadă, îşi pun în pipă puţină grăsime rasă de pe pălărie. Când cornutele simt fumul ăsta, devin parcă zălude şi o iau care încotro. Iar lotrii le pot aduna pe urmă cu uşurinţă. Drept să vă spun, eu am şi simţit mirosul ăsta de fum.

— Şi totuşi n-ai luat-o razna, cumetre! (Râseră cu toţi cu poftă.)

— Ei lasă, blănarule! Ajungem noi la mal!

Dar cei doi din Moravia nu găsiră câtuşi de puţin că dizertaţia despre vite ar oferi vreun motiv de râs sau un prilej să-şi îmbogăţească cunoştinţele despre animale. Făcură un tărăboi grozav, întocmai ca ţiganul căruia i s-a furat calul. Bătrânul barcagiu ştia puţină slovacă şi începu să-i încurajeze:

— Nu mai zbieraţi atâta cumetrilor. Ne ştiekat! Ciobanul ăla nu v-a furat vitele. E un om de bună-credinţă. Doar îi stă scris şi pe pălărie „O.D.”, ceea ce nu înseamnă câtuşi de puţin „oţi şi derbedei”, ci Oraşul Debreţin. Nu fuge ăla cu vacile voastre. Până ne întoarcem, toate vitele vor fi adunate acolo, pe mal. Pe toate le va găsi ciobanul. Doar şi câinele său a sărit în apă şi a mers după el. Apoi, când vom îmbarca din nou cireada asta năbădăioasă, vacile trebuie legate câte trei, iar taurul trebuie legat cu coarnele de cercul acela de fier de colo. Aşa or să treacă ele frumuşel. Bineînţeles, taxa de bac trebuie plătită încă o dată.

...Trebui o oră şi jumătate până ce bacul ajunse pe malul opus, debarcă şi îmbarcă din nou, trecând înapoi. Cei doi moravezi alergară să caute cireada, dar nu găsiră nici ţipenie de animal.

Negustorul de cai susţinea că vitele furioase fugiseră cu o viteză de bolid spre nişte boschete, urmărite de cioban şi de câinele lui, dar dispăruseră repede din vedere. Nu fugeau pe drumul cunoscut, ci aşa, aiurea, cu capetele în pământ şi cu cozile ridicate, ca atunci când vita e supărată de tăuni.

Un olar întârziat care venea cu o căruţă de oale dinspre Újváros, le povesti că el văzuse, undeva în Hortobágy, o mică cireadă de vite gonind de scăpăra pământul sub copite, spre dealurile din Zám, urmată de un flăcău călare şi de un câine. Dăduseră de apa Hortobágy-ului, dar nu se opriseră, se aruncaseră în apă, apoi se pierduseră în stufăriş.

Bătrânul barcagiu auzind acestea spuse celor doi flăcăi din Moravia, care ascultau acolo cu gura căscată:

— No, fârtaţilor, acu chiar că puteţi să zbieraţi!

Pusta Ohat este păşunea hergheliei tărcate. Din ocolul aflat în mijlocul pustei, sub toată bolta cerului nu vezi decât cai păşunând. Sunt acolo cai de toate soiurile, pe care doar bogăţia limbii maghiare le poate denumi: sur, vineţiu, negru, rotat, pistruiat, roib, oţeliu, şarg, alb (care se întâlneşte rar la mânji). Probabil de asta se şi numeşte herghelia „tărcata”. Herghelia „nobilă” este cu totul altceva! Acolo sunt cai de o singură rasă şi de o singură culoare.

Toate iepele cetăţenilor din Debreţin sunt aici. Aceştia nici nu au nevoie de grajd, nici vara, nici iarna; doar baciul dă raport o dată pe an despre sporul hergheliei.

Aici sunt crescuţi vestiţii cai învăţaţi cu nisipurile, încât vin cumpărători chiar din ţările cele mai îndepărtate, pentru că nu orice cal rezistă pe drumurile nisipoase; caii de munte, de pildă, obosesc foarte repede pe aceste drumuri.

Caii pot fi văzuţi păscând grupuri – grupuri, în jurul calului care îi conduce pe toţi. Calul mănâncă toată ziua. Oamenii învăţaţi spun că însuşi Jupiter blestemase calul, chiar atunci când acesta a fost creat de Minerva, să mănânce într-una şi să nu se satureniciodată. Patru-cinci herghelegii călare păzesc mereu miile de cai năbădăioşi, adunându-i pe cei rătăciţi cu pocnete de bici.

La cai totul este exact la fel ca la vite: ocolul, colibele herghelegiilor, fântâna cu cumpănă; dar aici nu există nici „cărăuş”, nici bălegar uscat, nici câini ciobăneşti; animalele acestea mândre nu acceptă câini în jurul lor, dacă se rătăceşte vreunul între ei, îl ucid cu copitele, ca şi pe lupi.

Spre ora prânzului grupurile încep să se adune la

fântână. Două căruţe se apropie de ocol dinspre podul mare de pe Hortobágy.

Baciul, un bătrânel îndesat, cu spinare lată, ridicându-şi palma pe deasupra ochilor, recunoscu încă de departe cine vine, după cai.

— Unul este domnul Kádár Mihály, iar celălalt negustorul Pelikán. Îndată ce m-am uitat în calendar am ştiut sigur că azi mă vor onora.

— Apoi până şi asta scrie în calendarul ăla? – glumi Decsi Sándor.

— Cum să nu, băiete! Totul stă scris în calendarul domnului Csáthy, nu degeaba şi-a agonisit el un han doar din abc-uri. Duminică va fi târg la Onod, unde domnul Pelikán trebuie să meargă cu caii.

Prezicerea se dovedise adevărată. Veniseră după cai. Domnul Kádár e vânzătorul, iar Pelikán Samu cumpărătorul.

Pe domnul Kádár, desigur, îl cunoaştem cu toţii. Este un bărbat cu o mustăcioară răsucită, cu zâmbetul veşnic pe buze, cu chip rotund, cu burticică. E îmbrăcat într-un dolman cu găitane, poartă cizme cu pinteni, pe cap are o pălărie rotundă cu borurile ridicate, şi ţine în mână un bastonaş având sculptat pe mâner un cap de pasăre. Chiar lui îi aparţine grupul de cai de lângă fântână, în frunte cu un armăsar şarg.

Iar Pelikán Samu e un bărbat osos, cu un nas tare încovoiat; poartă mustaţă lungă şi barbă. Are picioarele şi spatele puţin curbate, probabil de la necontenita încercare a cailor. Pe cap, pălăria cu borurile înalte, are înfiptă o pană de bâtlan. E îmbrăcat într-o vestă în carouri şi nişte pantaloni bufanţi, care îi acoperă cizmele. Într-unul din buzunarele laterale ţine cutia cu ţigări, în mină are un bici înfăşurat pe un mâner lung.

Domnii, coborând din căruţe, se apropiată de ocol, unde le-a ieşit în întâmpinare baciul; îşi strânseră mâinile,

apoi baciul spuse flăcăilor ce au de făcut şi porniră spre cai.

Doi flăcăi, pocnind puternic din bice, aduseră mai în faţă grupul de cai între care erau amestecaţi şi cei ai domnului Kádár. Erau vreo două sute de mânji zvăpăiaţi, de care omul nu s-a atins până acum niciodată.

Şi, când cei doi aşezară caii, cu pocnituri de bice, într-un fel de careu în faţa domnilor, negustorul făcu semn flăcăului din margine arătându-i o iapă şargă care îi plăcea.

— Pe asta aş vrea-o.

Atunci Decsi Sándor îşi dădu sumanul şi xiolmanul jos, prinse frânghia în mâna dreaptă, înfăşură capătul ei pe mâna stângă şi ieşi în întâmpinarea calului care fugea nebuneşte. Cu o repeziciune fulgerătoare aruncă spre iapa şargă frânghia, care se încolăci cu precizie matematică pe gâtul animalului. Ceilalţi cai fugiră mai departe nechezând, dar acesta rămase pe loc. Se zvârcolea, sărea în sus, dădea din copite, dar în zadar. Îl ţinea băiatul ăsta de la capătul frânghiei, de parcă ar fi fost turnat din oţel. Mâneca largă a cămăşii i se suflecase pe braţ; semăna cu statuia unui grec sau roman din antichitate, întruchipând un îmblânzitor de cai. Trase, când cu o mână, când cu cealaltă, frânghia; calul se apropia în pofida opintelilor sale puternice. Avea ochii ieşiţi din orbite, narile umflate, răsufla din greu, sforăind. Atunci flăcăul îl apucă de gât, îi şopti ceva la ureche, îi scoase frânghia de pe gât, iar animalul năbădăios se făcu asemeni unui mieluşel blând; lăsă fără împotrivire să i se pună zăbala în gură, căpăstrul pe cap şi să fie legat de căruţa negustorului, care nu întârzie să-şi servească victima cu o bucată de pâine sărată.

Şi această demonstraţie de forţă se repetă încă de trei ori! Sándor nu-şi greşi niciodată ţinta. Doar la cel de-al patrulea cal se întâmplă ca frânghia să alunece de pe gât

pe mijlocul calului; nefiind astfel gâtuită iapa se zbătu mai tare, târându-l chiar pe băiat pe o bucată bunicică de câmp; dar până la urmă fu învinsă şi ea şi adusă în faţa celor doi domni.

— Ehei, cu cât e mai frumoasă petrecerea aceasta, decât cea de la „Taurul”! – îi zise domnul Pelikán Samu, domnului Kádár Mihály.

— Ce altă treabă are el? – răspunse onorabilul jupân.

Negustorul îşi scoase portţigaretul şi-l servi pe flăcău cu o ţigară de foi.

Decsi Sándor luă ţigara, o aprinse şi pufai. Cei patru cai aleşi fură legaţi de căruţă. Doi în urma căruţei, unul lângă calul din stânga, altul lângă cel din dreapta.

— Aşa-i prietene, eşti flăcău zdravăn de tot, – zise domnul Pelikán, aprinzându-şi şi el o ţigară de foi, de la focul lui Decsi Sándor.

— Şi încă dacă n-ar fi fost bolnav… mormăi bătrânul baci.

— N-am fost bolnav! – se făli flăcăul, dând capul pe spate cu mândrie.

— Dar ce naiba ai fost atunci când te-au ţinut trei zile la spitalul din Mâţa.

— Doar nu stă omul într-un spital pentru vite!

— Dar ce făcuse atunci, omul?

— Păi a fost beat omul – cum se cuvine.

Bătrânul baci îşi răsuci mustaţa şi zise cu mare satisfacţie, dar mimând supărarea:

— Aşa-s lotrii ăştia! Pentru nimic în lume n-ar destăinui ei dacă ar păţi ceva, pentru nimic în lume!

Veni şi vremea plăţii.

Pentru cei patru cai tineri se înţeleseră la un preţ de opt sute de forinţi.

Domnul Pelikán scoase din buzunar o bucată de piele fină împăturită în patru (era portmoneul) şi căută în teancul de hârtii felurite. Nu era acolo nici măcar o

singură bancnotă, toate erau doar poliţe: completate sau goale.

— Eu bani nu port cu mine niciodată, doar poliţe – zise încet negustorul.

— Pe acestea în zadar mi le-ar fura: hoţul s-ar nenoroci pe sine furându-le. Eu doar aşa plătesc.

— Iar eu le primesc – răspunse domnul Kádár Mihály – semnătura domnului Pelikán înseamnă oricând bani-gheaţă.

Domnul Pelikán avea şi ustensile de scris. Ţinea în buzunarul pantalonilor un fel de pană cu ghivent, iar în cizme un fel de călimară.

— Vom avea îndată şi un birou de scris – zise Pelikán.

— Adă-ne onorate flăcău – i se adresă lui Sándor – calul dumitale, dacă nu te superi.

Şaua calului lui Decsi le servi drept birou pentru completarea poliţei. Sándor privi totul cu luare aminte. Dar nu numai el, ci şi caii. Tot ei, năzdrăvanii năbădăioşi care fuseseră fugăriţi şi dintrë care patru fuseseră prinşi cu arcanul, acum se adunară în jurul oamenilor privind curioşi, fără nicio teamă, ce făceau aceştia. (E adevărat, domnul Kádár îi trata cu covrigi săraţi de Debreţin). O iapă sură, îşi sprijini capul chiar de umărul lui Pelikán, holbându-se la tot ce se întâmpla. Lucru firesc, dat fiind că niciunul nu văzuse până azi, cum se completează o poliţă.

Probabil erau cu toţii de acord şi cu întrebarea pe care o puse Decsi Sándor:

— De ce a binevoit domnul să scrie opt sute doisprezece forinţi şi optsprezece crăiţari, cu toate că preţul a fost stabilit la opt sute de forinţi?

— Uite de ce, stimate domn: eu la preluarea mărfii sunt obligat să plătesc în bani gheaţă. Şi ce se întâmplă? Stimatul şi mult onoratul meu domn Kádár Mihály îşi scrie numele său pe verso, devenind astfel beneficiarul acestei poliţe; el se poate duce atunci, poate chiar mâine

dimineaţă, la bancă; acolo i se plătesc cei opt sute de forinţi, dar i se scad doisprezece forinţi şi optsprezece crăiţari, drept dobândă; în schimb eu restitui banii abia peste trei luni; până atunci îi folosesc.

— Şi dacă domnul Pelikán nu plăteşte banii la bancă?

— Atunci banca îi va lua de la mult onoratul domn Kádár Mihály. De asta se spune că „am credit”.

— Acu-nţeleg care e rostul poliţei.

— Dar ce dumneata n-ai văzut niciodată vreo poliţă, stimate domn?

Decsi Sándor râse cu poftă. Îi străluciră toţi dinţii albi şi frumoşi.

— Herghelegiu şi poliţe!

— Ei vezi, amicul dumitale, onoratul Lacza Ferkó, e un tânăr mai deosebit; cu toate că nu e decât cioban la vite, el ştie la ce e bună poliţa. Am chiar la mine o hârtie a lui, asemănătoare acestora; ţi-o şi arăt dacă vrei.

Şi căută prin grămada de hârtii, scoase una şi i-o arătă, dându-i-o apoi chiar în mână.

Poliţa era de zece forinţi.

Flăcăul întrebă cu mirare:

— Apoi domnul Pelikán cum de s-a cunoscut cu ciobănaşul? După cât ştiu nu face negoţ şi cu vite?

— Nu eu am avut onoarea ci nevastă-mea. Ştii, nevastă-mea are un mic atelier de bijuterii, care o priveşte doar pe ea, căci eu nu mă amestec. Cu câteva luni în urmă venise la ea onoratul domn Lacza Ferkó aducând o pereche de cercei de argint, ca să fie suflaţi cu aur, dar bine şi frumos.

Auzind acestea, Sándor sări ca înţepat de viespe – cercei de argint?

— Da, o lucrătură frumoasă de altfel, filigran. S-au înţeles la zece forinţi. I-a făcut cerceii şi băiatul i-a şi luat. Natural, nu pentru a-i folosi el…

N-avusese bani, deci lăsase poliţa aceasta. O să

plătească în ziua de sân Dumitru.

— Poliţa aceasta?

Ochii lui Decsi Sándor ieşiseră din orbite şi rânji atât de ciudat încât cei doi credeau că râde; dar poliţa din mâna lui tremura. Nici nu-i dădu drumul din mână, o ţinea strâns.

— Dacă îţi place atât de mult poliţa aceasta – ţi-o dau în loc de bacşiş – zise domnul Pelikán într-o clipă de mărinimie.

— Dar, domnule! E mult prea mult pentru un bacşiş. Zece forinţi!

— Păi pentru dumneata, sigur că pare prea mare suma de zece forinţi. Nici eu nu-s atât de tâmpit să arunc mereu bacşişuri de zece forinţi, dar. ca să-ţi spun cinstit, aş vrea într-un fel sau altul să scap de poliţa aceasta, aşa cum a scăpat cizmarul de nevastă-sa.

— Poate e vreo înşelătorie cu poliţa asta?

— Nu, nu-i nicio înşelătorie. Mai mult, e chiar foarte bine făcută. Dar hai să-ţi explic ca lumea. Uită-te aici. Aici scrie: „Onor. Adr. Lacza Ferkó”. După care urmează: „domiciliul lui” – apoi, „se va plăti”. Ei, aici, în ambele locuri trebuia scris Debreţin.

Dar nevastă-mea, femeie proastă, în loc de asta a scris Hortobágy. Asta ce-i drept, e adevărat. Domnul Lacza Ferkó domiciliază în Hortobágy. Dar măcar de ar fi scris: „Hanul din Hortobágy”, aş fi ştiut eu unde este; dar cum să mă apuc acum să cutreier toată pusta cu poliţa asta, vorba ceea, „în pustă, pe stânga, strada habar n-am, numărul dracu’ să-l ştie”; şi să risc să-mi sfâşie câinii ciobăneşti pantalonii. Ce m-am mai certat eu cu femeia pentru chestia asta. Acum măcar pot să-i spun că am dat poliţa, chiar cu un câştig de o sută de procente, deci nu ne-om mai certa pe chestia ei. Aşa că primeşte-o sănătos, domnule. Dumneata ai posibilitatea să încasezi de la domnul Lacza cei zece forinţi; dumneata nu te temi nici de el, nici de

câinele lui.

— Vă mulţumesc, domnule! Vă foarte mulţumesc!

Flăcăul împături poliţa şi o băgă în buzunarul dolmanului.

— Vezi cât e de mulţumit băiatul pentru bacşişul de zece forinţi – îi şopti domnul Kádár Mihály baciului.

— Mărinimia îşi face efectul.

(Domnul Kádár Mihály era un om citit, fiind abonat la „Revista duminicală” şi la „Noutăţi politice”, aşa că vorbea o limbă aleasă).

— Nu din pricina banilor se bucură – mormăi baciul un fel de răspuns – doar ştie şi el foarte bine că Lacza Ferkó a plecat, cu un angajament strălucit, în Moravia, încă de vinerea trecută; nu-l va mai vedea nici pe el, nici sfanţii ăia, care de altminteri nici nu-l interesează. Dar s-a lămurit asupra cerceilor. Că despre o fată este vorba aici.

Domnul Kádár duse la gură capătul în formă de pasăre al toiagului său.

— Aha! Ei, asta schimbă mult logica lucrurilor.

— R Pentru că, să ştiţi şi dumneavoastră, eu îi sunt naş băiatului acesta. Îl iubesc foarte mult. Nimeni altul nu se pricepe la cai mai bine decât el. De-asta am şi făcut totul ca să-l scap de armată. Iar celălalt, acel Ferkó, îl are ca naş pe cumătrul meu, baciul de la cireada de vite. Şi acela e un băiat de ispravă. Şi ar fi fost ei foarte buni prieteni, dacă dracul, sau ştiu eu ce duhuri rele nu ar fi adus-o între ei pe fata aia cu chipul gălbejit. Din pricina ei mai-mai că nu s-au sfâşiat. Noroc ca bunul meu cumătru s-a gândit la ceva: să-l trimită pe Ferkó în Moravia, ca baci la un prinţ. Aşa o să fie din nou pace în Hortobágy.

— Ei, asta zic şi eu „oul lui Columb”, pentru a scăpa din urzelile Ariadnei.

Becsi Sándor îi observă pe cei doi că discută despre el. Nu-i în firea ungurului să tragă cu urechea. Căută şi el să evite acest lucru. Duse caii la adăpat, unde se

adunaseră deja şi alte grupuri de cai. Îşi găsi acolo destul de lucru. Erau cinci flăcăi, trei cumpene de fântână şi o mie cincizeci de cai. Fiecare flăcău trebuia să tragă găleata de două sute zece ori, umplând din nou şi din nou adăpătoarea. Asta e distracţia lor, repetată de câte trei ori pe zi. Nu se pot plânge că nu fac destulă mişcare.

Dar la Decsi Sándor nu se putea. observa nimic. Era atât de vesel că puteai să-l „pui să-ţi prindă vrăbii. Cânta şi fluiera ziulica întreagă. Pe tot întinsul câmpiei răsuna cântecul său preferat:

„Şi ce dacă mi-s sărac Şase cai schimb după plac şi toţi şase-s subţirei iar eu mi-s domn printre ei”.

Şi al doilea flăcău şi al treilea preluară cântecul din zbor, şi cântară împreună de răsună toată pusta.

Şi ziua întreagă a fost atât de veselă, de dimineaţă până seară, încât mai că puteai crede că nu-i a bună! Apoi, după apusul soarelui, adunară caii în jurul ocolului, unde vor sta împreună până în zori.

Un băieţandru aduse în acest timp din stufărişul apropiat un braţ mare de stuf uscat. Cu stui se făcea focul şi se încălzea mâncarea. Cina era cu totul deosebită de aceea a ciobanilor. Nici vorbă de vreun purcel, sau de vreo oaie rătăcită, aşa cum se povesteşte adesea în piesele de teatru. Se ştie doar că porcii şi oile se găsesc numai dincolo de apa Hortobágy-ului, ar trebui să mergi cale de o zi pentru a înşfăca vreun purcel sau miel. Apoi, pe aici nu se face nici tocană gătită din carnea animalelor căzute, despre care pomenèau mereu ciobanii de la vite. Pentru cei de aici găteşte la oraş chiar nevasta baciului, pentru o săptămână întreagă. Şi e mâncare boierească, ar putea s-o mănânce oricine: „sos alb cu oţet, – supă de tarhon, – raiul calvinistului, – sărmăluţe, friptură împănată”. Toţi cei cinci flăcăi iau cina împreună cu baciul lor, nu este uitat nici băieţandrul.

Spre deosebire de vite, care la apusul soarelui se

culcă aşezate grămadă, îndată după adăpat, şi încep să rumege, calul e mai puţin filosof, mai mănâncă şi noaptea; îi place iarba fragedă, lucioasă în razele lunii.

Decsi Sándor are azi un chef nebun.

Iată ce întrebare îi puse baciului când se aşezară pentru cină în jurul focului.

— Ia spune-mi, dragă naşule, de ce calul mănâncă toată ziulica şi e în stare să mănânce chiar şi noaptea? în ce mă priveşte, chiar de-ar fi câmpul presărat cu gogoşi, care îmi plac atâta, tot n-aş avea chef să mă îndop toată ziua.

— Ei, hai să-ţi spun băiete, dar să nu care cumva să râdeţi de mine. Asta-i o poveste veche. Încă de pe vremurile în care studenţii mai umblau cu tricornuri pe cap. De la unul de-ăsta, mânjit de cerneală, am auzit cele ce urmează, fie-i ţărâna… grea dacă m-o fi minţit. Ei, a fost odată un sfânt, căruia i se spunea Martin.

Mai exista el şi azi, dar nu mai trece pe aici. Că a fost un sfânt ungur, se vede chiar din faptul că umbla mereu călare… Şi tot în Hortobágy-ul nostru trăia un rege căruia i se spunea Men-Morut. Acesta reuşise să pună mâna pe calul sfântului Martin. L-a poftit pe sfânt la masă, iar calul i l-a dus în grajd şi l-a legat… La un moment dat Martin vru să-şi continue drumul. Îi spune regelui dis-de-dimineaţă: „şi acum dă-mi calul ca să mă pot duce mai departe”. „Acu nu se poate, că mănâncă”. Sfântul aşteaptă până la prânz şi iar cere calul. „Nu se poate, că mănâncă…” Mai aşteptă Martin, până se făcu seară, şi ceru din nou calul. Dar regele: „tot nu se poate, că mănâncă”. Ei, se mânie atunci tare sfântul, trânti cărticica de rugăciuni din mână, trase şi o înjurătură bună. Apoi îi spuse regelui: „Fii blestemat, rege, caii să mănânce cu adevărat toată ziua şi să nu se satură niciodată”… Aşa am auzit şi eu povestea asta; cine nu crede, n-are decât să-l întrebe pe Men-Morut, sau vreun cal care a fost atunci pe

acolo.

Flăcăii mulţumiră pentru această poveste frumoasă. Apoi se grăbiră să încalece şi se duseră pe lângă caii aflaţi în grija lor, care păşteau liniştiţi sub bolta înstelată a cerului.

Era o seară minunată de primăvară; luceafărul nu voia să se mai despartă de cer, ca până la urmă să se ascundă după ceţurile alburii care acopereau orizontul.

Craiul nou apăruse deja de sub movilele pustei Zám, iar deasupra lui strălucea steaua îndrăgostiţilor: aceea care răsare şi apune devreme.

Sándor îşi căută un culcuş nu departe de caii pe care îi avea în grijă. Scoase de pe cal şaua, scoase şi căpăstrul, pe care-l agăţă pe ciomagul înfipt în pământ. Îşi puse şaua sub cap – aceasta-i perna, iar şuba e pătura.

Mai înainte însă, rupse în bucăţi mărunte pâinea care rămăsese de la masă şi îi dădu calului din palmă.

— Te poţi duce acum şi tu la păscut, căluţul meu brav şi vesel. Că tu nu faci parte dintre cei care mănâncă toată ziulica. Tu stai mereu înşeuat. Iar domnii ar vrea ca după ce ai alergat toată ziua cu mine, seara să te pun să învârţi roata de la fântână! S-aştepte! Ce cred ei, că şi calul e câine cum e omul?

Apoi şterse ochii calului cu mâneca largă a cămăşii.

— Hai du-te şi caută-ţi iarbă bună, dar să nu te duci prea departe, iar când o să apună luna şi steaua aceea strălucitoare, să te întorci. Vezi, eu nu te leg, aşa cum face ciobanul de la vite, nu-ţi leg picioarele cum fac ţăranii. Ajunge să-ţi strig: „Hai încoa, Vesel, calul meu!” şi tu vii îndată.

Calul îl înţelese. Cum să nu-l fi înţeles? După ce scăpă de şa şi căpăstru sări de bucurie, zvârli din picioarele de dinapoi, se culcă în iarbă şi se rostogoli de câteva ori, se ridică apoi din nou, se scutură, necheză tare şi alergă la iarba bogată, apărându-se cu coada lui

stufoasă de gâzele nocturne care zumzăiau pretutindeni.

Iar flăcăul se întinse în iarbă.

Dumnezeiesc pat! Pernă îi este pusta, mândră şi nesfârşită, pătură îi e tot cerul înstelat. E noapte de-a binelea. Dar pământul, ca un copil rău, neastâmpărat, nu vrea încă să doarmă. Nu poate încă să doarmă. Se aud tot felul de zgomote. Şi toate sunt tainice. Nici glasul clopotului din oraş, nici lătratul câinilor de la ocolul vitelor nu răzbat până aici: sunt prea departe. Dar din stufărişul apropiat se aude un adevărat concert: un buhai de baltă ţipă ca un suflet rătăcit, ciripesc într-una armate de vrăbii, corul broaştelor însoţeşte această orchestră, iar berzele toacă întruna, ca o adevărată moară. Sus în văzduh se aud ţipete triste de rămas bun: zboară în şiruri drepte raţele sălbatice şi bâtlanii; abia se văd sub stele. Câte un roi dens de ţânţari se ridică cu Ian zumzăit înfricoşător. Din când în când, se aude câte un nechezat de cal.

Altă dată dormeai atât de bine, sărman flăcău! Cum îţi aşezai capul pe şa – te şi lua somnul. Iar acum stai şi priveşti stelele; le ştii tuturor numele, de la bătrânul tău naş. Uite acolo, carul mare, mai încolo Gemenii, „cei doi ciobani”, iar aceea de acolo, care-şi schimbă culoarea este „ochiul orfanei”. Aceasta de aici, de la marginea cerului, care străluceşte puternic, este „steaua secerişului”, dar şi mai strălucitoare este „lampa pribegilor”. Cele trei grupate acolo, alcătuiesc „steaua celor trei crai”, iar cele multe, adunate, care vor coborî acum prin ceaţa deasă, „fereastra raiului”.

Ce rost are să se uite la stele, dacă nu ştie să le vorbească? Simte o apăsare grea pe inimă, sufletul său se scurge ca printr-o rană adâncă. Dacă şi-ar putea destăinui necazul, poate şi-ar uşura sufletul. Dar pe cât de nesfârşită este pusta, pe atât este de pustie.

A dispărut şi steaua strălucitoare, a apus şi luna, roibul său nu mai paşte, s-a întors la el. S-a întors încet, cu

paşi domoli, ca şi cum s-ar fi temut să nu-şi trezească stăpânul. Îşi întinse capul înainte căutând să vadă dacă stăpânul doarme.

— Hai încoace, dragule! încă nu dorm.

Iar calul nechează vesel şi se culcă lângă el pe iarbă.

Flăcăul se ridică şi îşi sprijini capul pe coate.

Are acum cu cine să stea de vorbă. Doar fiinţa aceasta are suflet.

— Vezi? Vezi dragul meu, Vesel? Aşa-i fata! Pe dinafară aur, pe dinăuntru argint. Când spune adevărul, pe jumătate e minciună. Iar când minte, pe jumătate e adevărat... Cine ar putea s-o înţeleagă? Ştii doar cât de mult am iubit-o... De câte ori ţi-am rănit mijlocul cu pintenii, ca să mă duci şi mai repede la ea!... De câte ori te-am lăsat afară legat la poarta ei, în ploaie, în ninsoare, în vânt, în frig şi în arşiţa soarelui! Nici nu mă gândeam la tine, numai pe ea o iubeam.

Calul râse în sinea lui, doar chiar aşa a şi fost, el să nu ştie? Da, aşa a şi fost.

— Şi mai ştii, cât de mult m-a iubit!... îţi punea trandafiri lângă ureche, îţi lega panglici colorate în păr, îţi dădea să mănânci cozonac dulce din palmă... De câte ori m-a tras înapoi în braţe din şa şi îţi îmbrăţişa şi ţie gâtul ca să mai rămân.

Roibul răspunse cu un nechezat domol: aşa a Fost.

— Până ce lotrul acela blestemat nu s-a strecurat la ea, şi i-a furat jumătate din inimă! Toată inima trebuia să i-o fure! Şi s-o ţie numai pentru el! S-o fi luat cu el în lumea largă! Să n-o fi lăsat aici şi ca o fericire, şi ca un blestem.

Calul probabil că a vrut să-l mângâie punându-şi capul pe genunchii lui.

Flăcăul mai mormăi trist:

— Să-l bată dumnezeu, să nu-l lase nepedepsit pe cel ce rupe trandafirul altuia! Că de îl voi bate eu, ştiu că îşi va jeli şi muma care l-a adus pe lume.

Roibul bătu vioi pământul cu coada, molipsit şi el de mânia oarbă a stăpânului său.

— Dar cum să-l bat? Că de atunci cine ştie pe unde umblă, peste hotare. Doar tu nu eşti calul din poveste, să zbori peste şapte ţări şi zări. Aşa că rămâi aici şi împărţi cu mine marele meu necaz.

Situaţia asta nici calul nu putea să o schimbe. Ca un semn că se supune acestei triste soarte de neînlăturat, se întinse cu totul pe iarbă.

Flăcăul nu voia să lase calul să adoarmă; mai avea câte ceva de discutat cu el.

Scoase câteva sunete din buzele ţuguiate, ca şi cum ar fi fost sărutări, pentru a-şi trezi calul.

— Ia, nu dormi, mai stai… Nici eu nu dorm… Las că va veni vremea când vom dormi într-una… Dar până atunci noi doi vom fi împreună… stăpânul tău nu te va mai părăsi niciodată… Nu te-aş lăsa chiar de mi-ar oferi cineva un bulgăre de aur cât ţine de mare… Eşti singura fiinţă care mi-e credincioasa. Crezi că nu ştiu cum l-ai ajutat pe veterinar, trăgându-mă de vestă, când zăceam acolo în pustă, iar corbii se adunaseră deja deasupra mea? M-ai prins cu dinţii şi m-ai ridicat aşa. Uite aşa!… îţi mai aminteşti?… Dragul meu!… Lasă, că nu vom mai trece niciodată peste podul de pe Hortobágy! Nu vom mai intra niciodată în hanul acela!… Jur aici, pe bolta înstelată a cerului, că nu voi mai trece niciodată, dar niciodată, pragul casei unde e fata aceea!…

Să nu mai văd niciodată stelele dacă-mi calc jurământul… La aceste cuvinte mari calul se ridică; şedea acum ca un câine, sprijinindu-se pe picioarele din faţă.

— Dar lasă că nu vom îmbătrâni noi aici… continuă flăcăul.

— Nu ne vom petrece toată viaţa aici, bătătorind aceste câmpii… Când am fost mic, am văzut steagurile tricolore fluturând în vânt, urmate de husari mândri; îi şi

pizmuiam… Am văzut apoi cum au căzut aceste steaguri în noroi, cum le-au călcat duşmanii… Dar vor veni odată şi alte vremuri!… Va veni ziua în care vom scoate la lumină steagurile noastre ascunse, şi le vom urma, noi tineretul viteaz, spre izbânzi. Vom frânge oasele duşmanului. Acolo mă vei urma, nu-i aşa roibul meu iubit, când vor suna goarnele.

Ca şi cum ar fi şi auzit goarnele acelea sunând, calul sări în picioare şi începu să bată pasul pe iarbă, scuturându-şi coama. Îşi înălţă capul şi nechează puternic în noaptea liniştită. Din toate părţile pustei se auzea cum îi răspundeau ceilalţi cai, ca nişte sentinele.

— Acolo vom încheia noi treaba aceasta!… Acolo vom uita amărăciunea şi lacrimile!… Vom muri nu de paharul cu otravă al fetei necredincioase şi de sărutul ei şi mai otrăvitor, ci de sabia unui duşman cinstit. Apoi când voi zăcea întins pe câmpul însângerat de luptă, tu vei rămâne alături, mă vei păzi, până vor veni după mine să mă îngroape.

Şi ca şi cum ar fi vrut să pună la încercare fidelitatea calului, flăcăul se prefăcu mort: se aruncă în iarbă pe spate, întinzându-şi mâinile. O vreme roibul îl privi, apoi văzând că stăpânul său nu se mai mişcă, se apropie de el, îşi dădu urechile pe spate, începu să-i împingă umărul cu botul, şi pentru că nu se mişcă nici atunci, îi dădu repede ocol de câteva ori. Dar pentru că nu se scula nici la tropăitul copitelor, se duse la el, îl prinse cu dinţii de sumanul încheiat la gât şi îl tot ridică, până ce, în sfârşit, flăcăul lăsă gluma, îşi deschise ochii şi îmbrăţişă cu ambele mâini gâtul calului.

— Tu-mi eşti singurul tovarăş credincios.

Şi calul începu cu adevărat să râdă, îşi dezveli dinţii, se porni să danseze, să se zbenguie ca un mânz, bucurându-se că totul n-a fost decât o glumă. Apoi se aruncă şi el jos şi se întinse. Acum, la rândul său, se ţinu el

de şotii, vrând să-şi păcălească stăpânul că a murit.

Iar flăcăul înţelese jocul, începu să-i vorbească, să-l implore să se scoale; în zadar însă, calul nu se mişcă.

Apoi flăcăul îşi puse capul pe gâtul calului; era pentru el perna cea mai dulce. Calul îşi săltă puţin capul şi văzu că stăpânul său doarme. Pentru nimic în lume n-ar fi făcut vreo mişcare până la revărsatul zorilor.

Poate nici atunci nu s-ar fi mişcat, dacă n-ar fi auzit un zgomot. Şi-şi trezi stăpânul cu un sforăit puternic.

Flăcăul sări îndată în picioare. Apoi se ridică şi calul.

Mijeau deja zorile; la răsărit marginile cerului băteau în auriu. În lumina ceţoasă a depărtărilor se văzu imaginea unui cal ce se apropia. Nimeni nu-l călărea. Roibul flăcăului îl simţi de departe.

E vreun cal nărăvaş rătăcit. Fugise de pe undeva, de la ocolul vitelor. Primăvara caii aceştia se mânie uneori, plictisindu-se în împărăţia vitelor, şi dacă reuşesc să-şi rupă frânghia, vin aici la cai, conduşi de miros. Iar aici armăsarii încep să-i bată, văzându-şi ameninţate iepele. De regulă însă sunt bătuţi armăsarii de aici, pentru că ei nu au potcoave de fier. Pentru asta flăcăul avea îndatorirea să prindă calul rătăcit. Puse repede şaua pe roibul lui, îl pregăti cum se cuvine şi luă în mină frânghia. Porni în întâmpinarea calului fără stăpân. Dar n-avu deloc nevoie de frânghie. Calul, de cum s-a apropiat mai mult, a luat-o drept spre flăcău nechezând de bucurie. Roibul flăcăului răspunse tot bucuros. Ăştia se cunosc!

— Ce-o mai fi şi asta? – mormăi băiatul. Seamănă leit cu surul lui Ferkó! Dar, unde-o fi ăla acum? Departe în Moravia.

Se miră şi mai mult, când cei doi cai se salutară sforăind.

— Dar ăsta e chiar calul sur al lui Ferkó! Iată şi semnul: L.F. Se vede chiar şi urma unei lovituri de copită, primită pe când era mânz.

Calul târâia după el frânghia şi ţăruşul de care fusese legat.

— Ce-i cu tine aici, măi surule?

Calul se lăsă prins fără nicio împotrivire.

— Cum te-ai întors, surule? Unde ţi-e stăpânul? – îl întreabă flăcăul.

Dar armăsarul ăsta nu stătea de vorbă cu el, nu înţelegea limba oamenilor. Cum s-o înţeleagă, dacă toată viaţa şi-o petrecuse între boi?

Sándor duse calul într-un loc îngrădit al ocolului şi îl închise. Apoi îi povesti baciului cele petrecute. Până când soarele urcă pe cer, se dezlegă şi taina.

Dinspre pusta Zám alerga cu limba scoasă cărăuşul. Îi căzuse şi şapca de pe cap, aşa alerga de tare. Era încă departe când îl recunoscu pe Decsi Sándor, şi se aţinu drept spre el.

— Bună dimineaţă Sândor-baci! Surul ăla nu s-a rătăcit pe aici?

— Ba da. Apoi cum l-aţi scăpat?

— A înnebunit. Toată ziua tot necheza. Când am încercat să-l mângâi, să-l scarpin, mai că nu mi-a scos ochii cu coada. Iar noaptea a fugit cu frânghie cu tot; de atunci tot alerg după el.

— Dar stăpânu-său, ce-i cu el?

— E obosit tare după scandalul acela.

— Ce fel de scandal?

— Păi Sândor-baci n-a auzit ce s-a petrecut acu trei zile? La trecerea de la Polgár animalele cumpărate de domnul acela din Moravia s-au înfuriat, au sărit toate din bac şi au fugit drept acasă, în pusta Zám. Nici ciobanul Ferkó nu le-a putut opri, aşa că s-a luat după ele, întorcându-se acasă.

— Deci Lacza Ferkó este acum acasă?

— Doar puţin a lipsit să nu-l ucidă baciul. Nu l-am mai auzit vreodată înjurând atât de tare ca atunci seara

când s-a pomenit cu animalele buluc urmate de nenea Ferkó. Calul său era leoarcă de transpiraţie. Iar taurului îi dăduse sângele pe nas. Niciodată n-am auzit atâtea „fir-ar” şi „lua-te-ar”. Ridicase şi ciomagul baciul ca să dea în el; de trei ori a şuierat ciomagul în aer ca o vijelie, dar până la urmă tot nu l-a bătut.

— Dar Ferkó ce zicea?

— Nu zicea decât atât: el n-are nicio vină, ce putea el să facă dacă vitele înnebuniseră. „Că precis le-ai făcut tu niscaiva vrăji, netrebnicule!” a zis baciul. „De ce să le fi făcut?” „Pentru că mai întâi te-a vrăjit pe tine, ţi-o fi dat şi ţie să bei ceva netrebnica aia de la hanul cu trandafirii galbeni, precum i-a dat lui Decsi Sándor!” Apoi au început să vorbească despre Sândor-baci, dar n-am mai auzit ce anume, mi-au dat o palmă şi m-au alungat ca să nu trag cu urechea. Că astea nu-s de mine.

— Deci despre mine au vorbit? Şi despre trandafirul galben?

— Eu nu ştiu ce naiba o fi şi trandafirul acela galben!? Doar atâta ştiu că vinerea trecută, înainte de a pleca Ferkó cu vitele, intrase în cămară ca să-şi aducă traista. Acolo şi-a scos din mâneca sumanului o basma pestriţă, în care era împăturit un trandafir galben; l-a dus la nas şi l-a mirosit multă vreme; l-a dus şi la gură, crezusem că vrea să-l mănânce; apoi a scos căptuşeala pălăriei şi a ascuns acolo trandafirul, punându-şi pălăria pe cap. Asta o fi vraja despre care pomenea bătrânul.

Auzind acestea Sándor lovi cu ciomagul său plumbuit un ciulin din drum, atât de tare că-l zburătoate părţile.

— Ce-ţi făcuse bietul ciulin? – întrebă mirat băietanul.

Dar lovitura aceea nu era pentru ciulin…

— Şi acu ce mai e? întrebă Decsi Sándor.

— Apoi ieri au revenit şi cei doi ciobani din Moravia pe jos. Au discutat totul cu baciul, şi pe-o parte, şi pe alta.

Acu vor pleca cu vitele spre Tiszafüred, dar şi cu viţeii lor. Doar de pe pod n-or sări ele. Se zice că şi atunci au rupt-o la fugă din cauza viţeilor de care fuseseră despărţite. Dar pe Lacza l-am văzut cum zâmbeşte pe ascuns.

— Şi tot Lacza Ferkó va pleca cu ele?

— Se prea poate, că de atunci baciul tot îl bate la cap. Dar ciobănaşul încă nu se pregăteşte să plece. Susţine că e nevoie de câteva zile ca vitele obosite să se hodinească; chiar şi el doarme toată ziulica, ca un buştean. Căci nu-i glumă să fugi întruna de la vadul din Polgár până la ocolul din Zám. Aşa că baciul i-a mai lăsat două zile.

— Două? Chiar două? E chiar mai mult decât trebuie!

— De! ştiu eu, Sândor-baci?

— Las că ştiu eu! Poate va avea el chiar mai multe zile de odihnă!

— Dar să mă grăbesc! Până se trezeşte, calul său sur să fie acasă. Că atunci când baciul îl înjură pe cioban, acesta îşi găseşte mereu treabă cu mine. Dar las, o să fiu şi eu odată cioban, voi avea şi eu un băiat pe care să-l croiesc! Mult noroc” Sândor-baci!

— Am avut noroc, chiar prea mult!

Baietanul sări pe calul sur care era neînşeuat şi începu să-i dea „pinteni” cu picioarele goale. Dar surul nu prea avea de gând să plece de aici; se tot învârtea, dădea să se întoarcă la ceilalţi cai, până ce lui Sándor i se făcu milă de copil, îşi desfăcu biciul şi croi una pe crupa calului; pocni apoi de vreo două ori, încât surul începu să fugă drept înainte de-i scăpăra pământul sub copite, băiatul neavând nimic de făcut decât să se ţină din răsputeri de coama lui.

Sándor aflase acum destul; ştia ce are de făcut.

— Să-i spui lui Lacza Ferkó că Decsi Sándor îi trimite salutări! – strigă după băiat; dar cine ştie dacă acesta a mai auzit ceva în timp ce se străduia să se ţină pe cal.

În ziua următoare Sándor se duse la ocol şi îi spuse

baciului.

— Am o treabă, naşule, te rog să mă învoieşti o jumătate de zi. Deseară voi fi acasă.

— Te las să pleci, băiete, dar cu o singură condiţie: nu intri în hanul Hortobágy. Înţeles-ai?

— Pe onoarea mea că nu calc în hanul Hortobágy.

— Ştiu că te ţii de cuvânt.

(Flăcăul însă formulase astfel răspunsul gândindu-se: „dacă nu mă vor duce acolo întins pe cearşaf”).

Când a pornit era o după-amiază caldă, înăbuşitoare, cerul era spălăcit şi în aer plutea o ceaţă deasă. Fata morgana se dezlănţuise în această după-amiază, cu fantasme de neînchipuit. Păsările se ascunseseră toate în iarbă, niciuna nu mai zbura prin văzduh. În schimb tăunii, viespile şi musculiţele erau în formă. Din cauza aceasta roibul mergea încet, trebuia să dea din picioare şi din coadă ca să poată alunga roiurile de insecte sâcâitoare. Dar nu greşi drumul cu toate că flăcăul nu-l ţinea strâns în frâu. Chiar şi omul simte apropierea furtunii.

La un moment dat ajunseră la podul de peste Hortobágy, un adevărat monument al îndrăznelii.

— Oho! – se trezi flăcăul.

— Nu călcăm pe podul ăsta, dragul meu tovarăş. Ştii bine, am jurat pe cerul înstelat că nu voi mai trece peste podul acesta niciodată.

Dar nu jurase că n-o să treacă peste apă!

Ocoli deci pe sub moară, unde apa era mai mică şi trecu. A fost nevoie chiar să înoate puţin, dar n-are a face. Izmana largă, cu ciucuri, se zvântă acum repede.

O porni spre hanul din Hortobágy.

Roibul începu să grăbească pasul nechezând fericit.

Din curtea hanului îl întâmpină tot un nechezat vesel; acolo, de-un salcâm, era legat un prieten: surul.

De fapt nici nu poate fi vorba de o curte propriu-zisă a hanului din Hortobágy, pentru că spaţiul acela mare plin

de iarbă din faţa cârciumii, grajdului şi magaziei nu este împrejmuit; dar cu toate acestea este o curte, odată ce e pusă o masă acolo, iar lângă ea două bănci lungi, pe care stau muşterii şi beau-la umbra salcâmilor.

Flăcăul sări de pe cal, şi îl legă de celălalt salcâm, nu de cel la care era legat surul. Mai erau legaţi acolo doi „roibi cu urechi lungi”, care încercau în zadar să apuce crengile mai joase. Stăpânii le erau la masă; purtau blănurile lor întoarse şi pe căldura aceasta insuportabilă. Acum le ţin umbră „Beau un vin acrişor din pahare verzui şi cântau un cântec păstoresc monoton, fără sfârşit. Amândoi erau păstori la oi; ai lor sunt şi cei doi urecheaţi.

Decsi Sándor se aşează la capătul băncii, îşi puse ciomagul pe masă şi privi cum se umflă norii strălucitori la orizont, ale căror margini verzui îşi schimbau culoarea într-un albastru închis. Într-un loc se ridicau coloane galbene: bătea vântul.

Cei doi cântau într-una:

„Când pastorul bea vin
Măgăruşul se-ntristează.
Măgăruşule, nu mai fi trist.
Ne-om duce după turmă”.

Flăcăul îi lăsă cât îi lăsă, apoi se răsti la ei:

— Ar fi bine, Pista, să mai terminaţi odată cu colin dele astea ale voastre, să vă suiţi frumuşel pe măgăruşii voştri gălbui şi valea, la turmele voastre de oiţe, că de nu, nu ştiu pe unde veţi mai scoate blaniţele de pe voi.

— Ehei, e cam întors pe dos azi domnul Decsi Sándor.

— Va întorc eu îndată şi pielea de pe voi, dacă nu mă lăsaţi în pace! – zise flăcăul şi îşi suflecă mânecile.

(S-ar fi legat acum de oricine îi ieşea în cale).

Cei doi păstori se sfătuiră în şoaptă. Ştiau ei bine regula din pustă: la masa la care se aşază unul de la cai, acolo ceilalţi nu se pot aşeza decât smeriţi şi cerând îngăduinţă, iar dacă li se spune „plimbă-ţi ursul”, atunci

trebuie s-o întindă.

Unul dintre ei bătu în masă cu sticla de vin:

— Hai să plătim! Are să vremuiască!

La aceste bătăi ieşi din han crâşmăriţa.

Se prefăcu că nici nu-l observă pe Decsi Sándor şi se ocupă de cei doi păstori: socoti vinul pe care I-au consumat, le dădu restul în crăiţari de aramă, oprindu-le bancnotele, şterse, după plecarea lor, masa pe care se vărsase vin.

Cei doi se suiră pe măgari, şi numai după ce se simţiră în siguranţă continuară să-şi cânte cântecul, numai aşa „de-ai naibii”, dar având grijă să se îndepărteze cât mâi repede:

„Cei şase clini adulmeca urme de Băietanii păzesc marginile.

Eu merg în mijlocul turmei

Şi la urmă vine cuminte măgarul”.

Numai după ce plecară aceştia, fata i se adresă flăcăului.

— Ei, nu-mi spui nici măcar „la revedere”, porumbelul meu?

— Eu sunt Decsi Sándor, – mormăi supărat flăcăul.

— Bine, excelenţa voastră. Pardon, iertaţi-mă dacă v-am supărat! Nu binevoiţi să intraţi în sală?

— Mulţumesc. Stau bine şi aici.

— Înăuntru aţi avea o societate de rangul dumneavoastră.

— Ştiu. I-am văzut calul. Las că iese el aici, la mine.

— Ei, şi ce-mi porunciţi? Să vă aduc vin? Roşu? Alb?

— Nu beau vin. Să-mi dai bere la sticlă.

Berea la sticlă nu se poate otrăvi, pentru că dacă o desfaci, se răsuflă»

Fata înţelese această precauţie, dar îşi stăpâni amărăciunea. Se întoarse cu o sticlă de bere şi o puse în faţa băiatului.

Acesta o repezi mândru:

— Ce-s eu, croitoraş, ca să mi se aducă doar câte o bere?

— Bine, bine! Nu vă mai supăraţi, excelenţă. Îndată mai aduc câteva.

Aduse apoi un braţ întreg şi le aşează pe toate şase în faţa flăcăului.

— Aşa da!

— Să le destup?

— Mulţumesc, mă pricep şi eu.

Şi zicând acestea, luă prima sticlă, îi lovi gâtul de marginea mesei, spărgându-l, şi îşi turnă berea, care spumega, în paharul mare. În felul ăsta berea e mai costisitoare, fiindcă se plăteşte şi sticla spartă, dar „cel ce se respectă, se respectă şi în iad!”

Fata trecu mai departe, făcând pe supărată. Cei doi cercei de aur din urechile ei numai că nu clincăneau. Părul îi era din nou lăsat pe umeri, nu mai era adunat în coc cu pieptenul; parcă plutea în aer după ea, prins cu panglici colorate.

„Dacă tu te porţi aşa – apoi şi eu tot aşa!”

Flăcăul stătea şi bea acolo de unul singur. Fata cânta trecând de la un capăt la celălalt al ceardacului:

„Dacă-ai şti şi tu prea bine ce ştiu eu.

A cui iubită sunt eu.

Ai plânge şi tu, ca min!”

Apoi trâhti uşa şi nu se mai auzi nimic.

Când fata ieşi din nou, pe masă erau de-acum trei sticle cu gâturile sparte. Le adună, împreună cu cioburile, în şorţul ei.

După ce băuse trei sticle de bere, flăcăul era mai vesel. Cum fata îşi tot făcea de lucru pe lângă el, la un moment dat o luă de mijloc.

— Ei? apoi se mai poate şi vorbi cu tine? îl întrebă ea.

— S-a putut întotdeauna. Dar ce-ai vrut să-mi spui?

— M-ai întrebat de ceva?
— De ce îţi sunt ochii plânşi?
— Pentru că am o mare bucurie. Sunt peţită.
— De cine?
— De bătrânul crâşmar din Vérvölgye. E burlac şi putred de bani.
— Te duci după el?
— Cum să nu, dacă mă dau? Dă-mi drumul!
— „Minţi, minţeşti, pe maică-ta o orbeşti!”
Şi luă mina de pe mijlocul fetei.
— Mai bei bere?
— Cum să nu beau?
— Te toropeşte atâta bere.
— De asta chiar am nevoie. Ca să-mi astâmpăr focul. ăluia dinăuntru să-i dai vin tare, ca să se înfierbânte, să fim la fel.
„ăluia” dinăuntru, fata mai mult ca sigur că nu-i spusese că „celălalt” e afară.
Pe flăcău însă, nu-l încurca acest lucru. Începu să cânte un cântec în care ciobanii de la văe sunt luaţi în batjocură.
Avea o voce puternică, frumoasă, cunoscută în toată pusta Hortobágy.
„*Eusínt baciul de la Petri*!
Pălesc vitele la Petri.
*Bietul ciobănaşul meu E în apă tot mereu iar eu dorm şi nici nu-mi pasă în plapumă de mătasă*e (.
Se gândise bine! Abia termină strofa, că domnia sa şi ieşi, de parcă l-ar fi chemat cineva. Într-o mână ţinea butelia de vin şi paharul, în cealaltă ciomagul. Puse paharul în capătul celălalt al mesei, lăsă ciomagul lângă cel al lui Sándor, apoi se aşează la masă, faţă-n faţă cu acesta. Nu-şi dădură mâinile, nici nu se salutară: dădură doar din cap, ca şi cum tot restul ar fi fost clar.
— Apoi te-ai şi întors din drumeţie, prietene?...

întreba Sándor.

— Călătoresc când îmi place.

— Mai pleci în Moravia?

— Plec, dacă nu m-oi răzgândi.

Îşi goliră paharele.

După o vreme Sándor iar întrebă:

— De data aceasta ţi-oi lua şi femeie cu tine?

— Nu ştiu despre ce femeie vorbeşti.

— Crezusem ca o iei pe maică-ta.

— Nu-şi lasă ea meseria de precupeaţă la Debreţin, pentru toată Moravia.

Băură din nou.

— Ţi-ai luat rămas bun de la maică-ta?

— Luat.

— Ţi-ai încheiat toate socotelile cu baciul tău?

— Încheiat.

— Nu mai ai faţă de nimeni vreo datori? 5

— Ciudate întrebări îmi pui! Nu-s dator nici faţă de popă! Ce mă tot sâcâi?

Sándor îşi clătină capul, apoi mai sfărâmă gâtul unei sticle de bere. Vru să-i toarne şi prietenului, dar acesta îşi acoperi cu palma paharul.

— Nu bei bere de la mine?

— Ţin la regula: „După bere vinul merge – după vin niciodată bere”.

Flăcăul bău singur toată sticla de bere şi începu să facă pe înţeleptul. (După bere omul are de obicei chef să facă pe înţeleptul).

— Vezi, prietene, nimic nu-i mai scârbos în lumea asta, ca minciuna. O singură dată am minţit în viaţa mea şi nici atunci pentru mine. Dar şi acum îmi stă pe suflet. Dacă păstorii de la oi mint, mai treacă-meargă, dar nu se cade să mintă cei ce merg pe cai. La păstorii de la oi înţelegi minciuna, pentru că până şi strămoşul lor era un mincinos. Patriarhul Jacob îşi înşelase şi socrul, cu mieii aceia

pestriţi; cu hainele lui Esau îl înşelase şi pe taică-său, minţindu-l în faţă: deci nu-i de mirare că tot neamul lor de păstori de oi minte. Ei pot să mintă cât vor, dar un cioban de la mândrele vite nu se cade să facă asta.

Ferkó râse cu poftă, de răsună curtea.

— Măi frate! Ştii că ai putea fi un predicator grozav? Ştii să ţii predici mai bine decât protopopul din Balmazújváros, la Rusalii.

— Ehei, măi frate! Pentru tine asta încă n-ar fi nicio nenorocire, că eu aş putea fi un bun predicator, dar mai rău ţi-ar fi să mă fac avocat. Mi-ai spus că n-ai rămas dator nimănui, niciun sfanţ!

— Nici cu o jumătate de sfanţ!

— Nu-i minciună?

— Se poate şi fără minciună!

— Dar scrisoarea aceasta lunguiaţă ce-o fi! Ia vezi, n-o mai recunoşti? – zise el, şi scoase din buzunar poliţa, băgând-o sub nasul prietenului său.

Ferkó roşi de ruşine şi de mânie.

— Cum de ţi-a căzut asta în mână?! – mârâi el supărat şi sări de pe bancă.

— Pe o cale cât se poate de cinstită! Dar ia stai colo jos, prietene. N-ai încă motive să sari. Păi eu nu-ţi iau interogatoriul, îţi ţin doar o predică. Uite ce e: omul acela de onoare, la care lăsaseşi poliţa asta în loc de plată, a cumpărat nu de mult de la noi nişte cai. Plătise cu o poliţă. Atunci eu l-am întrebat, ce este o poliţă? Iar el mi-a explicat. Aşa a ajuns să-mi spună şi despre tine, că tu ştii ce e aceea o poliţă. Mi-a arătat şi scrisoarea aceasta lunguiaţă, şi mi s-a plâns că are o hibă: nu stă scris pe ea unde va fi plătită; doar Hortobágy, dar pusta aceasta este foarte mare. Aşa că tocmai de asta ţi-am pus poliţa în faţa: completează ce-i lipseşte. Să nu spună negustorul acela că l-a înşelat un călăreţ din Hortobágy! Scrie aici frumos: „Se va plăti în Hortobágy, în curtea hanului”.

Vorbea atât de domol, încât celălalt, uimit, nu mai ştia ce să creadă. Îşi închipui până la urmă că nu e vorba de altceva decât de reputaţia călăreţilor din Hortobágy.

— Bine. O fac pentru tine, dacă aşa ţi-e dorinţa.

Bătură în masă, şi Klárika ieşi. Stătuse acolo, lângă uşă, la pândă. Mare îi fu mirarea când, în loc de o încăierare sângeroasă, îi văzu pe cei doi flăcăi prinşi într-o discuţie prietenească. „Adă-ne, dragă Klárika, un toc şi o călimară”.

Fata le aduse ustensilele de scris din camera comisarului orăşenesc. Apoi privi ce fac cei doi cu ele.

Sándor îi arătă lui Ferkó cu degetul unde trebuie să completeze, şi îi dictă ce să scrie.

— „Se plăteşte în Hortobágy”. Până aici e în regulă. „În curtea hanului”. Asta mai trebuie completat.

— De ce chiar în curtea hanului?

— Pentru că altfel nu se poate.

Între timp furtuna se apropia repede. Vârtejurile o anunţau, acoperind cerul şi pământul cu nori cenuşii de praf. Pescăruşii zburară pe deasupra Hortobágy-ului cu ţipete speriate; armate de vrăbii şi de rândunele se grăbeau spre adăposturile de sub streşini. Pusta întreagă vuia puternic.

— Nu intraţi în han? – îi grăbi fata pe cei doi flăcăi.

— Nu putem intra, că avem o treabă aici afară – răspunse Sándor.

Iar când ciobănaşul termină cu scrisul îi luă pana din mână, şi întorcând poliţa pe dos, se semnă.

Ferkó mânat de curiozitate îl întrebă:

— Dar tu de ce ai semnat-o?

— Am semnat pentru că atunci când va fi cazul, eu voi restitui cei zece forinţi, nu tu.

— Şi de ce ai plăti tu, şi nu eu?

— Pentru că e datoria mea! – zise Sándor ridicându-se de la masă şi dându-şi pălăria pe ceafă. Ochii lui

scânteiau.

La aceste cuvinte celălalt îngălbeni. De acum ştia ce-l aşteaptă.

Fata nu înţelese nimic din „mâzgăliturile” acestea. Nici din discuţie.

Îşi scutură capul. Ce nebuni! Cei doi cercei acoperiţi cu aur încercau să-i spună: despre noi e vorba, despre „trandafirul galben”. Despre tine!

Sándor împături hârtia şi i-o întinse fetei, spunându-i domol:

— Te rog, pe dumneata, dragă Klárika, fii atât de amabilă şi pune în sertar această poliţă. Când s-o întoarce domnul Pelikán, negustorul de cai, de la târgul din Onod, şi-o să vină aici să ia masa, să i-o dai lui. Să-i spui că noi doi i-am lăsat-o. Cei doi prieteni vechi la bucurii şi necazuri: Lacza Ferkó şi Decsi Sándor. Şi îi mulţumim frumos. Unul dintre noi doi va plăti. Care anume, om vedea.

Fata ridică din umeri. Ciudaţi mai sunt ăştia! Nici nu s-au certat măcar. Au semnat o hârtie amândoi. Asta-i tot.

Adună ustensilele de scris şi le duse îndărăt, în camera comisarului orăşenesc, din capătul ceardacului cu stâlpi.

Cei doi flăcăi rămaseră singuri.

XU

Sándor îşi turnă liniştit şi ultimul pahar de bere. Ferkó îşi umplu şi el paharul cu vin roşu.

Ciocniră.

„Sănătate”. Şi băură dintr-o sorbitură.

Apoi Sándor vorbi din nou, sprijinindu-se pe masă cu coatele:

— Şi e o pustă mare, frumoasă, Hortobágy-ul acesta, măi frate!

— Chiar aşa-i cum spui, mare.

— Nu cred că o fi mai mic decât pusta aceea prin

care i-a condus Moise pe evrei, preţ de patruzeci de zile.

— Asta tu o ştii mai bine. Tu citeşti istorisirile din Biblie.

— Şi cu toate astea, nu-i chiar aşa de mare pusta Hortobágy-ului ca să încăpem în ea noi amândoi.

— Asta spun şi eu.

— Atunci hai să vedem!

Spunând acestea, fiecare îşi apucă ciomagul. Ambele erau din stejar tare, plumbuite la capătul gros.

Amândoi se duseră la cai.

Călăreţii nu se bat pe jos.

Până ce fata ieşi din nou din casă, cei doi flăcăi erau pe cai Nu-i mai spuseră nimic fetei; îşi întoarseră spatele unul altuia şi, îndemnându-şi caii, se îndepărtară în direcţii opuse, de parcă ar fi vrut să fugă care-ncotro de vijelia ce se apropia.

Dar după ce făcuseră aşa vreo două sute de paşi, îşi întoarseră capul, se priviră şi se aşezară din nou cu faţa unul spre celălalt. Apoi, ţinând capătul plumbuit al ciomegelor în jos, dădură pinteni cailor, repezindu-se, din toate puterile unul spre celălalt. Aşa e duelul în pustă.

Nu-i chiar atât de uşor, cum s-ar putea crede! Să te baţi călare, chiar cu săbii, cere o mare pricepere, dar sabia, oriunde ar nimeri, rezultatul e mulţumitor; cel care se bate însă cu ciomagul trebuie să calculeze foarte precis lovitura când se repede pe calul său împotriva adversarului. Aici nu se parează şi nu se poate trage capul înapoi. Se dau numai două lovituri. Una dintr-o parte, cealaltă din partea adversă! Cel ce loveşte mai bine, e învingător.

Cei doi flăcăi, în momentul în care se apropiaseră doar la o lungime de ciomag, îşi îndreptară simultan, din goana cailor, loviturile unul spre capul celuilalt.

Decsi Sándor se clătină în şa din pricina loviturii primite, îi căzu o clipă capul pe piept, dar şi-l ridică îndată

şi îşi îndreptă pălăria turtită; pe semne îl atinsese doar coada ciomagului, nu capătul plumbuit.

În schimb lovitura pe care o dăduse el a fost mai bine calculată. Măciulia de plumb atinsese lateral capul adversarului, care căzu din şa şi se întinse cu faţa la pământ.

Atunci învingătorul îşi întoarse calul, se plecă, şi-l ciomăgi bine pe adversarul căzut, de la spinare în jos. Aşa se obişnuieşte!

Dacă se bat pentru a cere satisfacţie, apoi satisfacţie să fie!

Ehei, dacă domnii cavaleri ar practica dueluri ca acesta, pe dumnezeul meu, ştiu că ele s-ar rări!

Apoi, după ce termină şi treaba asta, ridică cu capătul ciomagului său pălăria adversarului, îi rupse căptuşeala, scoase trandafirul galben ofilit, îl aruncă în sus, şi îi trase o asemenea lovitură, încât petalele lui zburară în toate părţile ca nişte fluturi în vânt.

Fata privise duelul acesta hotărâtor din uşa hanului.

Un trăsnet căzu chiar lângă moara din apropiere, începuse vijelia. Cerul se dezlănţui ca turbat.

— Ei, am spus eu, nu-i aşa? – strigă flăcăul de pe cal, arătându-i fetei adversarul bătut. Acu poţi să-l iei şi să-l îngrijeşti! A rămas al tău!

— Vezi! – = zise fata.

— Dacă el te-ar fi doborât pe tine, te-aş fi acoperit cu trupul meu, ca să nu te poată bate. Atunci ai fi aflat că pe tine te-am iubit cu adevărat.

Flăcăul dădu pinteni roibului, înfruntând vijelia. Era o ploaie torenţială, cu puhoaie de ape şi piatră; trăsnetele parcă incendiau pământul. Fata privi după flăcăul a cărei siluetă dispărea în vijelie: din când în când, la lumina trăsnetelor, i se mai zărea umbra în ploaia transformată parcă în perdea de foc; se estompa însă din ce în ce mai mult, până când nu se mai văzu deloc.

Şi poate că nici nu l-a mai văzut vreodată!

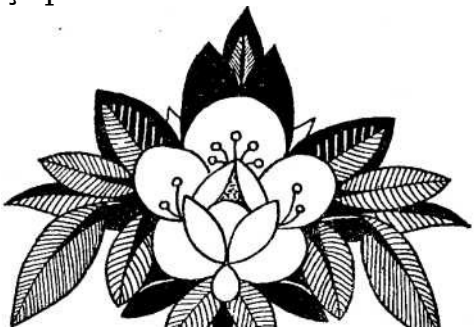

Apărut 1976. Bun de tipar: 14.10.1976. Comanda nr.: 1482. Coli de tipar: 7, 23. Tiraj: 140.800 + 60 brodate, 36.200 + 30 + 30 expoziţie legate 1/1. Hârtia semiuelina 63 g /m²: Format: 70X100/32. C.Z. pentru biblioteci: 894.311 – 31 = 390.

Lei 6
EDITURA
DACIA